

SMRTNOST, BESMRTNOST I SVE ŠTO IDE UZ TO U SUMRAK SAGI, VAMPIRSKOJ AKADEMIJI I VAMPIRSKIM DNEVNICIMA

Renić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:595508>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**SMRTNOST, BESMRTNOST I SVE ŠTO IDE UZ TO U *SUMRAK
SAGI, VAMPIRSKOJ AKADEMIJI I VAMPIRSKIM DNEVNICIMA***

IVA RENIĆ

Split, veljača 2025.

Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost / Talijanski jezik i književnost

DIPLOMSKI RAD

**SMRTNOST, BESMRTNOST I SVE ŠTO IDE UZ TO U *SUMRAK SAGI*,
*VAMPIRSKOJ AKADEMIJI I VAMPIRSKIM DNEVNICIMA***

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Gordana Galić Kakkonen

Studentica:

Iva Renić

Split, veljača 2025.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Tko su vampiri.....	5
2.1. Vampiri u povijesti i narodnim predajama.....	7
2.2. Vampiri u književnoj tradiciji 18. i 19. stoljeća.....	12
2.3. Vampiri u suvremenoj književnosti.....	17
2.4. Gotika, fantastika, horor i čudovišta.....	22
3. Smrtnost i besmrtnost.....	26
3.1. Fizičke karakteristike vampira.....	31
3.2. Preobrazba u vampira.....	34
3.3. Vampirske moći.....	38
3.4. Vampiri i krv.....	44
3.5. Sunce, voda, spavanje.....	47
3.6. Vjera i druga nadnaravna bića.....	52
3.7. Kako se zaštititi od vampira.....	59
3.8. Kako zauvijek ubiti vampira.....	61
3.9. Lovci na vampire.....	64
4. Zaključna razmatranja.....	67
SAŽETAK.....	72
SUMMARY.....	73
Literatura.....	74

1. Uvod

Vjerojatno ne postoji čovjek koji nije upoznat s pojmom *vampira* i *vampirizma*. U prošlosti se o njemu mogao informirati iz narodne predaje, a potom čitati književna djela koja obrađuju vampirsku tematiku. Danas ga pak nalazimo u romanima i stripovima, na filmu, u televizijskim serijama i crtanim filmovima za djecu. Može se reći da je stekao veliku popularnost, i kod mlađe i kod starije publike. U ovom radu istražuju se karakteristike vampira u suvremenoj književnosti za mlade. U skladu s tim, analiziraju se „vampirski ciklusi“ triju autorica: Stephanie Meyer, Lise Jane Smith i Richelle Mead, kako bi se iščitale, protumačile i usporedile najočitije karakteristike (likova) vampira, poput njihova fizičkog izgleda ili njihove hrane, koje su jednake, slične ili posve različite od onih tradicionalnih, a koje u konačnici utječu na vampirovu smrtnost ili besmrtnost.

Predaje o vampirima zaista su brojne i sežu daleko u povijest. Fenomen se najčešće veže za slavenske narode, ali ga je tijekom 18. i 19. stoljeća prigrlilo i ostatak Europe:

Nakon članka o slučaju vampirizma u Srbiji 1732., koji je objavljen u austrijskim, njemačkim, britanskim, francuskim i nizozemskim novinama, rasplamsale su se rasprave o vampirima. Malo griješeći u početnoj godini, Voltaire je napisao: „Od 1730. do 1735. u Europi se nije ni o čemu pričalo osim o vampirima.“ U raspravu su se uključili liječnici, svećenici, pravnici, filozofi, pa čak i monarsi. Traktati, članci i knjige o oživjelim mrtvacima množili su se i postizali veliku popularnost među učenjacima. Tako su vampiri postali općeeuropski fenomen. Tijekom sljedeća dva stoljeća taj će fenomen obuhvatiti cijeli svijet i, kao što se dogodilo i s drugim stvarima, potiskivati slične autohtone mitove s drugih kontinenata (Rajković Iveta i Iveta, 2017: 8–9).

Rad pod naslovom „Smrtnost, besmrtnost i sve što ide uz to u *Sumrak sagi*, *Vampirskoj akademiji* i *Vampirskim dnevnicima*“ sastoji se od četiri cjeline (Uvod, Tko su vampiri, Smrtnost i besmrtnost i Zaključna razmatranja). U uvodu se najavljuje cilj rada, objašnjava se metodologija te se navodi glavna literatura na koju se rad oslanja. U središnjem dijelu definira se pojam *vampir*, iznose se različite teorije o njegovu podrijetlu te se raspravlja o razlikama između koncepta vampira u narodnoj predaji i onog u književnosti. Naglasak je stavljen na način na koji ga se interpretira u suvremenoj književnosti pa se rad u nastavku bavi popularnim serijalima: *Sumrak saga* autorice Stephenie Meyer (koja uključuje romane *Sumrak*, *Mladi mjesec*, *Pomrčina* i *Praskozorje*, 2005. – 2008.), *Vampirski dnevnik* autorice L. J. Smith (koji uključuju šest prevedenih romana: *Buđenje*, *Borba*, *Bijes*, *Ponovni susret*, *Povratak: Prvi mrak*, *Povratak: Sjenke duša* i sedam neprevedenih: *The Return: Midnight*, *The Hunters: Phantom*, *The Hunters: Moonson*, *The Hunters: Destiny Rising*, *The Salvation: Unseen*, *The Salvation: Unspoken*, *The Salvation: Unmasked*, 1991. – 2014.) i *Vampirska akademija* autorice Richelle Mead (koja

uključuje romane *Sestre po krvi*, *Plava krv*, *Poljubac sjene*, *Krvna zakletva*, *Zov duha*, *Posljednja žrtva*, 2007. – 2010.). U *Sumrak sagi* pratimo život povučene i samozatajne srednjoškolke Belle Swan koja se seli iz Phoenixa (Arizona) u mali gradić Forks (Washington) gdje upoznaje i zaljubljuje se u zgodnog i misterioznog mladića, Edwarda Cullena, ne znajući da je on vampir. Serijal od četiri knjige obuhvaća njihovo putovanje od neznanaca do zasnivanja obitelji, kroz koje se susreću s brojnim preprekama koje moraju razriješiti kako bi konačno došli do Belline preobrazbe i zajedničkog života u vječnosti. *Vampirski dnevnik* (niz od trinaest romana) također donosi brojne avanture tinejdžerice Elene Gilbert iz Church's Fella koja upoznaje dvojicu braće: Stefana i Damona Salvatorea. Braća predstavljaju dva dijametralno suprotna karaktera (Stefan je dobar, a Damon loš brat), a Elena se nađe podijeljena između njih, ne znajući kojeg bi izabrala kao partnera jer su joj obojica privlačna. Šest knjiga *Vampirске akademije* prikazuje dogodovštine i romanse tinejdžerske dhampirice, Rose Hathaway, koja se u prvom romanu vraća na Akademiju Svetog Vladimira sa svojom najboljom prijateljicom, morojkom Vasilisom Dragomir, poznatom pod nadimkom Lissa. Na Akademiji Rose prolazi niz obuka kako bi postala Lissina čuvarica-tjelohraniteljica. Svrha postojanja svih dhampira je čuvati moroje, dobre vampire, protiv strigoja, zlih vampira. Sa svojim prijateljima i dečkima ulaze u brojne opasne situacije kroz koje moraju proći kako bi preživjeli (Guðmundsdóttir, 2015: 10). Dok su *Vampirski dnevnik* napisani u trećem licu, *Sumrak saga* i *Vampirска akademija* napisane su u prvom licu, iz perspektive glavnih junakinja. Posljednji dio *Sumrak sage*, *Praskozorje*, napisan je u prvom licu, ali je podijeljen u tri dijela. Prvi i posljednji dio pripovijeda Bella, a drugi njezin prijatelj, vukodlak Jacob Black.

Vampirске karakteristike i motivi koji se analiziraju i uspoređuju u serijalima *Sumrak saga*, *Vampirski dnevnik* i *Vampirска akademija* su: fizički izgled vampira, proces preobrazbe u vampira i vampirski ugriz, vampirske moći i ograničenja (poput kućnog praga), vampiri i krv, učinak sunca na vampire, vampiri i voda, vampiri i životinje, vampiri i spavanje, vampiri i vjera te vampiri i ostala nadnaravna bića. Također, posvećuje se pozornost svemu onome što može biti vampirska hrana, onome što ne jedu i, najvažnije, načinima na koje se može zaštititi od vampira te načinima na koje ih se može zauvijek ubiti. Analizom i usporedbom navedenih motiva želi se razotkriti način na koji suvremene autorice rješavaju pitanje smrtnosti i besmrtnosti u svojim verzijama vampirskih priča. U svakom se poglavlju analiziraju pojedina vjerovanja o vampirima i njihove karakteristike tako da se najprije promatra što o tome govori narodna predaja, a potom se istražuje kako ih književnost preuzima i interpretira. Razvidno je da autorice triju serijala pojedine motive preuzimaju iz narodnih predaja (vampiri su bića koja ne mogu izaći na sunce bez zaštite),

neke potpuno odbacuju (poput učinkovitosti češnjaka u borbi protiv vampira), ali dodaju i neke nove (poput biljke verbene koja u serijalu *Vampirski dnevnik* štiti ljude od vampira).

Metode koje se koriste u radu su analiza, tumačenje i usporedba. Analiza triju serijala treba potaknuti raspravu o tome da su ponegdje temeljne vampirske karakteristike, koja su se mogla pronaći u tradiciji i vampirskim klasicima (npr. *Vampiru*, *Carmilli*, *Drakuli* i *Intervju s vampirom*) u današnjoj književnosti drugačija ili su posve izostala, što se potom nastoji protumačiti, a zatim se uspoređuju suvremene književne interpretacije s predajom i klasicima žanra. Cilj je rada razotkriti i protumačiti kako se isti motivi (poput raznih načina na koje se čovjek može zaštititi od vampira) pojavljuju i obrađuju kod triju navedenih autorica američke proze te ih međusobno usporediti. Vampirski klasici koji su poslužili kao podloga za usporedbu sa suvremenim romanima o vampirima su *Vampir* Johna Polidorija, *Carmilla* Sheridan Le Fanua, *Dracula* Brama Stokera i *Intervju s vampirom* Anne Rice. Njih će se promatrati kao most između predaje i suvremenih interpretacija.

Za analizu i tumačenje fenomena vampira u predajama i za njihove tradicionalne karakteristike konzultirane su knjige i radovi poput *Vampiri: legenda koja ne umire* Viktorije Faust, *U potrazi za Drakulom: Istinita priča o Drakuli i legendama o vampirima* Radua Florescu i Raymonda McNallyja, *Povijest vampira: Autopsija mita* Claudea Lecouteuxa, *Oni koji noću ustaju iz groba: Vampiri od lokalnih priča do popularne kulture* Marijete Rajković Ivete i Vladimira Ivete, *Fantastična bića Istre i Kvarnera* Borisa Perića i Tomislava Pletenca.

Za tumačenje „suvremenih vampira“ poslužili su sljedeći radovi: “(Un)safe Sex: Romancing the Vampire“ Karen Backstein, “Self-control, Suppression, Abstinence: Vampirism as Metaphor in The Vampire Diaries“ Lindsay Gallagher, “The Vampire’s Evolution in Literature: The Influence Bram Stoker’s Dracula Has Had on the Works of Writers of Modern Young Adult Vampire Fiction“ Berglinda Guðmundsdóttira, “Moving away from tradition: Portrayal of modern werewolves and vampires in *The Twilight Saga*“ Nassime Kaid, „Vampir u popularnoj kulturi: od smrtonosnog negativca do junaka ljubavne priče“ Marka Lukića i Ljubice Matek, studija *Blood Read: The Vampire as Metaphor in Contemporary Culture* Joane Gordon i Veronice Hollinger (ur.) i drugi radovi.

U zaključnim je razmatranjima naglasak stavljen na lik suvremenog vampira i njegovu transformaciju u odnosu na tradicionalna shvaćanja kao i u odnosu na klasike žanra iz 19. i 20. stoljeća. Također, u fokusu će razmatranja biti i popularizacija vampirskog žanra kao i njegova komercijalizacija. Cilj je dokazati da su današnji vampiri kao književni likovi promijenili izgled,

ponašanje i razmišljanje te su i sami postali žrtve – konzumerističke kulture. Također se rekapituliraju osnovne točke rada te se potvrđuju očekivani (najavljeni) ciljevi.

Naime, vampiri su u suvremenoj književnosti doživjeli značajne promjene. Od tradicionalno opisanih dlakavih, osvetoljubivih seljaka rumenih lica koji noću ustaju iz grobova i osvećuju se svojim bližnjima, postali su bogati, mladi, zgodni, poželjni mladići za kojima žude djevojke (Rajković Iveta i Iveta, 2017: 1). Tako u odabranim ciklusima sve smrtne djevojke padaju na šarm besmrtnih mladića. Možda se taj fenomen može objasniti time da je u ljudskoj prirodi željeti ono što se ne može ili ne smije imati (Božiković, 2018: 18). Na taj zaključak navodi i sklonost djevojaka zločestim dečkima, što se može vidjeti na primjeru *Sumrak sage*, *Vampirskih dnevnika* i *Vampirске akademije*. Upravo su romani, filmovi i serije s takvim temama iznimno popularni kod mladih pa se rado čitaju i gledaju. To može biti i razlog zbog kojeg vampiri ne izazivaju strah kod djevojaka, već su im oni izrazito privlačni. Gotovo svi serijali koji se obrađuju u ovom radu za glave junake imaju muške vampire, a za junakinje imaju obične ljudske djevojke. Danas se, dakle, s vampirima čovjek može susresti na svakom koraku, s tim da oni nikad nisu bili romantičniji, privlačniji i osjećajniji.

„Cool“ je biti jedan kao i voljeti jednoga, sudeći prema broju bestselera koji završavaju s heroinom koja želi postati vampirica poput njenog dečka. Oni nikad nisu bili veći heroji nego što su to danas (Collins Jenkins, 2009: 9).¹

Vampiri u suvremenim romanima osim novog izgleda dobivaju i druga obilježja koja ih čine privlačnima i modernima. Na primjer, vampirima sunce više ne predstavlja ograničenje u njihovu djelovanju. Tome su autorice doskočile na način da će njihovi vampiri u nekim serijalima moći izići na sunce pod uvjetom da nose zaštitni prsten (amulet) ili će pod sunčevom svjetlosti svjetlucati poput najsjajnijeg dijamanta. Za razliku od tradicionalnih vampira, novi se vampiri mogu vidjeti u ogledalu i na fotografiji (u *Mladom mjesecu*), nekima od njih treba san kako bi normalno funkcionirali, a mogu se nesmetano kretati javnim prostorom kao i privatnim posjedima za koje im ne treba pozivnica kako bi mogli prijeći kućni prag (osim u *Dnevnici*ma gdje im pozivnica ipak treba). Navedeni i drugi relevantni motivi prisutni u suvremenim djelima, promatrat će se kroz prizmu smrtnosti i besmrtnosti vampira (na primjer kako njihov izgled i nadnaravne moći utječu na njihovu besmrtnost i čine ih privlačnijima, kako prirodne pojave poput vode i sunca utječu na njihovu smrtnost i za njih predstavljaju ograničenja ili kako fizička ljepota doprinosi vječnoj ljubavi između glavnih likova).

¹ “It’s cool to be one, and certainly cool to love one, judging from the popularity of a certain number-one best seller that ends with the heroine wishing to become a vampire like her boyfriend.” (Prevela autorica za potrebe rada.)

Vampiri su, dakle, zanimljivi i danas jer su u književnost i popularnu kulturu ušli kao dobri vampiri koji ne žele ubijati. Takvi se vampiri pitaju jesu li njihove radnje opravdane i u njima se rađa ideja o mogućnosti samoubojstva kako njihova egzistencija više ne bi ovisila o ispijanju krvi (Armanda Šundov, 2020: 395). Toliko su se transformirali da sad više nisu sebična čudovišta koja misle samo na svoje zadovoljstvo, već su im sreća i sigurnost običnih ljudi važnije od njih samih i zato ne samo da su preživjeli toliko stoljeća, nego su zanimljiviji no ikad.

2. Tko su vampiri

Priče o neumrlima, o jezivim stvorenjima koja nisu ni mrtva ni živa, oduvijek su prisutne u ljudskoj povijesti. Često je bila riječ o primitivnim božanstvima koja su živjela u okolnim šumama ili na nekim udaljenim mjestima, ili jednostavno o onima koji su nakon smrti odbijali ostati u svojim grobnicama i koji bi lutali po selu mučeći i plašeći žive (Curran, 2006: 11). Ideja je o mrtvima koji nisu pronalazili mira u vječnosti bila, dakle, općeprihvaćena pa se na temelju nje formirao fenomen vampira kao bića koje nije potpuno umrlo nego se vraća u svijet živih, a to svoje neprirodno postojanje održava ljudskom krvlju. Sam koncept vampira pak proizlazi iz antičke percepcije o nemirnim mrtvima (Curran, 2006: 15). Zbog toga moramo uzeti u obzir i grčki utjecaj kad govorimo o podrijetlu fenomena.

Postoje razne definicije vampira, no sve opisuju biće sličnih osobina. U *Rječniku simbola* navedena je najzastupljenija definicija da su vampiri mrtvaci koji su izašli iz groba da bi sisali krv živim ljudima. Vampiri mogu preživjeti isključivo ako i dok god imaju svoje žrtve koje i same postaju jedne od njih (Chevalier i Gheerbrant, 2007: 806). *Cambridge Dictionary* nudi sličnu definiciju za vampira, a ona glasi da je vampir mrtva osoba koja se vraća u život nakon svoje smrti i po noći siše krv drugim ljudima.² Alison Eldridge, autorica priloga u *Britannici*, navodi da je vampir mitsko biće koje često ima očnjake i vreba ljude kako bi im konzumiralo krv. Karakteristike koje ga odlikuju su bljedilo, mogućnost brzog zacjeljivanja rana, odbojnost prema češnjaku, križevima, tekućoj i svetoj vodi, nemogućnost ulaska u nečiji dom ako u njega nisu pozvani, a tu je još i vjerovanje da nemaju odraz te da ih se može ubiti samo na nekoliko načina:

² Vampire. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/vampire> (pristupljeno 7. 4. 2024.).

tako što im se zabije drveni kolac u srce, tako što ih se obezglavi, spali ili direktno izloži suncu.³ Gotovo se svi navedeni motivi i karakteristike vampira mogu pronaći u *Vampirskim dnevnicima*.

Vampir je još okarakteriziran i kao demonski duh u ljudskom tijelu koji noću napada žive i pije im krv. On ih uništava kako bi sačuvali samog sebe (Twitchell: 1981: 7). Javlja se u različitim oblicima koji predstavljaju i odražavaju strahove i vjerovanja pojedinih kultura i naroda. Vremenom se značenje riječi proširilo pa se metaforički pod tim pojmom može misliti i na osobu koja iskorištava i zlostavlja druge oko sebe (Bartlett i Idriceanu, 2006: 15).

Sama riječ *vampir* potječe iz istočne Europe gdje su i vampirski mitovi bili najrasprostranjeniji. Istočni su Europljani dugo vremena prakticirali iskapanje grobova onih ljudi za koje su sumnjali da su nakon smrti postali vampiri pa su tako sve prirodne procese koji se događaju nakon smrti (kao na primjer rast noktiju i kose, povlačenje zubnog mesa) smatrali neprirodnima, a osobe kod kojih bi to pronašli proglasili bi vampirima.⁴

Definicija koju pak donosi *Hrvatska enciklopedija* malo je drugačija, to jest, vampir je poistovjećen s vukodlakom ili štrigunom (vukodlak, kudlak, fudlak, korlak, štrigon, obrstar) i on je također mrtvac koji noću ustaje iz groba, ali ne samo kako bi sisao krv ljudima, nego kako bi ih uz to davio i plašio. „Hrvatski“ se vampir prvim kukurikanjem pijetlova ili prvim oglašavanjem crkvenih zvona vraća u grob.⁵ To bi značilo da je vampir biće noći koje se pojavom prvog svjetla u ranu zoru odmah vraća pod zemlju.

Irena Benyovsky (1996: 3) zabilježila je da se u nekim pisanim izvorima vampir još naziva vukodlakom i da se na nekim područjima ta dva pojma često miješaju i poistovjećuju jer označavaju isti fenomen. Na području istočne Europe smatralo se da se sve duše koje umru pod „prokletstvom vukodlaka“ vraćaju kao vampiri i to je vjerovanje bilo posebice rasprostranjeno među Slavenima koji su riječ vampir upotrebljavali za bića vučjeg lika čija se životinjska obilježja gube pred kraj srednjeg vijeka. Ono što ostaje je žeđ za krvlju i zlo pa se zato vukodlaci u ljudskom obliku nazivaju još i vampirima (Benyovsky, 1996: 3). Za mrtvace koji su ponovno oživjeli ili koje je obuzeo zao duh i zbog tog ubijaju i muče ljude, na području Hrvatske koristio se i termin vukodlak. Primjerice, u tri se dokumenta o vampirima iz 1833. pod rednim brojevima 1243, 1662 i 2037 riječ vukodlak upotrebljava kao istoznačnica za vampira (Armanda Šundov, 2020: 382). Među hrvatskim se demonološkim bićima, dakle, ne javlja vampir u uobičajenom smislu, već bića

³ Vampire. <https://www.britannica.com/topic/vampire> (pristupljeno 7. 4. 2024.).

⁴ Vampire. <https://www.britannica.com/topic/vampire> (pristupljeno 7. 4. 2024.).

⁵ Vampir. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/vampir> (pristupljeno 6. 4. 2024.).

slična njemu, bića koja imaju vampirske karakteristike, a jedno od njih je i vukodlak (Božiković 2018: 5).

Alemko Gluhak (1993: 661) zabilježio je da je riječ vampir nastala od praslavenske riječi *upir*, a povezana je i s riječi vukodlak. Odnosno, vampir bi bila tabuistička zamjena za riječ vukodlak. *Upir* je bio mrtvac ispunjen krvlju koji noću izlazi iz groba kako bi ubijao ljude ili životinje, a ponekad i pio krv. Sama je riječ vampir značila mrtvaca koji napada ljude i životinje, a ponekad je vampir bio onaj koji pripada nečistim silama. Zanimljivo je to što je riječ kao takva u 18. stoljeću iz hrvatskog ušla u njemački jezik, a potom i u francuski. Smatra se da se iz francuskog pak širila dalje (Gluhak, 1993: 661). Da je od ruske i češke riječi *upir*, kao i bugarske *vampór* (*vampir* ili *vepir*) nastao internacionalni termin *vampir*, zapisao je i Petar Skok (1973: 564) koji smatra da je ta riječ (koja je potekla iz slavenske predaje kako bi se opisao fenomen poznat u narodu) postala općeprihvaćena u cijeloj Europi. Vladimir Anić (1991: 797) dodaje i to da je vampir pokojnik koji je umro bez sakramenata ili je to pokojnik koji je izopćen iz crkve. Dakle, on uključuje i vjersku dimenziju u definiranje fenomena.

Kako smo pokazali, mnogi vjeruju u slavensko (i grčko) podrijetlo vampira – i u smislu nastanka vjerovanja u vampire i u smislu formiranja temeljnih vampirskih osobina i u smislu etimologije same riječi vampir. Međutim, u 18. ih se stoljeću povezivalo i s Mađarskom zbog nekoliko slučajeva vampirizma zabilježenih na tim prostorima (Klaniczay, 1987: 172).

2.1. Vampiri u povijesti i narodnim predajama

Vampir se nije prvi put pojavio kao književni lik već su se legende o vampirima prenosile usmenim putem u narodu, a tu i tamo ostavljena je i pokoja zagonetna zabilješka o njima u drevnim spisima. Dok vampirski folklor postoji na većini kontinenata, smatra se, kako je navedeno u prethodnom poglavlju, da je njegovo žarište ipak istočna Europa, jer je lik vampira nastao među slavenskim, točnije južnoslavenskim narodima, među kojima su kružile legende o ponovno oživjelim krvopijama. Slavenski su ih narodi potom prenijeli drugima (Rajković Iveta i Iveta, 2017: 7). Vampir pak u sjevernoj Europi nikad nije postigao toliku slavu kao na Mediteranu i Balkanu (Twitchell, 1981: 30).

Vampir se na području zapadne Europe po prvi put javio u Porajnju 1732. godine, a u engleski je rječnik *vampyre* ušao tek 1745. preko putopisnog teksta pod naslovom *The travels of three English*

gentlemen, from Venice to Hamburg, u kojem pripovjedač ističe i nabraja vampirske incidente od Srbije do Poljske, Litve i Rusije. Slučajevi su zabilježeni prema saznanjima Johanna Heinricha Zopfa prema kojem su se vampirima smatrali leševi umrlih oživljeni zlim silama (Lecouteux, 2013: 90).

Ovdje treba pojasniti da su prije vampira Europom „harale“ vještice, koje su stoljećima plašile europsko pučanstvo. Za tu temu važna je studija koja se bavi proučavanjem fenomena vješticearenja, a riječ je o *Malju koji ubija vještice*.⁶ Lovci na vještice bili su mahom njemački protestanti, a lov na vještice odvijao se u nekoliko velikih valova. Iako su prva veća suđenja zabilježena tek 1550-ih godina, počela su puno prije (Klaniczay, 1987: 166). Međutim, vrhunac lova na vještice došao je dosta kasnije i to tek početkom 18. stoljeća. Od oko 1700 suđenja vješticama poznatih iz sačuvanih dokumenata, više od dvije trećine ih je održano između 1690. i 1760. godine. Polovica ovih suđenja rezultirala je zatvaranjem ili ubijanjem optuženih (Klaniczay, 1987: 166).⁷

Zanimljivo je to što upravo u vrijeme kada histerija oko vještica počinje jenjavati, u 18. stoljeću, na scenu stupa nova vrsta monstruoznog bića: vampir. Njegova česta pojava u susjednoj Moravskoj pobudila je veliko zanimanje u Beču (Klaniczay, 1987: 167). Na područjima Mađarske i Srbije problem je hodajućih mrtvaca sredinom 18. stoljeća bio toliko ozbiljan da je proglašen epidemijom (Curran, 2006: 36), a glasine o opasnim krvopijama egzotičnog podrijetla izazvale su nevjerovatno velik interes i na zapadu (Klaniczay, 1987: 173).

U kontekstu istraživanja, svakako treba spomenuti i neke stvarne povijesne osobe za koje se smatralo da su bili pravi vampiri. Brojni su razlozi zbog kojih su ljudi proglašavani vampirima, a jedan je od najizglednijih krivaca bila bolest porfirija čiji simptomi nalikuju simptomima „vampirske bolesti“ [osjetljivost na svjetlo, krvarenje zubnog mesa, mrtvačko blijedilo, prividno izduživanje zubi] (Božiković, 2018: 14). Porfirija je rijedak genetski poremećaj koji dovodi do poremećaja u proizvodnji crvenog pigmenta u krvi. Ima je jedan čovjek na 200 000 ljudi (Collins Jenkins, 2009: 14–15). Medicinski gledano, riječ je o skupini rijetkih metaboličkih poremećaja uzrokovanih nedostatkom specifičnih enzima u biosintezi hema (ključnoj komponenti

⁶ *Malj koji ubija vještice* ili *Malleus maleficarum* pravni je i teološki dokument (oko 1486.) koji se smatra standardnim priručnikom o čarobnjaštvu. Dokument se bavi načinom otkrivanja i metodama pomoću kojih se mogu istrijebiti vještice. Napisala su ga dvojica dominikanaca: Johann Sprenger (dekan Sveučilišta u Kölnu u Njemačkoj) i Heinrich Kraemer (profesor teologije na Sveučilištu u Salzburgu u Austriji i inkvizitor u regiji Tiroi u Austriji). Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Malleus-maleficarum> (pristupljeno 21. 2. 2025.).

⁷ Klaniczay prema svom radu “Hungary: The Accusations and the Universe of Popular Magic“ objavljenom u knjizi *Early Modern European Witchcraft: Centres and Peripheries* urednika Bengta Ankarlooa i Gustava Henningsena (Klaniczay, G. 1990. “Hungary: The Accusations and the Universe of Popular Magic.“ *Early Modern European Witchcraft: Centres and Peripheries*. Oxford: Clarendon Press, str. 219 – 255).

hemoglobina). Nedostatak ovih enzima dovodi do nakupljanja prekursora hema, koji mogu biti toksični za tijelo, uzrokujući različite simptome ovisno o tipu porfirije. Porfirija se dijeli u dva glavna klinička oblika: neurovisceralni poremećaji (akutne porfirije) i preosjetljivost kože na svjetlost (kožne porfirije).⁸ Porfirija inače leži u stanju mirovanja u svakom krvotoku, ali jednom kada se probudi čini kožu preosjetljivom na sunčevu svjetlost, uzrokujući ozbiljne lezije koje mogu uništiti nos ili prste oboljelog. Može doći još i do trošenja tkiva desni što stvara istaknutiji izgled zubi koji izgledaju poput očnjaka. Neke od žrtvi porfirije mogu postati jako dlakave. Lako je zamisliti kako takvu žrtvu, koja se može kretati samo noću, mnogi smatraju vukodlakom ili vampirom (Collins Jenkins, 2009: 14–15).

Osim porfirije žrtve kuge, koja je na koži izazivala plikove, također su smatrali vampirima. Njima se mogu priključiti i žrtve bjesnoće koja bi prouzrokovala stvaranje pjene u ustima i padanje pacijenta u komu (McFadden, 2021: 7). Budući da su takvi bolesnici bili proglašeni mrtvima, njihovo bi buđenje iz kome izazivalo stravu. Osim toga, ljudi nisu bili u stanju objasniti prirodne procese koji se u ljudskom tijelu događaju nakon smrti pa su otvarajući grobove navodnih vampira potvrdu o njihovu vampirizmu nalazili u otvorenim ustima i očima leševa ili velikim noktima i kosi koji su nastavljali rasti i poslije smrti (McFadden, 2021: 7).

Postoje brojni povijesni zapisi o ljudima koje je narod smatrao vampirima, poput zapisa o slučajevima vampirizma Jure Granda, Arnolda Paolea i Petra Blagojevića koji stižu iz Hrvatske i Srbije. Prvi vampir zabilježen u literaturi na hrvatskim prostorima bio je Jure Grando. Jure Grando zapravo je *štrigun* (biće iz predaje koje ima karakteristike vampira, vukodlaka i more). Kako navode Perić i Pletenac (2008: 17), štrigun je fantastično istarsko biće u koje se na tim prostorima vjeruje do današnjeg dana. Štrigun je, kao što je već spomenuto, sličan ostalim bićima kao što su vukodlak, mora i vampir, pa će poput njih maltretirati ljude (često svoje sumještane) koji su mu stali na žulj. Za razliku od nabrojanih fantastičnih bića s kojima se dovodi u vezu, štrigun se ne vraća iz zagrobnog života nego on živi normalnim životom sve do jednog sata prije ponoći kad se događa preobrazba u štriguna. Najčešće djeluje u društvu drugih pripadnika svoje vrste, a može ih se pronaći na križanjima putova i prometnica (Perić i Pletenac, 2008: 17). Glavna razlika između štriguna i vampira je u tome što se štrigunom uglavnom rađa, a vampirom postaje (Božiković, 2018: 16–17). Definicija štriguna koju donosi *Hrvatski jezični portal* je da je to muškarac koji ima moć ljudima nanositi zlo, dakle čarobnjak ili vještac.⁹ Tomo Vinšćak (2005: 226–227) zabilježio

⁸ Pregled porfirija. <https://hemed.hr/Default.aspx?sid=15015> (pristupljeno 3. 9. 2024.).

⁹ Štrigun. https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1dvURY%3D&keyword=%C5%A1trigun (pristupljeno 15. 7. 2024.).

je da su, kako bi odbili štriguna, ljudi gotovo uvijek sa sobom imali križ ili su na svojim krevetima imali malo zrcalo (ovo služi tome da se štrigun prepadne kad ugleda vlastiti odraz u njemu). Kako bi štrigune držali podalje od svojih domova, ljudi su znali još držati zabijeni nož u vratima, a pod prag su znali umetnuti kakav talisman (Vinšćak, 2005: 226–227). Spomenuti štrigun, Jure Grando živio je i umro u Kringi, u Istri 1672. godine. Ondje je godinama maltretirao mještane koji su ga vidali nakon pogreba kako se noću šeće Kringom. Prvo se ukazao svećeniku koji ga je sahranio i nad njegovim grobom služio misu. Kucajući na vrata, ukazivao se i brojnim drugim mještanima koji bi ubrzo umrli. Naposljetku su Grandu kolcem proboli tijelo, pri čemu je ispustio krik iz sveg glasa i natopio grob svojom krvlju, ali ih nakon toga više nije uznemiravao (Perić i Pletenac, 2008: 39–41). Priča o Grandu zabilježena je u djelu *Slava vojvodine Kranjske* slovenskog povjesničara i putopisca Janeza Vajkarda Valvazora. Zanimljivo je da se u toj priči zapisanoj 1689. godine Jure Grando (Giure/Georg) spominje imenom i prezimenom (Perić i Pletenac, 2008: 39).

Arnold Pavle (Paole) srpski je vampir za kojeg se smatralo da je služio kao turski vojni obveznik u vojsci na Kosovu gdje je postao žrtva vampira. Nekoliko tjedana nakon što je Pavle poginuo pri padu s kola sa sijenom, njegovi susjedi počeli su se žaliti da se vratio kao vampir i da ih guši noću. Ubrzo je umrlo četvero susjeda, kao i dio seoske stoke. Seljani su zatim ekshumirali njegov leš, proboli mu kolac kroz srce i spalili sve ostatke. Zanimljivo je da nakon 40 dana provedenih u grobu mrtvac nije pokazivao znakove propadanja – čak su mu narasli novi nokti i koža. Iako se krv zgušnjava nakon smrti, Pavlu je potekla tekuća krv iz usta, nosa, ušiju i očiju, a kada je drveni kolac prošao kroz Pavlovo srce, ispustio je čujan jecaj (Vampiri u Srbiji, 2018: 10–12). Poznat je još jedan srpski vampir koji se zvao Petar Blagojević. Petar je bio šezdesetogodišnji seljak koji se iznenada razbolio i umro unatoč dobrom zdravlju. Tri dana poslije njegove sahrane, Petrov sin ga je zatekao u kuhinji kako traži hranu. Nakon što bi mu je sin dao, Petar bi otišao (vjerojatno natrag u grob) i to je trajalo danima. Petrov sin, potresen proživljenim iskustvom, ispričao je susjedima što se dogodilo, a kad ga je Petar ponovno došao pitati hranu on ga je odbio. Idućeg dana Blagojevićev je sin umro bez objašnjenja, a potom je na isti način umrlo još nekoliko ljudi iz sela. Većini je gubitak krvi bio utvrđen kao uzrok smrti, a gotovo su svi tvrdili da su vidjeli Blagojevića prije smrti. Mještani su te tvrdnje uzeli za ozbiljno te su pozvali zapovjednika lokalne vojske koji je naredio da se odmah ekshumira Blagojevićev leš. Kad su otvorili grob vidjeli su da je tijelo netaknuto, oči otvorene, i da mu je kosa narasla, da su mu usta krvava, a pojedini svjedoci su se zaklinjali da su vidjeli kako se pomiče i diše. Sve je to izazvalo opći užas kod mještana pa je zapovjednik naredio da se u njegovo srce zabije oštri drveni kolac. Tada je potekla velika količina

krvi iz svih dijelova njegova tijela. Ovo je jedan od najbolje opisanih slučajeva vampirizma iz tog vremena upravo zbog intervencije vojne uprave (*Vampiri u Srbiji*, 2018: 27–29).

Osim slavenskih vampira, postojali su i oni iz drugih zemalja. Smatralo ih se pravim vampirima zbog njihove okrutnosti. Navest ćemo ovdje samo dva, najzloglasnija takva primjera. To su Vlad Tepeš i Elizabeth Bathory. Legende koje su se pričale o Vladu Tepešu, rumunjskom grofu i vlaškom knezu poznatijem kao Drakul prikazivale su ga kao psihopatsku osobu koja je s posebnim uživanjem mučila svoje protivnike i neprijatelje (posebice je gorljivo ratovao protiv Turaka). Najdraža mu je metoda ubijanja bila nabijanje na kolac, zbog čega su mu rumunjski povjesničari dali nadimak Nabijač. Drakul inače na rumunjskom jeziku znači đavo ili zmaj (Florescu i McNally, 1988: 28).¹⁰ Poput Markiza de Sadea, Tepeš je navodno toliko usavršio akt mučenja da je on gotovo postao umjetnost. Nabijao je ljude na kolac s prednje i stražnje strane, s boka, kroz stomak, s nogama podignutim u zrak, kroz srce, pupak i prepone. Čak je jedan cijeli grad nabio na kolac, uključujući žene i djecu i poredao ih u koncentrične krugove (Twitchell, 1981: 17). Uvriježeno je mišljenje da je Tepeš poslužio kao osnova za lik Stokerova Dracule¹¹, međutim Perić i Pletenac (2015: 47) smatraju da za to nema uporišta u dosad poznatoj građi. Slično smatra i James B. Twitchell (1981: 17) koji kaže da nema dokaza koji bi nas naveli na zaključak da je Vlad Tepeš pio krv. Pa ipak, i prije nego što je Bram Stoker osmislio svoga grofa Draculu, Drakul Tepeš je među stanovnicima srednje Europe smatran vampirom.

Elizabeth Bathory, poznata i kao Krvava grofica, mađarskog podrijetla, živjela je u 16. i 17. stoljeću. Zbog njene okrutnosti, Bathory su često zvali Grofica Drakula. Nju su sa samo jedanaest godina zaručili za bogatoga grofa Ferenca Nadasdyja za kojeg se udala četiri godine poslije. Za to vrijeme su istočnom Europom harale kuga i druge epidemije (Curran, 2006: 71). Preselivši se iz Bathoryjeva dvorca u suprugov dom, Elizabeth se našla pod kontrolom svoje svekrve. Za to vrijeme ju je, prema legendi, posjetio neki misteriozni stranac (demon) kojemu je navodno predala dušu i pod čiji je utjecaj pala. Smatra se i da je imala afere sa slugama (ženskim i muškim), kao i da su je neki od njih upoznali s magijom koju je poslije prakticirala (Curran, 2006: 71–72). Za nju se držalo da je bila živi vampir jer se navodno kupala u krvi mladih djevojaka koje je ubijala. Na ove drastične poteze odlučila se kada je jednom prilikom ošamarila sluškinju čija joj je krv pala na ruku, nakon čega joj je koža na tom mjestu poprimila svježinu koju je imala koža one mlade

¹⁰ Moguće je i da je povezano sa srednjovjekovnim viteškim redom Red zmajskih vitezova, osnovanim u borbi protiv Turaka.

¹¹ Poput profesora Slavomira Sambunjaka koji u radu „Stokerov Dracula i Boškovićev putopis“ uspoređuje prikaze slavenskih naroda i prostora iz Stokerova romana *Dracula* i iz *Dnevnika putovanja iz Carigrada u Poljsku* Ruđera Boškovića te upućuje na određene koincidencije koje bi mogle ići u prilog tome da je Stoker mogao svoj lik i roman kreirati na tom predlošku.

sluškinje. Krv je, kako je zaključila, bila ključ za vječno lijepu i mladu kožu pa je zato djevojkama rezala vene i cijedila im krv u kojoj bi se potom kupala (Florescu i McNally, 1988: 133–135).

2.2. Vampiri u književnoj tradiciji 18. i 19. stoljeća

Jedno od prvih književnih bića za koje se smatra da je bilo vampir, čudovište je Grendel iz staroengleskog epa *Beowulf* iz 8. stoljeća. Grendel je biće iz močvare koje ima brojne osobine koje bi se mogle okarakterizirati vampirskima, pa se tako pojavljuje isključivo noću i ostaje samo do zore, izuzetno je snažan, svojim žrtvama pije krv i proždire njihova tijela. Nije ga dovoljno usmrtniti, nego njegovu mrtvom tijelu treba odrubiti glavu (Rajković Iveta i Iveta, 2017: 118–119). Potrebno je, treba naglasiti, da Beowulf osakaćuje Grendelov leš i da mu odrubljuje glavu (Beowulf, 2017: stih 1585–1590). Osim toga, Grendel se kreće noću, kada najčešće ide u svoje krvave pohode, i to radi potpuno nečujno (Levanat-Peričić, 2014: 154). Osim što Grendel proljeva krv vojnika, on proždire njihovo meso. Kombinacija ispijanja krvi i proždiranja ljudskog mesa smatra se strašnim je grijehom zbog kojeg je Bog izrekao izričitu zabranu blagovanja krvi (Levanat-Peričić, 2014: 168–169) u *Levitskom zakoniku* gdje stoji: „Ne smijete jesti krvi nijednog živog bića. Jer je život svakoga živog bića u njegovoj krvi. Svaki koji je jede, ima se usmrtniti“ (*Zabrana blagovanja krvi*, Lev 17). No najužasnije od svega je to što Grendel proždire i ljudske duše u kojima je sadržana životna srž (Levanat-Peričić, 2014: 170). Sve to upućuje na zaključak da Grendel nije samo div, nego i vampir.

Ipak, vampiri su se u prvom redu snažnije pojavili na javnoj i književnoj sceni u stoljeću koje je obilježio prosvjetiteljski pokret, što je neobično, s obzirom na to da se u tom periodu nastojalo prosvjeteliti duhove i umove, a vampiri su bića koja pripadaju narodnoj predaji i svijetu iracionalnog (Lecouteux, 2013: 11). Iako se vampirski tragovi mogu pronaći već u 8. stoljeću (poput mita o Beowulfu), o njima se počelo intenzivnije raspravljati u studijama i novinama iz 17. stoljeća, kada su se razvijale i širile različite teorije o neumrlima (Curran, 2006: 12). Bio je to period u kojem su se novine počele intenzivnije tiskati, posebice u Francuskoj i Engleskoj, a u njima se naveliko pisalo o zastrašujućim slučajevima vampirizma. Novine su u to vrijeme imale ključnu ulogu u širenju i obradi predaja o vampirima kao o krvopijama (Bartlett i Idriceanu, 2006: 30). U londonskim i pariškim kavanama pričalo se samo o tim uzbudljivim i bizarnim bićima (Bartlett i Idriceanu, 2006: 30–31), što dokazuje da su ljude nadnaravna bića oduvijek fascinirala i opčinjavala (Lecouteux, 2013: 11). Time se može objasniti mnoštvo članaka, traktata, studija i

knjiga iz 17. i 18. stoljeća o vampirima. Najpoznatije novine, koje su još 1694. objavile članak o vampirima, bile su *Mercure galant*. Tu su i njemački *Traktat o mrtvima koji žvaču i mljackaju u grobnicama* Michaela Ranffta, Valvasorova knjiga *Čast kranjskog vojvodstva*¹² izašla 1689., kao i izvješća o slučajevima vampirizma u Istri (1672.), Mađarskoj (od 1725. do 1730.), Pruskoj (slučajevi iz 1710., 1721. i 1750.), Vlaškoj (1756.) i drugdje (Bartlett i Idriceanu, 2006: 30–31).

Osim prosvjetiteljskog zanimanja za vampire koje potječe iz 17. i 18. stoljeća, 19. stoljeće i razdoblje romantizma počinje favorizirati djela s vampirskom tematikom – tada su, naime, pisci kroz lik vampira otkrili sposobnost da otvoreno govore o svemu onome o čemu se nije smjelo javno govoriti (Faust, 1999: 13). Tako su u liku vampira pisci mogli prikazati (pripisati mu) strast, požudu, erotski i seksualni naboj, a da im se pritom romani ne proglase nemoralnima. Čak je bilo i aluzija na homoseksualnu ljubav (*Carmilla*). Vampiriska je legenda donijela osjećaj slobode i piscima i čitateljima pa je možda upravo zato tako naglo postala silno popularna (Faust, 1999: 13).

U isto vrijeme, romantizam je naslijedio određene utjecaje iz tradicije gotičkih romana, pomičući konvencionalne društvene granice te visoko cijeneći slobodu i maštu. Osim što romantičari opisuju sumorne i mračne predjele, odnosno uzvišene krajolike, koji postaju vanjski pokazatelji unutarnjih emocionalnih i mentalnih stanja, počinju u svoja djela uvoditi likove individualaca, često izopćenika iz društva, kakav je i vampir (Botting, 1996: 59). Mnogi su gotički elementi pronašli put do djela tadašnjih pisaca, od Wordswortha do Keatsa (Botting, 1996: 59).

Gotovo da je nemoguće točno odrediti trenutak kada su se vampiri premjestili iz narodne predaje u književnost gdje se pojavljuju i danas. Književno-povijesni spisi iz devetnaestog stoljeća daju naslutiti da je za to zaslužan George Gordon Byron i njegova poema *Kaurin (Giaour)*, a drugi smatraju da je to povezano s društvom koje se okupljalo u Byronovoj unajmljenoj vili u Ženevi (Perić i Pletenac, 2015: 80). Društvo se sastojalo od slavni književnika poput Percyja Bysshea Shelleyja, njegove supruge Mary Wollstonecraft Shelley i njene sestre Claire Clairmont, Byronova liječnika Johna Polidorija i pisca Matthewa Lewisa. Drži se da su oni zaslužni za „ulazak“ vampira u književnost jer su u čuvenoj vili Diodati organizirali nadmetanje u pisanju priča strave s gotičkim motivima. Neki od njihovih plodova su slavni roman *Frankenstein ili moderni Prometej* spisateljice Mary Wollstonecraft Shelley i Polidorijev *Vampir* (Perić i Pletenac, 2015: 80–81).

Nasljeđujući gotičku tradiciju i preuzimajući elemente vampirskih folklornih priča, autori romantizma pišu brojna djela. Još je 1797. godine Johann Wolfgang von Goethe napisao pjesmu *Korintska nevjesta* u kojoj mladić iz Atene stiže u Korint kako bi upoznao svoju buduću nevjestu

¹² Djelo se prevodi i kao *Slava vojvodine Kranjske*.

(Goethe u Anster, 1835: 325). U njihovu kuću dolazi po noći, točnije u ponoć, kada svi spavaju osim majke koja ga dočekuje s hranom i pićem (Goethe u Anster, 1835: 326). U sobi ga posjećuje blijeda djevojka u bijelom koju moli da ostane i bude njegova, ali mu djevojka odgovara da mu nije suđena ona, nego njena sestra (Goethe u Anster, 1835: 326–328). Dok su razmjenjivali ljubavne trenutke, mladić shvaća da u njenim grudima ne kuca srce (Goethe u Anster, 1835: 331). Mlada vampirska nevjesta objašnjava da je prisiljena ustajati iz svoga groba u potrazi za dugo prekinutom vezom i da voli mladoženju kojeg je izgubila. Prisiljena je piti životnu krv mladićeva srca i isušiti mu vene (Goethe u Anster, 1835: 333). Ova je pjesma inspirirana pričom o neumrlim duhovima iz antičke Grčke autora Phlegona od Traillesa koju je Goethe dodatno interpretirao na poetski način (Oki, 2021: 167). I George Gordon Byron 1813. piše pjesmu *Giaour (Kaurin)* pod utjecajem mita o vampirima. Giaour se zaljubljuje u Leilu, jednu od žena sultana Hassana. Nakon što Hassan ubija Leilu, njega ubija Giaour i njegovu glavu šalje Hassanovoj majci. Hassanova majka pak proklinje Giaoura da se vrati u obliku vampira i kao takav progoni svoje najbliže.¹³

John Polidori, Byronov liječnik, objavio je 1819. kratku priču *Vampir* koja govori o mladom gospodinu Aubreyju i njegovu iskustvu sa zlim vampirom lordom Ruthvenom (Bartlett i Idriceanu, 2006: 57). Aubrey se sprijateljuje s lordom i odluči pridružiti se njegovu putovanju po Europi (Polidori, 2010: 16). U Rimu Aubrey proučava lordov karakter i shvaća da lord donosi propast ljudima oko sebe pa ga odluči napustiti i krenuti sam u Grčku (Polidori, 2010: 19). U Ateni upoznaje Ianthe, djevojku u koju se zaljubljuje i koja mu otkriva svijet vampira kroz svoje priče (Polidori, 2010: 20–21). Objasnivši mu kako ta bića izgledaju i djeluju, Aubrey se zaprepasti, povezavši sve to s lordom Ruthavenom (Polidori, 2010: 21). Uskoro Aubrey pronalazi Ianthe mrtvu, a na njenom vratu ugleda otisak zubiju (Polidori, 2010: 23). Aubreyju u oporavku pomogne lord koji je u međuvremenu pristigao u Atenu i koji se vidno promijenio na bolje, ali koji i sam biva teško ranjen na putu (Polidori, 2010: 24–25). Lord natjera Aubreyja da se zakune da godinu i jedan dan nikome neće spomenuti ni njega ni njegovu smrt (Polidori, 2010: 26). Aubrey je šokiran kada među lordovim stvarima pronade bodež kojim je ubijena Ianthe (Polidori, 2010: 27). U Londonu Aubrey otkriva da se njegova sestra zaručila za lorda Ruthavena i, ne mogavši prekršiti obećanje, zamoli je da odgodi vjenčanje dok mu ne istekne dogovor (Polidori, 2010: 29). Odlučuje joj napisati pismo u kojem sve otkriva, ali njegovo je upozorenje bezuspješno jer ubrzo umire, a s njim i njegova sestra koja je utažila lordovu (vampirovu) žeđ (Polidori, 2010: 30–31). Nakon objavljivanja, priča je doživjela ogroman uspjeh i postala pravom senzacijom. Nitko nije mogao

¹³ *The Giaour*. George Gordon Byron (Lord Byron). Dostupno na: <https://ccat.sas.upenn.edu/indianocean/modules/group3/byron/gia.html> (pristupljeno 10. 9. 2024.).

vjerovati da je skromni liječnik mogao biti autor, pa se autorstvo priče nepravedno pripisivalo Byronu (Bartlett i Idriceanu, 2006: 59).

Teophile Gautier je 1836. u *Morte amoureuse* također ispričao priču o vampiru. Riječ je o ženi-vampiru, lijepoj kurtizani Clarimonde koja ljubi s mladim svećenikom. Svećenik vodi dvostruki život pa tako danju obavlja svećeničku dužnost, a noći provodi kao Clarimondin ljubavnik.¹⁴ I Gogolj se poslužio likom vampirice pa je godinu prije Gautiera u pripovijetci *Vij* opisao vampiricu koja se pojavljuje u liku vještrice koja jaše na fantomskom konju i može upravljati drugim bićima.¹⁵ Ovim istaknutim djelima s vampirskom tematikom trebaju se pridodati horor priča *Berenice* Edgara Allana Poea iz 1835. godine, jezivi roman *Obitelj Vurdalak* grofa Alekseja Tolstoja iz 1839., kao i još jedna horor priča *Vampir Varney* Jamesa Malcolma Rymera i Thomasa Pecketta Prea iz 1845. Charles Baudelaire u *Preobražajima vampira* iz 1857. dokazuje da je seks jedan od temeljnih elemenata vampirske književnosti. Bartlett i Idriceanu (2006: 268–269) zaključuju kako je riječ je o *succubu* (o ovom će se pojmu govoriti u nastavku rada), vampirici zavodnici, koja žrtve zavodi svojim čarima i iz kostiju im ispija cijelu srž. Pjesnički se subjekt prenerazio i sledio od strave kada je vampirici htio dati poljubac. Susreo se, naime, s gnojnom mješinom punom smrada, napojenom njegovom krvi (Baudelaire, 1978: 243).

Jedno od najpoznatijih vampirskih djela s likom ženske vampirice zasigurno je *Carmilla*. Njen autor, Sheridan Le Fanu, proslavio se kada je 1872. djelo tiskano. Radnja romana počinje opisom dvorca u Štajerskoj koji je dom glavne junakinje Laure. Naime, Laura se prisjeća jednoga čudnovatog sna za koji je sigurna da je bio stvaran. Radi se o posjetu lijepo dame koja ju je u krevetu milovala i ljubila, i u čijem je zagrljaju zaspala, sve dok je nije probudio ugriz koji ju je natjerao na vrisak, a neobičnu damu na bijeg (Le Fanu, 2016: 11). Nadalje, pred dvorcem se odigrava nesreća s kočijom u kojoj se nalazila Carmilla, mlada dama koju Laura i njen otac odlučuju primiti u svoj dom. Vidjevši Carmillu, Laura se prisjeća dame iz svoga sna, a potom djevojke razmjenjuju svoje verzije tog istog sna (Le Fanu, 2016: 33–34). Za vrijeme Carmillina boravka u dvorcu, Laura potpada pod njen utjecaj i one počinju ljubovati (Le Fanu, 2016: 41). No, Laura postaje sve slabijom, i psihički i fizički, a zapaža i Carmilline brojne čudne navike. U međuvremenu se pojavljuje portret grofice Mircalle (Carmille iz prošlosti) kojoj Carmilla jako nalikuje. Zaključuju da se nije moglo raditi o istoj osobi jer je portret iz 1689. (Le Fanu, 2016: 55). Obiteljski prijatelj Laurina oca, general, otkriva im zanimljivu priču o vampirici Millarci i

¹⁴ *Morte amoureuse* (Clarimonde). Teophile Gautier. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/22661/22661-h/22661-h.htm> (pristupljeno 8. 11. 2024.).

¹⁵ *The Vij*. Nikolai Gogol. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/36238/36238-h/36238-h.htm> (pristupljeno 8. 11. 2024.).

okolnostima pod kojima je umrla njegova nećakinja, a koje su identične onima koje je Laura doživjela s Carmillom (Le Fanu, 2016: 104). Potom zajedno odlaze u Carmillino rodno mjesto Karnstein jer shvaćaju da je Carmilla ujedno i Millarca i Mircalla (Le Fanu, 2016: 124). Naposljetku se Laurinu ocu i generalu pridružuje barun s kojim odlaze do Mircallina (Carmillina) groba. Grob pronalaze otvorenim, a njeno lice puno je životne topline. Zaključuju da je riječ o vampirizmu pa joj kroz srce zabijaju drveni kolac, na što vampirica ispušta prodoran krik (Le Fanu, 2016: 129–130). Laura uspijeva preživjeti i ne pretvara se u vampiricu. Roman završava Laurinim osvrtom na barunove vampirske studije.

Osim Polidorijeva *Vampira* i *Carmille*, devetnaesto je stoljeće obilježio još jedan veliki klasik, a to je roman *Dracula* Brama Stokera. Radi se o jednom od najstravičnijih djela u engleskoj književnosti koje je doživjelo uspjeh odmah po objavljivanju 1897. godine (Florescu i McNally, 1988: 139). Drakula je postao književni mit, a uspio je nadživjeti izmjene različitih književnih epoha i žanrova. Liku je Drakule, osim povezivanja s književnosti iz koje je potekao, uspjelo povezivanje i s ostalim umjetnostima, ponajviše s filmskom koja ga je proslavila i zbog koje je ušao u popularnu kulturu (Armanda Šundov, 2014: 116).

Riječ je o plemiću vampiru o kojem se može reći sljedeće:

Stokerov se Dracula po svojoj impersonalnosti izdvaja jer nije romantičan poput Carmille, niti nastavlja liniju zavodnika poput Polidorijevog *Vampira*, iako je aristokrat kao i on. U njegovu liku očituje se veza između aristokracije i tiranije, a svoju kraljevsku lozu Dracula ponosno ističe i govori kao da je bio prisutan u svim povijesnim bitkama svoje loze (Armanda Šundov, 2014: 118).

Roman govori o grofu vampiru Draculi i napisan je u obliku dnevnika zapisa i pisama kroz koje glavni likovi (Johnatan Harker, Mina, Lucy, Dr Seward, Van Helsing, lord Godalming i g. Morris) opisuju vlastita iskustva koja su proživjeli za vrijeme borbe sa zlim grofom Draculom (Božiković, 2018: 28). Radnja počinje Harkerovim poslovnim putovanjem od Münchena preko Beča do Transilvanije (Stoker, 2010: 5–6). Na putu do Transilvanije upoznaje se s istočnom Europom, njenim ljudima, običajima i hranom. Između ostalog, saznaje i za vjerovanje da su na noć svetog Jurja, kad otkuca ponoć, sva zla stvorenja u punoj snazi (Stoker, 2010: 8). Odvjetnik Harker u dvorcu u Transilvaniji upoznaje svoga klijenta i domaćina, grofa Draculu, koji ga izgledom podsjeća na orla kukastog nosa i svinutih nosnica. Kosa i obrve su mu guste, a ispod okrutnih, žarkocrvenih usana vide se neobično oštri bijeli zubi koji prelaze preko usana. Grof je izrazito blijed i prija mu zavijanje vukova koje je na području dvorca bilo često (Stoker, 2010: 21). Grofova je želja preseliti se u Englesku pa je s tim ciljem angažirao Harkerovu firmu za pronalazak pogodne nekretnine (Stoker, 2010: 23). Harker provodi neko vrijeme s Draculom i svjedoči njegovim neobičnim riječima i događajima poput, primjerice, upozorenja da se ne poreže, jer to može biti

opasnije u Transilvaniji nego drugdje, ili bacanja ogledala koje naziva gadošću i gnusnom tričarijom koju je stvorila ljudska taština (Stoker, 2010: 28). Ubrzo shvaća i to da iz dvorca nema izlaza i da je u njemu svojevrsni zatočenik (Stoker, 2010: 29). Pretražujući dvorac, Harker nailazi na prostoriju s mrtvačkim lijesovima i grofa Draculu u jednom od njih. Ne mogavši utvrditi spava li ili je mrtav, kao imperativ mu se nameće ideja da svijet treba lišiti takvog gnusnog čudovišta (Stoker, 2010: 49). Otkrivši da je Grof zapravo vampir, Harker se uspijeva snaći i pobjeći (želeći se vratiti djevojci Mini) daleko od Draculina zamka (Stoker, 2010: 54–55). U Engleskoj pak doktor Seward pregledavajući Lucy, Mininu prijateljicu koju su mučile slabost i poteškoće s disanjem, letargičan san i zastrašujući snovi, ne uspijeva utvrditi o čemu se radi pa poziva doktora Van Helsinga u pomoć (Stoker, 2010: 111). Dolaze do zaključka da Lucy nema dovoljno krvi u tijelu za preživljavanje te uočavaju dvije rupice na njenom vratu iznad žile kucavice (Stoker, 2010: 123). Van Helsing zaključuje da se radi o napadu vampira pa joj zapovijedi da spava u sobi s češnjakovim cvjetovima (Stoker, 2010: 131). Transfuzija krvi koju su dali Lucy nije bila dovoljna da je održi na životu – ona umire, to jest, preobražava se u vampira (Stoker, 2010: 158). Ostali se odlučuju zauvijek je ubiti u grobu, a potom se udružuju ne bi li osvetili njenu smrt zbog koje planiraju uništiti Draculu koji se u tom trenutku nalazi u Engleskoj (Stoker, 2010: 206). To im polazi za rukom – ubijaju ga zarivši mu nož ravno u srce, na što se grofovo tijelo pretvara u prah i nestaje (Stoker, 2010: 370).

2.3. Vampiri u suvremenoj književnosti

Romanima i serijalima o vampirima suvremenih autorica o kojima je riječ u radu i koji su općinili mlade generacije diljem svijeta, prethodio je niz serija, filmova i romana iz prošlog stoljeća. Tu su, primjerice, serija *Buffy, ubojica vampira* i filmovi poput *Dracule*, *The Hunger*, *The Lost Boys* ili *Intervju s vampirom* (snimljenog prema istoimenom prvom dijelu iz serijala *Vampirske kronike* Anne Rice. Roman, usredotočen na vampira Louisa de Pointe du Laca koji novinaru koji ga intervjuira priču svoju životnu priču, prati događaje koji su mu se dogodili). Rano 21. stoljeće osobito je plodno što se tiče proizvodnje kako knjiga, tako filmova i televizijskih serija s vampirskom tematikom. To se podudara s jakim interesom za vampirsku tematiku, što ne čudi, jer iako se vampiri smatraju konzervativnima i uglavnom rade iste stvari, oni se kulturološki gledano mogu svemu dobro prilagoditi (Lukić i Matek, 2011: 138). Bića koja ljude istovremeno plaše i fasciniraju zanimljiva su, pa stoga mnoge autorice stvaraju likove privlačnih junaka. Lik

romantiziranog „čudovišta“ pogodan je kako bi se kreirale ljubavne priče namijenjene širokoj (pretežno ženskoj) publici koja takve priče voli jer se mogu brzo i lako pročitati (Lukić i Matek, 2011: 139). Kristina Peternai Andrić (2011: 152) ističe da je velik broj vampirskih ispovijesti ispričan u prvom licu jednine, ali iz perspektive žrtve vampira, ali i da sada vampiri počinju sami pričati svoje priče. Tako pripovjedač stvara subjektivnu i usku perspektivu koja doprinosi tome da čitatelj lakše i brže povjeruje pripovjedaču te da pripovjedač s čitateljem ostvari prisniji odnos (Peternai Andrić, 2011: 152). Anne Rice prva je počela koristiti narativ iz vampirske perspektive u prvom licu, npr. u *Intervjuu s vampirom*, gdje vampir otvoreno govori i priča priču o svom životu (Peternai Andrić, 2011: 152). Vampirске se pripovijesti mogu smatrati podžanrom popularne kulture. Takva se djela smatraju trivijalnom ili zabavnom književnosti pa se za razliku od djela elitne ili visoke književnosti često negativno konotiraju (Peternai Andrić, 2011: 145). Popularno podrazumijeva nešto što je lako dostupno, rado čitano i shvatljivo različitim društvenim slojevima kojime je upravo i namijenjeno (Peternai Andrić, 2011: 145). Bez obzira na to što se na vampirska djela gleda kao na ona koja nemaju preveliku vrijednost, nepobitna je činjenica da se u njima pojavljuju neka važna pitanja poput onoga o duši i vječnom životu, što im daje određenu težinu. Primjerice u *Sumrak sagi* i *Dnevnici* nameće se, kroz stavove Edwarda i Stefana, promišljanje o tome može li biće kao što je vampir imati dušu.

Ono što suvremene vampirske priče čini zanimljivima i popularnima zasigurno je novi tip dobrog vampira. Guðmundsdóttirov rad pod naslovom “The Vampire’s Evolution in Literature: The Influence Bram Stoker’s *Dracula* Has Had on the Works of Writers of Modern Young Adult Vampire Fiction” (2015) obrađuje evoluciju vampira u književnosti od početaka njegova pojavljivanja do današnjih dana. Fokus je stavljen na ključno djelo vampirske fikcije, roman *Dracula* Brama Stokera i na utjecaj koji je taj roman imao na djela pisaca vampirske fikcije za mladež, ali i na promjenu žanra iz horora u fantastiku. Potrebno je imati na umu distinkciju između starog vampira (Dracule) koji je potpuno zao i nemoralan i novoga koji je moralan i suosjećajan. Taj prelazak se može objasniti na način da je ljudima lakše simpatizirati i povezati se s novim vampirom (Guðmundsdóttir, 2015: 6). U *Vampirskim dnevnici*, primjerice, lik Stefana predstavlja novog, a lik njegova brata Damona starog vampira. Stefan je novi vampir zato što se odbija hraniti ljudskom krvlju, pokušava držati distancu od Elene iako mu se ona sviđa, jer se boji da će je povrijediti, živi normalan život i donosi osjećaj sigurnosti. Za razliku od njega, Damon koristi sve blagodati tame i vampirskog života u kojima uživa pa tako ubija, širi teror i strah, pije ljudsku krv i prepušta se svemu što uz takav način života dolazi (brzina, snaga, promjena oblika u životinju...). I *Vampirska akademija* prikazuje dvije vrste vampira: novu koja još uvijek drži do

morala (moroji) i staru koja ubija zbog svoje zle i sebične prirode (strigoji) (Guðmundsdóttir, 2015: 89). Treća vrsta su dhampiri koji riskiraju živote kako bi spašavali i čuvali moroje. Inače su poluvampiri bili prikazivani kao ubojice koji mrze vampire (često zbog samoprijezira), a u *Akademiji* su čuvari dobrih i ubojice zlih vampira (Guðmundsdóttir, 2015: 11–12). Novi je vampir humaniziran, socijaliziran i sekulariziran te ne posjeduje osobine koje mu pripisuje narodna predaja i može iskusiti nove emocije kao što su tenzija, ljubav, rivalstvo, izdaja (Zanger, 1997: 22–23). Zla djela novog vampira izraz su njegove individualne osobnosti i stanja. Upravo je to ono što mu omogućuje odabir hoće li biti dobar (odlučuje piti životinjsku krv umjesto ljudske i ne ubijati) ili loš vampir (odlučuje ubijati zbog vlastitog zadovoljstva) (Zanger, 1997: 18–19).

Mary McFadden (2021: 12–13) zaključuje da se u prikazima vampira mogu primijetiti tri različita arhetipa. Prvi je monstruozi vampir iz folklora i narodnih predaja. Drugi je tip izgubljeni i usamljeni tragični vampir iz literature 20. stoljeća. Posljednji je tip vampira iz 21. stoljeća koji se pretvorio u iskupljujućega romantičnog junaka koji je morao ostaviti iza sebe svoju okaljanu prošlost kako bi postao herojem. Činjenica da više nije čudovište nego heroj u životima mnogih mladih dama, ono je što ga čini tako privlačnim. Suvremeni vampir od ljudi traži iskupljenje i spasenje, a kako bi to postigao i kako bi bio nešto više od zlog ili tragičnog stvorenja, on mora postati njihovim herojem (McFadden, 2021: 12). Ovaj se suvremeni tip vampira u književnim djelima često posvećuje destrukciji zlih vampira (McFadden, 2021: 12–13).

Serije *Vampirski dnevnik* i *True Blood*, ali i filmovi kao što je *Sumrak* imaju korijene u romanima za mlade koji su namijenjeni posebice djevojkama. Publika se postepeno proširila pa su takve priče počele čitati i starije žene. Dok je u Stokerovom *Draculi* jasna slika o tome što se može dogoditi ženi koja upadne u zamku tradicionalnog zavodnika krvopije, suvremeni vampir je potpuno drugačija figura. On se morao u potpunosti prilagoditi današnjoj publici kako bi što duže ostao privlačan i kako bi preživio u pričama. Takav je vampir i Edward Cullen koji na više mjesta navodi da ne želi biti čudovište (zato odabire hraniti se životinjskom krvlju) i ima snažnu samokontrolu (Backstein, 2009: 38). Lik vampira Edwarda razlikuje se od svih ostalih mladića u Bellinoj školi koji su nezreli i još su uvijek dječaci (Backstein, 2009: 38). Dok gotovo u svim umjetničkim „inkarnacijama“ vampiri predstavljaju neopisivu požudu i dok se strast izjednačuje sa smrću, u *Sumrak sagi* se ljubav izjednačuje sa smrću jer Edward odbija voditi ljubav s Bellom zbog straha da će je povrijediti (Backstein, 2009: 39). Uobičajeni negativni vampirski efekt transformacije žrtve (ispijanje krvi, energije, života) u ovom serijalu promijenio se u nešto pozitivno, pa tako transformacija, iako ima neke od elemenata horora, više nalikuje na proces iz bajke (Backstein, 2009: 41).

Obitelj Cullen predstavlja obitelj nevjerojatno lijepih novih vampira koji imaju profinjen interes za klasičnu glazbu i prirodu i u njima bi čitatelji trebali pronaći uzor i vidjeti pozitivce, a ne gotičke izopačene zlikovce kojih se treba kloniti (Backstein, 2009: 39). Oni paze na estetiku, bogati su i lijepo odjeveni. Sve to potvrđuje činjenicu da se gotička književnost uistinu morala prilagoditi publici, kao i promijeniti mjesto radnje koje više nije mračna, srednjovjekovna utvrda nego kuća u staklu s obiljem danjeg svijetla (Lukić i Matek, 2011: 140). Međutim, ta je njihova kuća samo jedna ljepša i modernija verzija gotičkih dvoraca. Važno je uočiti da vampir, koji je uvijek imao ulogu pohlepnog provokatora i kojemu su na pameti bile samo želja za krvi i seksualnost, sada postaje anđeo čuvar koji štiti glavnu junakinju (i druge likove) od opasnosti. On čak štiti i njenu nevinost (Lukić i Matek, 2011: 141). Njega ne svladavaju ni seksualni nagon i žudnja, ni nagon za krvlju. Takav vampir, koji se prema junakinji i prema ostalim ljudskim bićima odnosi veoma zaštitnički, drži i do njihove zapadnjačke kulture. On više ne predstavlja prijetnju s istoka koja će uništiti zapadnu civilizaciju (Lukić i Matek, 2011: 143). Činjenica da vampiri piju životinjsku krv, a ne ljudsku, dokazuje da je suvremeni vampir spreman promijeniti samu svoju srž kako bi se prilagodio i kako bi ga ljudi što bolje prihvatili (Lukić i Matek, 2011: 141). Perić i Pletenac (2015: 163) drže da je Meyerina mormonska vjeroispovijest razlog čednosti i moralnosti njezina junaka Edwarda, koji odbija stupiti u intimne odnose s Bellom prije braka, iako ga ona na to nagovara i to priželjkuje. Kao mormonka koja je pripadnica crkve Isusa Krista, Meyer se strogo držala njihova „kodeksa časti“ i zbog toga u svojem serijalu romana ne podupire izvanbračne i homoseksualne odnose, abortus i slične crnomagijske prakse (Perić i Pletenac, 2015: 163). Njeni su vampiri toliko moralno ispravni da su im spolni odnos prije braka i homoseksualnost odbojni. Moralni kompas im uvijek radi pa će požuriti u pomoć ljudskom biću u nevolji. Bella, koja dolazi iz rastavljene obitelji i čiji su roditelji pritom nevjernici, u vampirskom klanu Cullen pronalazi utočište, dom i obitelj (Perić i Pletenac, 2015: 162–163).

Vampir je kao neshvaćeni romantični junak uzeo maha u kasnijoj polovici 20. stoljeća, osobito u Sjedinjenim Državama. Godine 1978. Chelsea Quinn Yarbro počela je objavljivati seriju knjiga o grofu Saint-Germainu, čiji je glavni lik vampir moralnih uvjerenja i čiji je ugriz pravo erotsko iskustvo. U mnogim pričama vampiri su okarakterizirani kao promiskuitetni, a njihov apetit za ljudskom krvi sličan je njihovu seksualnom apetitu.¹⁶ Slično opisivanje erotskog iskustva koje pruža vampirski ugriz i povezivanje vampirizma sa seksualnošću može se pronaći u članku autorice Gallagher pod naslovom “Self-control, Suppression, Abstinence: Vampirism as Metaphor in The Vampire Diaries” (2022). Autorica piše o odrastanju i sazrijevanju u serijalu *Vampirski*

¹⁶ Vampire. <https://www.britannica.com/topic/vampire> (pristupljeno 7. 4. 2024.).

dnevnici koje povezuje s vampirizmom. Naime, Gallagher (2022: 27) zaključuje da vampiri prolaze kroz sličnu promjenu kao i ljudi u pubertetu u kojem dolazi do „hormonskog divljanja.“ Utvrdila je i da su ženske vampirice prikazane s više samokontrole te se bolje snalaze u novoj ulozi od muških vampira (nešto slično je i s djevojkama i mladićima u pubertetu jer djevojke manje „podivljaju“). Intenziviranjem vampirskog žanra u 19. stoljeću, pojavljuje se seksualni element u odnosu između vampira i njegove žrtve (Gallagher, 2022: 27). Odupirući se nagonu da pije ljudsku krv, Stefan se tako u *Dnevnici*ma odupire vampirizmu i bori se s pitanjem je li njegovo vampirsko postojanje zlo. Muči ga može li uopće postojati kao dobar vampir. U *Dnevnici*ma se navodi koje korake osoba mora proći kako bi postala vampirom. Prvo se mora konzumirati vampirsku krv, zatim umrijeti i naposljetku se probuditi te popiti ljudsku krv kako bi se dovršila preobrazba. Dok se preobražava, osjećaji i osjetila te osobe postaju jača, snažnija i promjenjivija zbog povišenih hormonalnih vrijednosti. Taj proces može se povezati s pubertetom u kojem tinejdžeri proživljavaju razne emocionalne i egzistencijalne krize (Gallagher, 2022: 28). Zanimljivo je promotriti kako prelazak iz čovjeka u vampira zrcali sam proces puberteta tijekom kojeg tinejdžeri prolaze kroz brže promjene raspoloženja i lako gube kontrolu, što je zapravo jednako vampirskom gubitku kontrole prouzrokovanom željom za krvlju (Gallagher, 2022: 29). Gallagher (2022: 29) također zaključuje kako je vampirizam u *Vampirskim dnevnicima* zapravo jedna metafora za pubertet, seksualnost i adolescenciju. Tijekom adolescencije tinejdžeri su prožeti negativnim osjećajima i promišljanjima o vlastitoj dobrobiti i samopoštovanju pa se gotovo svaki adolescent poistovjećuje s odbojnom, ali zavodljivom prirodom vampira (Kaid, 2017: 52) koji više nije prikazan kao opaka figura, već kao izmučeno stvorenje čiji su postupci rezultat vlastitoga fizičkog stanja, a ne rezultat sukoba između dobra i zla (Kaid, 2017: 52). Klanu Cullen prilično je važno predstaviti se sredini u kojoj žive kao mladi tinejdžeri, jer što se mlađima predstave, to dulje mogu boraviti na nekom mjestu (Kaid, 2017: 52). Slika ili dojam o tijelu za većinu su ljudi vrlo važni, posebice za adolescente. Pozitivna slika tijela važan je dio samopoštovanja i samoprocjene tinejdžera. Stoga ne čudi da je tijelo jedna od učestalijih tema koje se ponavljaju u mnogim djelima književnosti za mlade (Kaid, 2017: 49).

Figura vampira svojedobno je bila metafora za zarazne bolesti, seksualnost, moć, zlo općenito, kao i za određene negativne društvene pojave (Gordon i Hollinger, 1997: 3). Čak su bili metafora i za drugost, to jest za sve ono što je bilo tabu poput gej parova, bolesti AIDS i sifilis te su od metafore postali metonimija. Pisci su ih, naime, toliko pripitomili da su postali idealni ljubavnici, a njihov se lik humanizirao i približio čovjeku (Zanger, 1997: 20). Francuski psihoanalitičar Jacques Lacan posebnu pozornost posvetio je pojmu Drugosti kao i tijelu koje je

za njega prvenstveno jezik koji stvara to tijelo i ono je važno jer se subjektu dodjeljuje prilikom dolaska na svijet (Lacan u Polgar, 2021: 91). Drugo je ključno za razumijevanje uloge nesvjesnog u socijalnim i kulturnim značenjima tijela, posebice u kontekstu proučavanja fenomena kao što su vještice i vampiri (Lacan u Polgar, 2021: 91).¹⁷ Upravo su tijela vještica i vampira često metafora i predstavljaju Drugost, a poslužili su u književnosti kao likovi pomoću kojih se, kako je prethodno navedeno, progovaralo o tabuiziranim temama. Prilagodljivost je lika vampira utjecala na to da se njegov metaforički potencijal zadržao do današnjih dana (Gordon i Hollinger, 1997: 3).

Moguće je da je njegova prilagodljivost, u smislu da lik vampira omogućuje suvremenim autorima da progovaraju o širokom spektru tema kako bi ugodili različitim interesima novonastale publike, upravo ono što potiče na snažan konzumerizam i kupnju knjiga, kao i gledanje filmova na temu vampirizma (Lukić i Matek, 2011: 138). Privlačnoj se prilagodljivosti vampira može pridodati i ljudska želja da se uz pomoć besmrtnosti koju oni donose nadvlada starenje i da se prekinu bolesti. Upravo se ta ideja naglašava kroz umjetnost i književnost (Oki, 2021: 166). Konzumerizam se odnosi na razne ekranizacije i druge načine na koje se vampiri mogu eksploatirati kroz medije (filmove, serije, igre, knjige), ali se i na sam fenomen danas može gledati drugačije. Tako su se za film *The Hunger* (a isto se može primijeniti i na *Sumrak* i ekranizaciju drugih suvremenih romana) odabrali glumci koji su zaslužni za marketing predmeta za mlade poput rock albuma ili losiona za kožu. Promoviranje održavanja lijepog i mladolikog izgleda u srednjim godinama, odnosno poticanja ideje vječne mladosti, provodi se također uz pomoć figure vampira pa ga možemo vidjeti i u promidžbama proizvoda za pomlađivanje (Latham, 1997: 140–141). Konzumerizam snažno potiče i općeprihvaćena ideja da vampiri nikad ne umiru, da ostaju vječno mladi te da ih krasi neopisiva ljepota. Razvidno je, dakle, da vampiri poznati iz gotičke književne tradicije postaju sve značajnijim dijelom popularne kulture (Lukić i Matek, 2011: 135).

2.4. Gotika, fantastika, horor i čudovišta

Najočitiji gotički elementi koje možemo pronaći u književnim djelima su zapušteni dvorci, ostaci kapela, podzemni prolazi, mračne šume, glasanja duhova, a mogu im se pridodati i ruševni samostani, planine koje izazivaju strahopoštovanje, divlji predjeli u kojima obitavaju razbojnici, progonjene junakinje, siročad i zlobni aristokrati (Botting, 1996: 29, 46). Gotička je književnost

¹⁷ Lacan je u svom djelu *Écrits* I. (1999); (1966), koje objedinjuje 27 studija i članaka napisanih između 1936 i 1966, govorio (između ostalog) upravo o aspektu Drugosti koji je važan u oblikovanju čovjekove svijesti.

važna za vampirsku tematiku jer su se u razdoblju njenog procvata napisala neka od prvih i najvažnijih takvih djela, a u njima su pak prisutni brojni gotički motivi. Gotički je roman (s njim i gotička književnost) kao književni žanr nastao u Engleskoj i svoj procvat doživio između 1790-ih i 1820-ih. godina. Začetnikom žanra i autorom termina smatra se Horace Walpole koji je 1764. godine napisao roman *Otrantski dvorac*. Gotički roman obilježio je i razdoblje romantizma, a elementi gotičkog mogu se pronaći i u djelima sestara Brontë i Charlesa Dickensa, E. A. Poea, W. Faulknera i dr. pisaca u kasnijim razdobljima. U prošlom je stoljeću gotički roman doživio preobrat postavši film strave i užasa (poznatiji kao horor).¹⁸ Gotičke priče i romani koji obiluju tajnovitim zbivanjima, stravičnim prizorima i potjerama koje ugrožavaju živote likova, iznimno su popularne u 18. stoljeću. Osim što gotički krajolik obiluje sablastima, čudovištima, demonima, leševima, kosturima, zlim plemićima, redovnicima i redovnicama, redovita su pojava nezaštićene junakinje (Mrakužić, 2010: 137). U suvremenoj interpretaciji imamo Bellu Swan koja se onesvjesti pri samom pogledu na krv, a uz to je uvijek nezaštićena i sklona nevoljama. To dokazuje razgovor između nje i Edwarda koji je pita: „Znači padaš u nesvijest pri pogledu na krv?“, upitao me. Kao da mu je to bilo zabavno. „I to čak ni vlastitu krv“, nastavio je naslađujući se (Meyer, 2008a: 88). Slična je, dakle, takozvanoj dami u nevolji (*damsel in distress*) iz gotičke književnosti. U gotičkim je pripovijestima bespomoćna dama obično zatvorena u dvorcu ili samostanu, a često je teroriziraju sadistički plemići ili svećenici. Dvije najpoznatije dame u nevolji su Matilda u Walpoleovu *Otrantskom dvorcu* i Antonia u Lewisovu *Redovniku*.¹⁹

Gotičko pisanje trajno je fascinirano objektima i praksama koje su konstruirane kao negativne, iracionalne, nemoralne i fantastične (Botting, 1996: 1). Fantastična se stvorenja pojavljuju kao društveni činitelji koji upućuju na nedostatke društvenih institucija koje su podvrgnute procesima reorganizacije koje moraju proći. Zato je uloga fantastičnih bića u iscertavanju društvenih granica važna (Perić i Pletenac, 2015: 16). Fantastični je svijet često simboličan, a strah i jeza koje izazivaju vampiri kod čitatelja uvijek su povezani sa stvarnošću (Perić i Pletenac, 2015: 16). Maja Božiković (2018: 23) zaključuje da je jedan od neizostavnih „sastojaka“ gotičkog romana upravo prisutnost fantastičnog.

Tzvetan Todorov (1987: 35) u *Uvodu u fantastičnu književnost* tvrdi da je čitateljeva neodlučnost prvi uvjet fantastičnog i da fantastično podrazumijeva uvlačenje čitatelja u svijet likova. Da bi se nešto odredilo kao fantastično potrebno je ispuniti tri uvjeta. Prvi uvjet je taj da

¹⁸ Gotički roman. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/goticki-roman> (pristupljeno 24. 9. 2024.).

¹⁹ *Centrality and Vulnerability of the Female Form in Gothic Literature*. Dostupno na: <https://indecentandimmortal.wordpress.com/2012/10/26/centrality-and-vulnerability-of-the-female-form-in-gothic-literature/> (pristupljeno 30. 9. 2024.).

tekst primora čitatelja da svijet književnih likova smatra svijetom živih ljudi i da bude neodlučan između prirodnog i natprirodnog objašnjenja događaja o kojima je riječ. Drugi je uvjet da tu neodlučnost može osjećati i jedan od likova pa je tako čitateljeva uloga na neki način povjerena liku. Posljednji je uvjet taj da čitatelj zauzme stav prema tekstu (Todorov, 1987: 37). Postavlja se pitanje što jednom djelu donose fantastični činitelji? Ako se to pitanje sagleda s funkcionalnog stajališta, onda postoje tri odgovora. Ponajprije fantastično ostvaruje poseban učinak na čitatelja koji drugi književni oblici ne mogu, a to su strah, radoznalost, užas. Fantastično služi pripovijedanju, produžuje i održava neizvjesnost i tako prisutnost fantastičnih činitelja omogućuje izrazito zgusnutu organizaciju zapleta. Naposljetku, fantastično omogućava opisivanje fantastičnog svijeta koji ne postoji izvan jezika pa su opis i opisano iste prirode (Todorov, 1987: 96). Todorov (1987: 49) također smatra da između fantastičnog, čudnog i čudesnog, pojmova koji se često međusobno preklapaju jer kad se proučava fantastično ne može se isključiti čudesno i čudno, ipak postoje određene granice. Stoga on definira sljedeće podžanrove: čisto čudno, fantastično čudno, fantastično čudesno i čisto čudesno. Događaji koji izgledaju natprirodno tijekom cijele priče, ali na kraju dobivaju razumno objašnjenje spadaju u kategoriju fantastično čudnog i kritika je taj podžanr opisivala kao objašnjeno natprirodno (Todorov, 1987: 49). U kategoriju čisto čudnog bi spadali nevjerojatni, neuobičajeni, zapanjujući, uznemirujući događaji koji se mogu objasniti pomoću pravila koja priznaje razum (Todorov, 1987: 51). Fantastično čudesnim smatraju se pripovijesti koje su od samog početka predstavljene kao fantastične, ali koje završavaju prihvaćanjem natprirodnog. U takvim je pričama granica između fantastičnog i čudesnog neizvjesna (Todorov, 1987: 56–57). Naposljetku, čisto čudesno nema točno utvrđene granice, vezuje se za bajke. Za čudesno je svojstveno da natprirodni elementi ne izazivaju nikakvu posebnu reakciju ni kod junaka ni kod čitatelja, jer je čudesno svojstvo same prirode takvih događaja (Todorov, 1987: 58).

U svim serijalima koji su predmet analize ovog rada autorice fantastične elemente prikazuju na način da se oni doimaju normalnima. Čitatelju predstavljaju izmišljeni svijet koji je isprepleten sa zbiljskim svijetom pa tako vampiri piju krv kako bi opstali, ali posve normalno idu u školu i nose popularne kožne jakne. Granice između zbiljskog i fantastičnog su zamagljene jer autorice vješto uvlače čitatelje u svijet natprirodnoga koji se potom prihvaća kao da je prirodan pa čitatelj svjesno pristaje na ideju da ljudi koegzistiraju s vampirima. Zbog zamagljenih granica između fantastičnog i zbiljskog i zbog prihvaćanja nadnaravnog, odabrani bi romani spadali u kategoriju fantastično čudesnog prema Todorovu. I Bella i Elena, koje se do upoznavanja vampira nikada nisu susrele s nadnaravnim, vrlo brzo i lako nadnaravno prihvaćaju kao nešto normalno. Samo se neposredno

nakon saznanja da postoje vampiri nađu u nevjerici, ali prihvaćaju postojanje nečeg njima dotad nepoznatog i brzo se prilagođavaju novootkrivenom svijetu.

Fantastična je književnost često subverzivna. Rosemary Jackson (1996: 129) objašnjava da je subverzija bilo kakvo potkopavanje i propitkivanje važećih političkih i kulturnih normi. U *Sumraku* se ne potkopava politika, ali propitkivanja kulture ima, i to one kulture koja osuđuje sve ono što je u tom trenutku u Americi drugost. Dakle, riječ je o nepodržavanju bilo čega što je drugo, o izoliranju onog što je nepoželjno (u *Sumraku* su bijelci poželjni i prvi, a svi oni koji nisu bogati, bijeli, lijepi i superiorni u svemu jesu drugi). Dok se drugi ne kritiziraju i obezvrjeđuju direktno, daje se naslutiti da su „prvi“ bolji i superiorniji po opisu njihova izgleda i nekih od karakternih osobina (prvi su i oni koji su postali vampirima pa su samim time dodatno superiorni i dobivaju još neke od pogodnosti koje ih uzdižu u društvu).

Osim uvođenja fantastičnih bića, horor, kao još jedan od elemenata fantastike i dio gotičke književnosti, također ima svoje mjesto u pričama o vampirima. *Horror* često doživljavaju likovi u gotičkim romanima, npr. u podzemnim hodnicima ili grobnim komorama. Efekt horora je zamrzavanje, nemogućnost jasnog razmišljanja i adekvatne reakcije na određene situacije, poput izravne opasnosti od fizičke smrti, dodirivanja hladnog leša, prizora raspadajućeg tijela i sl. (Botting, 1996: 48–49). Razlika između *terrora* i *horror* razlika je između „stravičnog iščekivanja i odvratne realizacije: između mirisa smrti i spoticanja o leševu“ – dok se *terror* prevodi kao strava, *horror* je preveden kao užas (Varma, 1957: 130). Uz stravu i užas vezuje se jeza, a pojmom jeze u književnosti bavio se Sigmund Freud (2010: 35) koji smatra da većina ljudi najjezovitijim i najsablasnijim smatra upravo ono što je povezano sa smrti, truplima i povratkom mrtvih, duhovima i sablasnim utvarama. Jeza je neizostavni dio proučavanja u psihoanalizi jer jezovito pripada strašnom, a strašno izaziva grozu, strah i užas. Smisao se te riječi ne može striktno definirati pa se ona obično upotrebljava za sve ono što uzrokuje strah (Freud, 2010: 8).

Takve osjećaje pobuđuju i različita čudovišta (i vampir je čudovište) koja spominje narodna predaja, ali i književnost. *Merriam-Webster* sadrži nekoliko definicija riječi *monster* pa je to životinja čudnog ili zastrašujućeg oblika, netko izrazito velik za svoju vrstu, životinja ili biljka abnormalne strukture ili pak neka prijeteća sila. *Monster* može biti i osoba neprirodne ružnoće, okrutnosti, zlobe i deformiranosti, a u prenesenom značenju može biti nešto jako uspješno.²⁰ *Hrvatski jezični portal* nudi sljedeće dvije definicije za čudovište: prva definicija je ta da je to veliko nakazno stvorenje iz priče ili filma koje svojom ružnoćom straši (nakaza, neman, rugoba),

²⁰ Monster. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/monster> (pristupljeno 7. 5. 2024.).

a druga je ta da je to svako biće koje je tome slično, po izgledu ili po zlim i zastrašujućim postupcima.²¹ Kako su Europljani otkrivali nove zemlje tako su zalazeći u dotad nepoznata područja otkrivali (njima) čudovišne i nakazne pojave (ljude i životinje). Od tada kruže priče o čudovištima (npr. Indijancima) kojima nedostaje jedno oko, naopako okrenutu glavu, rilo umjesto usta i slično. Opisana su stvorenja dugo bila smatrana čudovištima, sve dok se u suvremenim romanima nisu počela romantizirati (Levanat-Peričić, 2014: 16). Edward (u *Sumraku*) i Stefan (u *Dnevnici*) pokazuju Belli i Eleni svoje pravo lice, lice čudovišta, želeći ih zaprepastiti i uplašiti, pokazujući im tako svoju životinjsku narav. Obojica objašnjavaju što se može dogoditi njihovim krhkim kostima i kako im mogu prelomiti vrat običnim pokretom prstiju, dajući im tako do znanja da su po svojoj prirodi nakazne nemani.

3. Smrtnost i besmrtnost

Svi su vampiri u analiziranim serijalima (osim dhampira i moroja u *Akademiji*) besmrtni i zaustavljeni u trenutku u kojem su pretvoreni. I u *Sumrak sagi* i u *Dnevnici* postoje obitelji ili pojedini vampiri toliko stari da se za njih smatra kako su nastali prije drugih. U *Sumrak sagi* su to Volturi. Oni su stara moćna obitelj, poput kraljevske, i treba im se ći niz dlaku ako se ne želi umrijeti (Meyer, 2008b: 326). S obzirom na to da se radi o bogatim bijelcima, visoko rangiranim u društvu, može se zaključiti da pripadaju skupini “White Anglo-Saxon Protestants“ ili “Wealthy Anglo-Saxon Protestants“.²² Izvorno ih je bilo troje (Aro, Caius i Marcus), a poslije im se broj povećao na petero (bez supruga i garde koju sami biraju prema tjelesnim i ostalim sposobnostima) (Meyer, 2008b: 327). U cijelom vampirskom svijetu vrijede pravila koja su postavili Volturi. Vampiri se nipošto ne smiju pokazati i otkriti pred ljudima, trebaju tajiti svoje postojanje i ne smiju odgajati vampirsku djecu. Grad u kojem žive zove se Volterra i postoji 3 000 godina. Oni ne izlaze iz Volterre i hrana im dolazi izvana, to jest, donosi im je garda (Meyer, 2008b: 328). Njeni stanovnici slave dan svetog Marcusa, svećenika, koji je prema legendi prije 1 500 godina otjerao sve vampire iz grada (barem je tako narod mislio).

U *Dnevnici* postoje *Izvorni*, *Drevni* vampiri koji su prvi počeli preobražavati ljude u vampire. Oni postoje još od starog Egipta i toliko su moćni da ih se ne može ni poraziti ni ubiti. Oni su

²¹ Čudovište. <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno 6. 5. 2024.).

²² “White Anglo-Saxon Protestants“ ili “Wealthy Anglo-Saxon Protestants“ (WASP) izraz je koji se često koristi u Americi za opisivanje protestanata bijelaca britanskog podrijetla koji se smatraju članovima najmoćnijih društvenih skupina. Dostupno na: <https://www.britannica.com/dictionary/WASP> (pristupljeno 10. 12. 2024.).

bezosjećajni i nije im stalo do tuđih života. Jedan od njih je Klaus, Prvobitni, koji u *Ponovnom susretu* glavnim junacima pokušava nauditi. Klaus izgleda kao vrag, ako je vrag zgodan i plav (Smith, 2012: 148). Klaus kaže za sebe da je star, jedan od Izvornih, da se borio u Aleksandrovoj vojsci i sjekao vratove kad su ljudski preci gradili Koloseum. Stefan se prisjeća svoga znanja o Izvornima i zaključuje da su oni postojali prije svih. Oni nisu preobraženi, ali nitko nije znao kako su nastali. Njihove su moći bile legendarne (Smith, 2012a: 149).²³ Jedino što je uspješno u borbi protiv njih je bijeli jasen, vrsta drveta koja ih može zaustaviti i ozlijediti (Smith, 2012a: 164). Drvo jasena uvelike se pojavljuje u Nordijskoj mitologiji prema kojoj su Odin i Thor posjedovali čarobna koplja izrađena od jasenovog drveta te u britanskom folkloru, gdje mu se pripisuje niz ljekovitih i zaštitnih svojstva. Prvenstveno ga se koristilo u svrhu liječenja djece pa se sukladno tome od njegova pepela radio sirup koji su djeca pila.²⁴

Kako je navedeno, u *Akademiji* postoje tri vrste vampira. Strigoji su vrsta vampira koji se još nazivaju i živim mrtvacima. Oni bi trebali biti svačija noćna mora. Besmrtni su, brzi, jaki i ubijaju bez milosti i oklijevanja (Mead, 2010b: 1). Njihov lagani udarac uspoređuje se sa silinom udarca automobila. Strigojska moć jača s godinama, dakle što su stariji to su jači, za razliku od vampira iz *Sumrak sage* gdje su najjači tek novonastali vampiri. Strigoji jačaju konzumiranjem morojske i u manjoj mjeri dhampirske krvi. Neki strigoji preferiraju ispijanje dhampirske krvi jer im je ona ukusnija (Mead, 2010b: 200). Gotovo ih je nemoguće uništiti i za to postoje samo tri načina: zabijanje srebrnoga kolca kroz srce, spaljivanje i odrublivanje glave. Ti su načini preuzeti iz tradicionalnih vjerovanja o vampirima. Strigoji žive noćnim životima i ne mogu boraviti na suncu, a pretežno žive sami je su toliko zli i sebični da ne vole dijeliti ništa pa tako ni hranu ni prostor u kojem borave. Pijenje morojske krvi osnažuje strigoje i oni zbog toga vječno žude za njom (Mead, 2010b: 198). Kad bi se pretvorili u strigoje, preferirali su izraz „probuditi se“ i za sebe bi rekli da su probuđeni jer bi dobili na snazi i brzini, a samim time bi im se probudila osjetila. Dimitri, koji je nekoć bio dhampir, tumači Rose kako je to biti strigojem: „Rose, to je kao da si Bog. Snaga. Brzina. Možeš opažati stvari na način koji ne možeš ni zamisliti. i... besmrtnost“ (Mead, 2011b: 212). Stanje je to u kojem se svi osjeti probude, a svijet postane življi. Što su stariji to su jači i brži (baš kao Prvobitni vampiri u *Dnevnicima*). Vid im je toliko izoštren da im je i po noći sve jasno kao da je dan. Čak imaju i otkucaje srca. Jako su blijedi. Bez krvi mogu biti duže od moroja, a za razliku od njih normalnu hranu ne mogu uopće jesti (Mead, 2011b: 212–217). Piti tuđu krv i gledati kako život nestaje iz osobe i ulazi u strigoja, za njih je najbolje iskustvo (Mead,

²³ Akasha i Enkil iz 3. nastavka *Vampirskih kronika (Kraljica prokletih)* izvorni su vampiri kod Anne Rice.

²⁴ *Ash mythology and folklore*. Dostupno na: <https://treesforlife.org.uk/into-the-forest/trees-plants-animals/trees/ash/ash-mythology-and-folklore/> (pristupljeno 19. 1. 2025.).

2011b: 223). Strigoji surađuju i s ljudima kojima ponekad obećaju da će im zauzvrat dati besmrtnost, a ponekad ih iskorištavaju i tjeraju da čine ono što oni žele (Mead, 2011a: 100).

Druga vrsta vampira su moroži. Oni imaju magijske moći – vladaju četirima elementima (zrakom, vodom, vatrom i zemljom). Vitki su, visoki, često krhkih kostiju i ne mogu dugo boraviti na suncu te moraju paziti koliko će mu dugo biti izloženi. Imaju iznimno dobra osjetila sluha, vida i mirisa. Većina moroža (ali ne svi) vuče svoje porijeklo od dvanaest kraljevskih obitelji (Mead, 2010: 1). I moroži i strigoji trebaju krv kako bi preživjeli, a razlika je u tome što moroži ne ubijaju kako bi do nje došli već imaju hranitelje: ljude koji su ovisni o vampirskom ugrizu. Moroži mogu tjednima biti bez hrane i vode pod uvjetom da konzumiraju samo krv, no bez krvi mogu izdržati samo nekoliko dana, a nakon toga oslabe i razbole se (Mead, 2010b: 203). Ako strigoj popije nečiju krv i potom natjera žrtvu da popije krv strigoja: nastaje novi strigoj. Strigojima mogu postati svi ljudi, dhampiri i moroži. Dhampiri su pola ljudi pola moroži. Jaki su, otporni, mogu boraviti na suncu koliko žele, imaju dobra osjetila i brze reflekse i oni su čuvari (tjelohranitelji) morožima. Kad ubiju strigoje, dobiju tetovaže molnija – oznake koje su simbol časti. Nakon ubijanja svakog strigoja dobiju po jednu, no ako ih je u borbi ubijeno previše, dobiju tetovažu koja to označava (Mead, 2010b: 232). Cijeli život uče štititi morože od strigoja. Dobro vide u magli ili mraku. Moroži se mogu razmnožavati i s drugim morožima i s dhampirima, dok se dhampiri međusobno ne mogu razmnožavati. Strigoji se ne mogu razmnožavati uopće jer se strigojem ne rađa već postaje.

Kada bi izumrli moroži, izumrli bi i dhampiri pa stoga dhampiri čuvaju morože. Prvi su dhampiri nastali spajanjem moroža i običnih ljudi. Muški moroži uvijek završavaju s moroškama jer im tako opstaje rasa, ali dhampirke su im jako privlačne i zbog toga se s njima upuštaju u ljubavne avanture. Brak između moroža i dhampirke (ili obrnuto) skandal je u vampirskom svijetu, kao i to kad se moroži upuste u ljubavnu vezu s ljudima jer se te dvije rase nisu miješale stoljećima. Davno su stvorile dhampire i prestale se miješati (Mead, 2011d: 101–102). Moroži i dhampiri stare i umiru kao i ljudi, dok su jedino strigoji besmrtni.

Florescu i McNally (1988: 126) u knjizi *U potrazi za Drakulom* upravo govore o morožima i strigojima, bićima koja se pojavljuju u rumunjskoj tradiciji. *Moroi* (u prijevodu ne-mrtav, besmrtan) u Rumunjskoj je naziv koji prevladava nad nazivom vampir, a i *strigoi* je još jedan njihov naziv za vampira koji označava noćnu demonsku pticu koja leti poslije zalaska sunca i hrani se ljudskim mesom i krvlju. Faust (1999: 36) za razliku od Florescu i McNallyja upotrebljava pojam *strigoi* i navodi kako su to u Rumunjskoj mrtvi vampiri, a živi vampiri su *moroi*. Ondje se pojam *strigoi* vezuje uz mrtvog vampira. Prepoznati ga se može po tome što mu leš treba imati otvorene oči (plave), a odlikuju ga još i crvena kosa i to što posjeduje dva srca. Suprotno mrtvom

vampiru, *moroi* je živi vampir. Muški *moroi* prepoznaju se po ćelavoj glavi, a ženski imaju izrazito crveno lice (Faust, 1999: 36). Ovu tezu preuzima Mead u *Vampirskoj akademiji* gdje strigoji zaista jesu mrtvi vampiri, a moroiji živi. I Lecouteux (2013: 88) se u *Povijesti vampira, Autopsiji mita* također dotiče strigoja i moroja. Za termin *strigoi* navodi kako se pojavljuje u dva značenja. Prema prvom su značenju *strigoi* povratnici, što se odnosi na ljude koji su naizgled mrtvi ili trupla koja se nisu raspala (bilo zato što imaju dvije duše, dobru koja je napustila tijelo nakon smrti i zlu koja je ostala, bilo zato što se duša vratila da bi se smjestila u svoju tjelesnu ovojnica 6 tjedana/mjeseci ili 7 godina nakon smrti). Prema drugom su značenju strigoji žene vještice [može se uočiti poveznica s talijanskom riječi *strega*, što znači vještica] (Lecouteux, 2013: 88). *Moroiu* je prvobitno bio duh djeteta koje je umrlo prije krštenja. Mnogi su bili nezakonita djeca koju su njihove majke ubile i pokopale izvan groblja. Navodi se da je *moroiu* gori od demona jer ga se ne može odagnati križem te će unakaziti svakoga koga sretne (Lecouteux, 2013: 89). U Rumunjskoj se tumači da strigoj nastaje tako što preko ili ispod tijela mrtvacu prođe životinja. Drugo je umačenje da su to oni koji su rođeni s košuljicom. To nerijetko mogu biti i djeca koja su počela sisati majčino mlijeko nakon što su već odbijena, kao i ona djeca koja su nezakonita, koje su majke ubile, koja su potomci vještica i ubojica, ali i svi oni ljudi koji su za života potpisali ugovor s đavlom jer je vraćanje u pučkom vjerovanju često povezivano s demonskim (Lecouteux, 2013: 55).

Za dhampire Faust (1999: 30) pak piše da su to djeca koja imaju vampirske roditelje. Twitchell (1981: 11–12) ih također promatra kao djecu vampira, najčešće sinove, koji razumiju kako će roditelj postupati i reagirati. Još se jedan fenomen javlja u nekim od analiziranih romana, a to je fenomen vampirskog djeteta. Vampirsko se dijete pojavljuje u *Intervjuu s vampirom* u kojem je Lestat pretvorio dijete u vampiricu koju su nazvali Claudia (Rice, 1996: 86). S obzirom na to da je gladno dijete strašan prizor, gladni vampir još je strašniji pa bi se Claudijini gladni krikovi čuli po cijelom Parizu. Claudia je izgubila sjećanje na svojih pet godina smrtnog života i bila je u šoku zbog onog što ju je snašlo, a to je da je sad i dalje dijete, ali i ubojica sposoban za nemilosrdnu potjeru za krvlju (Rice, 1996: 90–91). Što se tiče njenog tijela, ono nikad neće starjeti i ona nikad neće odrasti. Fizički je zauvijek osuđena na život demonskog djeteta, ali um joj je bio vampirski, a i mentalno se razvijala i sazrijevala poput svakog čovjeka. Louis je počeo uviđati kako se nakon određenog vremena razvija u ženu [*womanhood*] (Rice, 1996: 94 – 95). Djeca vampiri („besmrtna djeca“) koja se pojavljuju u *Sumrak sagi* opisana su kao slatka dječica koja mogu uništiti polovicu sela u izljevju ljutnje. Koveni vampira borili su se do posljednjeg pripadnika

kako bi ih zaštitili jer su Volturi zaključili da takva „besmrtna djeca“ ne mogu očuvati vampirsko postojanje u tajnosti i naredili su da ih se uništi (Meyer, 2009b: 36).²⁵

U studijama i knjigama o vampirima, a i u *Sumrak sagi*, spominje se i pojam *incubusa*. Faust (1999: 29–30) *incubuse* svrstava u seksualne vampire i tvrdi da je *incubus* (inkub) demon koji po noći obilazi žene i s njima stupa u spolne odnose, a pritom im crpi energiju (suprotno ovoj tradicionalnoj vrsti vampira, Edward s Bellom ne želi imati odnose prije braka, a i u braku im se protivi jer se boji da bi joj naudio). Ženska verzija inkuba je *succubus* (sukub). Prema *Merriam-Webster* rječniku inkub je zao duh (najčešće muški demon) koji leži na osobama u snu, a može biti i onaj koji ima spolni odnos sa ženama dok one spavaju.²⁶ Sukub je, suprotno od inkuba, demon koji preuzima ženski oblik kako bi imao spolni odnos s muškarcima u snu.²⁷ U srednjovjekovno je doba Crkva posebno upozoravala na opasnost od Sotone koji zauzima tjelesni oblik te kao inkub i sukub na spavanju napada mlade (Bartlett i Idriceanu, 2006: 275). Bella se u posljednjem dijelu serijala susreće s pojmom inkuba koji se definira kao vampir sposoban začeti dijete sa svojom žrtvom. Definicija na koju Bella nailazi preuzeta je s interneta i poklapa se s onom tradicionalnom prema kojoj je inkub također vampir sposoban za spolne odnose sa ženama. U pitanju je muški vampir koji je sposoban začeti dijete (ne može biti ženski jer su ženski vampiri potpuno skamenjeni u svom tijelu – prešli su iz ljudskih bića u neljudska i zbog toga su nepromjenjivi, a tijelo žene se mora promijeniti da bi rađala djecu (Meyer, 2009b: 99). Inkubi su u *Sumrak sagi* rijetka pojava te nije poznato da bi muški vampiri mogli začeti djecu, zato što je neočekivano i neobično da vampir ulazi u ljubavni odnos s ljudskim bićem. Oni su pretežno u vezama s vampiricama koje ne mogu začeti ni roditi dijete (Meyer, 2009b: 100). Neke od odlika *incubusova* (Edwardova) djeteta, dok je u Bellinoj utrobi, su pretvrda membrana oko bebe, kao i koža, što čini ultrazvuk nefunkcionalnim (Meyer, 2009b: 147). Ispostavlja se da ništa od svega onoga što Bella jede ne dolazi do bebe i ne odgovara joj. Zaključuju da je beba možda žedna pa Belli daju krv da je popije u šalici, na što beba pozitivno reagira (Meyer, 2009b: 187). Dijete je toliko snažno da Belli počinje lomiti kosti [konkretno rebro] (Meyer, 2009b: 204). Raste sumanutom brzinom, čak dva centimetra dnevno, dok obične ljudske bebe dobivaju centimetar tjedno (Meyer, 2009b: 220). Stvorenje se služi vlastitim zubima za bijeg iz maternice. U Južnoj Americi postoje predaje o takvim stvorenjima i upozorenja da ih se treba ubiti (Meyer, 2009b: 224). Nakon što je dijete već naraslo u Bellinoj utrobi, Alice može razabrati njegove misli i shvaća da je napola ljudsko, a napola vampirsko te da ima izuzetno razvijene mentalne sposobnosti i da može razumjeti ljude oko sebe

²⁵ Najpoznatije je dijete-vampir Claudia iz *Intervjua s vampirom* autorice Anne Rice.

²⁶ Incubus. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/incubus> (pristupljeno 20. 7. 2024.).

²⁷ Succubus. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/succubus> (pristupljeno 20. 7. 2024.).

(Meyer, 2009b: 250). Djevojčici po rođenju daju ime Renesmee. Renesmee je polu-vampir, polu-čovjek. Ono što je čini čovjekom su toplokrvnost, sličnost roditeljima, puls koji joj je nešto brži od ljudskog, a i temperatura koja je nešto viša od ljudske. Za razliku od vampira ona spava. Vampirske karakteristike su te da joj je koža neprobojna i da voli piti krv (Meyer, 2009b: 314).

3.1. Fizičke karakteristike vampira

Predaja bilježi da vampiri imaju izražene očnjake, ali znaju biti dovoljno mudri da ih ne otkrivaju (Faust, 1999: 84). Oči su te koje ih otkrivaju jer su crvene i paklene, a ovim karakteristikama može se pridodati bljedilo (Faust, 1999: 85). Njihova se snaga s godinama povećava (kao kod strigoja u *Akademiji*) pa su vrlo stari vampiri iznimno snažni i moćni (Faust, 1999: 61). Vampiri prikazani u filmovima obično su visoki i mršavi, blijedog i uskog lica koje krase par vrlo istaknutih očnjaka i kapljice krvi u kutu usana. Vampir je u predajama vrlo različit od svojih dvojnika iz filmova. Koža mu nikad nije bila blijeda (što bi se očekivalo od kože trupla), a lice mu je uvijek imalo rumenu boju zbog krvi koju konzumira (Barber, 1988: 40–41). Iako su vampiru u fikciji zubi bitna karakteristika, razlikujući ga od nekih drugih čudovišta, u narodnoj predaji zubi se ne ističu previše – tek povremeno se može primijetiti da su mu zubi narasli (Barber, 1988: 44).

U klasicima žanra zabilježene su slične fizičke osobine. U *Vampiru* Ruthaven ima lice koje se odlikuje bljedilom i koje nikad ne porumeni, čak niti u kontekstu sramežljivosti ili strasti. Lice mu je predivno, savršene forme, stoga su se mnoge žene okušale u pridobivanju njegove pažnje (Polidori, 2010: 14–15). U jednom trenutku izgled ga izdaje pa Aubrey posumnja da je nadnaravan jer mu oči i usne nisu pokazivale nikakve znakove promjene (Polidori, 2010: 18). Vampirica Carmilla u grobu nema zadah, nije blijeda, ima otvorene oči, udovi su joj još uvijek gipki, a meso elastično. Ne primjećuju se znakovi očitog disanja i srčane aktivnosti (Le Fanu, 2016: 129). U njenom je slučaju mrtvačko bljedilo pripisano vampirima samo melodramatična fikcija, to jest ono nije istinito. Smatra se da vampiri pokazuju svoje prave karakteristike kad se nalaze u grobu skriveni od ostatka ljudi (Le Fanu, 2016: 132). U *Draculi* su se pri otvaranju Lucyna groba vampirici mogle vidjeti crvene usne i obrazi (Stoker, 2010: 195–196). Njene su oči pakleno vatrene (Stoker, 2010: 206). Zubi su joj šiljasti i usta okrvavljena (Stoker, 2010: 208). U *Intervjuu s vampirom* vampir Louis opisuje se kao izrazito blijed i gladak, nalikuje skulpturi od kosti s licem nepokretnim poput kipa, osim dva zelena oka (Rice, 1996: 6–7). Dakle, neki klasici žanra

preuzimaju određene tradicionalne vampirske karakteristike poput crvenih usana i obraza kada je njihov fizički izgled u pitanju. Za razliku od takvih autora (Stokera i Le Fanua), Polidori i Rice iz predaje nisu preuzeli boju kože jer su njihovi vampiri blijedi. Kao i suvremene autorice, autori klasika žanra sami odlučuju što hoće, a što neće preuzeti iz predaje. Primjećuje se da su likovi vampira često aristokratskog podrijetla i pripadnici višeg društvenog staleža, a već se u Polidorijevu *Vampiru* pronalazi lik lijepog vampira zavodnika.

Vampiri, to jest *hladni*, kako ih vukodlaci nazivaju u *Sumrak sagi*, izrazito su blijede puti. Meyer navodi da su „blijedi kao krpe“ te da su blijedi od svih učenika iz Forksa (mjesta koje ima jako mali broj sunčanih sati u godini). Blijedi su čak i od Belle koja samu sebe naziva albinom. Pri prvom susretu s njima Bella primjećuje da imaju vrlo tamne oči i podočnjake koji izgledaju poput ljubičastih šljiva na oku. Bella je zapazila i da su Edwardove oči bile posve tamne prilikom njihova susreta. Još je primijetila i da su promijenile boju u zlatnu i tako poprimile nijansu tamniju od karamele. Poslije je otkrila da im oči poprime svjetliju i topliju nijansu nakon lova. Dakle, oči su im promjenjive boje. Neko vrijeme nakon preobrazbe oči im budu crvene, sve dok ih životinjska krv koju konzumiraju ne razblaži. Zbog toga moraju nositi leće kad su u kontaktu s ljudima kako ih se oni ne bi prepali. Te leće nisu dugotrajne zbog toga što ih otrov u vampirskim očima rastopi već nakon nekoliko sati (Meyer, 2009b: 363–365). Bella, vidjevši po prvi put klan Cullen primjećuje njihovu iznimnu fizičku ljepotu. Vampiri su u *Sumrak sagi* lijepa, blijeda, snažna i tajanstvena stvorenja. Čovjek koji nije upoznat s njihovim postojanjem neće ih prepoznati na prvi pogled jer ne pobuđuju ni najmanju sumnju ili strepnju poput konvencionalnih vampira. Naprotiv, svi srednjoškolci im se dive, a Cullenovi im se posebno sviđaju zbog lijepog izgleda i vidljivog bogatstva. Lica vampirskog klana su poput onih koja se mogu vidjeti na stranicama kakvog modnog časopisa. Podsjećaju i na likove anđela kakve su slikali stari majstori. Bilo je neizmerno teško odlučiti tko je od njih najljepši (Kaid, 2017: 51–52). Lice im krase savršeno pravilne crte s ravnim nosevimama i besprijelekovim usnama. Bella potvrđuje svoje sumnje istražujući vampire na internetu gdje nailazi na podatke da se vampiri odlikuju iznimnom brzinom, snagom, neljudskom ljepotom, blijedom kožom i očima promjenjive boje. Zaključuje da je sve to primijetila kod Edwarda. Tijelo im je tvrdo kao kamen, kao i koža koja je glatka i hladna. Pokreti su im graciozni. Kreću se brzinom metka i nečujno kao duhovi. Neki od njih, a to se posebice odnosi na vampire predatore, kreću se poput mačaka, kao na rubu prelaska u čučanj i hodaju bosu (Meyer, 2008a: 308). Osjetila vida, sluha i njuha su im izuzetno razvijena pa zato izvrsno vide u mraku, mogu pratiti nečiji miris poput psa tragača, a i čuju prilično dobro. Može se reći da imaju životinjska osjetila jer pojedine životinje, posebice divlje, dobro vide u mraku, imaju jak njuh i dobar sluh.

Što se tiče vida, ne samo da je izoštren u mraku, već je to i po danu, pa novorođena vampirica Bella prilikom prvog lova zamjećuje kako može razabrati svaki listić na svakoj grančici svakog grma pokraj kojeg prođe (Meyer, 2009b: 303). Zubi su im čelične britve koje mogu proći kroz krzno, mast i ligamente životinje, kao da ih nema (Meyer, 2009b: 309).

U *Praskozorju*, nakon dovršenog procesa preobrazbe, Bella primjećuje da joj srce kuca još samo neposredno nakon preobrazbe, i to sumanutom brzinom, do jednog trenutka kada napokon stanu i kucanje srca i disanje. Bella dobrim stranama preobrazbe drži izoštren sluh i vid te hladnoću tijela, a lošom stranom neopisivu i neizdrživu žeđ zbog koje izgara i koja uzrokuje suhu, vrelu bol. Još zapaža i da je vampirima sve oštro razlučeno te da čisto i bistro vide svaku boju (Meyer, 2009b: 284–285), kao i u *Intervjuu* gdje je Louis nakon preobrazbe počeo svijet gledati očima vampira u kojeg se pretvorio – i njemu su boje i oblici bili jasniji (Rice, 1996: 22).

U ovoj interpretaciji odlika vampira je da nakon preobrazbe ne dišu jer im nije više potreban zrak, ali uče kako pomicati prsni koš tako da izgledaju kao da dišu. Bez disanja mogu izdržati neograničeno dugo, samo im bude malo nelagodno to što izgube osjet njuha (Meyer, 2008a: 287). Primjerice, Edwardu ne treba kisik pa tako za vrijeme bračnog putovanja, na otoku u Južnoj Americi u moru može roniti na dah beskrajno dugo (Meyer, 2009b: 81).

Edward za svoju vrstu kaže da su najbolji grabežljivci na svijetu i da:

„Sve na meni te izaziva – moj glas, moje lice, čak i moj miris. Kao da mi išta od toga treba!“ Neočekivano se našao na nogama i smjesta skočio izvan vidika, a zatim se našao pod istim drvetom kao i prije, obišavši čistinu u pola sekunde. „Kao da bi me ikako mogla preteći“, gorko se nasmejao. Podigao je jednu ruku i, uz zaglušan prasak, bez napora otkinuo pola metra debelu granu s jelova debela. Na trenutak ju je tom rukom držao u ravnoteži, a zatim je bacio zasljepljujućom brzinom tako da se raskolila o drugo silno drvo, koje se zatreslo i zadrhtalo od udara. I onda se opet našao preda mnom, na pola metra, miran kao kamen. „Kao da bi mi se mogla oduprijeti“, nježno je rekao (Meyer, 2008a: 219).

U *Pomrčini* Meyer (2009a: 255) zastupa tezu da su novorođeni vampiri snažniji od onih starih i to je karakteristično samo za vampire iz *Sumrak sage*. Razlog tomu je taj što su novorođeni vampiri puni vlastite ljudske krvi koja reagira na promjenu, zadržava se u tkivu i jača ih. Njihova tijela je polako iskorištavaju, a ona počinje nestajati nakon godinu dana. Novorođeni su vampiri neobuzdani i divlji, teško ih je kontrolirati (Meyer, 2009a: 236). To je nešto što ih čini posebnima. Obožavaju sukobe pa se zato, ako su stvoreni u grupama, sukobljavaju među sobom. Neizmjerne su tjelesno snažni i mogu lako poraziti puno starijeg vampira. Mana im je ta što su robovi svojih nagona i to ih čini predvidivima. Nemaju ni nekih posebnih vještina u borbi, već se oslanjaju isključivo na snagu i žestinu (Meyer, 2009a: 236).

U *Akademiji* autorica najviše opisuje fizički izgled strigoja koji su blijedi, imaju crvene oči i velike očnjake te izgledaju strašno, poput živih mrtvaca. O izgledu moroja i dhampira manje piše. U *Plavoj krvi* napominje kako su moroji vitki, visoki, elegantni i često krhkih kostiju (Mead, 2010b: 53). Zbog toga što ne mogu dugo boraviti na suncu, blijede su puti i nježne kože poput porculana (Mead, 2011a: 29). U *Zovu duha* dodaje da su u usporedbi s ljudima moroji idealni plesači zbog svoje građe (Mead, 2011c:35). Zanimljiva je kontradikcija to što iako vampiri preživljavaju na krvi i njome se hrane, ipak je u gotovo svim romanima njihova koža blijeda kao papir. Krv koja kola njihovim žilama trebala bi im obojiti kožu, ali blijedilo naglašava kontrast s njihovim vampirskim crvenim očima i usnama jer se tako skreće pozornost na činjenicu da je sva vampirska snaga unutar njihovih usta, to jest u zubima kojima grizu žrtvu i u usnama kojima je ljube, donoseći tako istodobno i užitak i smrt (Bartlett i Idriceanu, 2006: 106–107).

U *Vampirskim dnevnicima* vampiri su besmrtni, godine ih ne dotiču što se tiče izgleda, oči su im crne na mjesecini, imaju neobičan sjaj, a kad su ljuti izgledaju poput grabežljivaca neosjetljivih na ljudsku emociju. Iznimno su lijepi, njihova je ljepota gotovo izvanzemaljska i neljudska (možda zato što nijedno ljudsko stvorenje ne može projicirati takvu auru moći). Imaju reflekse mačaka, izvrstan njuh, toliko izoštren da mogu namirisati nečiji strah. Mogu plakati, što je neobično. Lica su im blijeda, a crte lica savršene. Jagodične kosti su im „san svakog kipara“ (Smith, 2010: 125). Prsti su im hladni i vitki, ali tijelo im nije hladno (Smith, 2010: 136). Pokreti su im graciozni, a ponekad i mačkasti. Dobro se prilagođavaju na nove stvari i nove sredine, zato što moraju (Smith, 2010: 162–163). Što se tiče snage, jači su od svih živih bića, a što više piju ljudsku krv, to su snažniji (Smith, 2010: 177).

Kao zaključak ovog poglavlja nameće se činjenica da im vampirske fizičke osobine poput ljepote, izoštrenih osjetila, naglašenih očnjaka, brzine i snage donose brojne prednosti. U isto vrijeme one su i sastavni dio besmrtnosti.

3.2. Preobrazba u vampira

Predaja ne govori detaljnije o procesu preobrazbe, ali ga se može pronaći u klasicima žanra koji se bave tim motivom. Ako vampir u *Draculi* nije u svom sanduku, postoji samo nekoliko dijelova dana kada se može preobraziti, a to su podne, zora i sumrak (Stoker, 2010: 234). Mina za vrijeme Draculina napada najprije primjećuje njegove smrdljive usne koje je on prislonio na njeno

grlo. To ju je omelo i nije ga ni mogla ni željela spriječiti u tome što je namjeravao napraviti. Odjednom je samo osjetila da je napušta snaga i napola je izgubila svijest (Stoker, 2010: 282). Louisa je preobrazio vampir koji mu je ispio krv gotovo ga usmrivši dok se nije zasatio. Cijelo to vrijeme Louis nije bio svjestan što mu se događa i očekivao je da će umrijeti. Nakon preobrazbe nije imao interesa ni za hranu ni za piće i odjednom je dobio golemu snagu te činio stvari koje nije mogao ni u najboljem tjelesnom zdravlju (Rice, 1996: 13–14). Lestat je bio prisutan za vrijeme Louisove preobrazbe i dao mu je svoje krvavo zapešće da se napije krvi. Dok je pio, pred Louisovim se očima pojavila neka svjetlost i čuo je zvuk udaranja bubnjeva kako raste u njegovim venama (Rice, 1996: 21). Ubijanje je za vampire ultimativno iskustvo i to nije uobičajen akt, radi se o iskustvu tuđeg života kao i o iskustvu prekidanja tog života, jer dok piju krv oni osjećaju kucanje srca te osobe čiju krv piju (Rice, 1996: 29–30). Tako je i u *Dnevnici* gdje vampiri osjećaju novu krv i tuđi život u sebi (Smith, 2010: 187). Lestat kaže da su vampiri ubojice po prirodi i mnogi to čine zato što žele i u tome uživaju (Rice, 1996: 78). Nakon što ubiju, nova krv koja im kola venama grije ih još neko vrijeme (Rice, 1996: 73).

U trećem dijelu *Sumrak sage, Pomrčini*, zapisano je da su grabežljivci vampiri, osim što raspolažu obiljem oružja, svojim žrtvama veoma fizički privlačni (Meyer, 2009a: 338). No, pored svih prednosti tu je i njihov otrov u zubima koji žrtvu ne ubija već onesposobljava, paralizira. Djeluje polako, šireći se krvotokom i plijen trpi jaku bol zbog koje nije u stanju pobjeći. Ako se otrov ne isisa, nego ga se pusti da se proširi, potrebno je nekoliko dana da se preobrazba upotpuni i dovrši. Brzina procesa ovisi o količini otrova u žrtvinu krvotoku, a što je otrov bliži srcu to će sve biti brže gotovo. Sve dok srce kuca, otrov se širi tijelom liječeći ga i mijenjajući ga. Naposljetku srce stane, preobrazba se dovršava, ali cijelo to vrijeme žrtva priželjkuje umrijeti (Meyer, 2008a: 339). U *Sumrak sagi* dakle nije potrebna vampirska krv u tijelu žrtve kako bi se proces odvio, već je dovoljan otrov. Sam proces, koji je za žrtvu jako bolan, opisan je u *Praskozorju* kad Edward pokušava oživjeti Bellu nakon što je rodila kćerku Renesmee.

Izgledalo je kao da je ljubi, prelazi joj usnama preko grla, zapešća, pregiba s unutarnje strane lakta. Čulo se drapanje njezine kože dok joj je probijao zubima. Jezikom je prelazio preko posjeklina koje su krvarile i tako premazao otrov preko njene kože kako bi ga zadržao zajedno s krvlju u njezinom tijelu (Meyer, 2009b: 260).

Za to vrijeme Bella je osjećala kako izgara i svaki joj je trenutak bio agonija. Htjela je što prije sve skončati (Meyer, 2009b: 278). Zanimljivo je da otrov od ugriza može zaliječiti sve ozljede i ožiljke koje je osoba imala prije procesa preobrazbe (Meyer, 2009b: 281). Carlisle objašnjava da će preobraziti i tako na prokleti život osuditi samo mlade osobe koje su na samrti. Napominje i da su osobe koje već umiru najbolji kandidati jer se proces preobrazbe lakše podnosi kad je krv slaba (Meyer, 2008b: 239).

Ako se žele ili pak moraju nakon preobrazbe družiti s ljudima ili boraviti u njihovom okruženju, moraju ponovno učiti pravila ljudskog ponašanja koja su zaboravili postavši vampirima. Uče se pomicati jer ne smiju stajati previše ukočeno. Moraju paziti da im pokreti ne budu prenamagali i pustiti da im pogled odluta svakih trideset sekundi, jer ljudi ne zure predugo u jednu te istu stvar, i treptati barem triput u minuti, a žene moraju držati noge prekrštenima (Meyer, 2009b: 365–366).

Vampirima u *Sumrak sagi* ugriz služi samo za ubijanje ili pretvorbu, a kad James ugrize Bellu, njoj se čini kao da sanja (Meyer, 2008a: 369). Ugriz uzrokuje širenje otrova žrtvinim krvotokom koji je potrebno isisati ako je se ne želi pretvoriti u vampira.

U *Poljupcu sjene* opisana je mehanička strana preobrazbe u strigoja. Potrebno je ubiti bilo moroja, dhampira ili čovjeka tako što mu se ispije krv i potom ga nahraniti krvlju (Mead, 2011a: 145). Strigoji su često znali preobraziti ljude, dhampire i moroje po potrebi i to onda kad bi zaključili da im ta osoba može pomoći u jačanju vlastitih položaja, a katkad su to činili jednostavno zato što su zli (Mead, 2011a: 145). Uz prvi način na koji se postaje strigojem tu je i drugi način, a taj je da moroj dragovoljno odluči ubiti osobu tijekom hranjenja i tako u sebi uništiti svu magiju i život. Motiv je tog postupka želja za besmrtnošću i moći (Mead, 2011a: 146).

U *Vampirskim dnevnicima*, točnije u *Buđenju*, Stefan opisuje kako je osjetio kada su se prekinule njegove posljednje veze sa zemljom (Smith, 2010: 140). Vampir koji želi preobraziti čovjeka prvo ga treba nahraniti svojom vampirskom krvlju, a zatim ili ga ubiti ili mu isisati svu krv iz tijela. Stefanu je Katherine dala svoju krv i on taj osjećaj opisuje kao osjećaj davanja, hranjenja koji nije strašan i bolan kao što se očekuje. Bolan je samo na početku dok se osoba ne prepusti. Proces može započeti i ako čovjek prethodno nema u sebi vampirskog otrova, to jest krvi, ali onda vampir mora isisati gotovo svu krv iz čovjekova tijela i ostaviti ga na životu kako bi potom čovjek mogao uzeti vampirsku krv koja mu treba da bi preživio toliko gubitak vlastite krvi (Smith, 2010: 139). Stefan navodi kako je njegovim tijelom žarila Katherinina krv koja mu je dala snagu. Dakle, da bi čovjek preživio i da bi proces preobrazbe postao potpun (to jest da bi postao vampir), treba imati vampirsku krv u svom sustavu. U svakom slučaju, čovjek treba umrijeti s vampirskom krvlju u svom krvotoku kako bi se probudio kao novorođeni vampir (Smith, 2010: 165). Ako čovjek koji ima vampirsku krv u svom krvotoku ne umre, nakon nekog vremena vampirski otrov jednostavno isparava. Stefan objašnjava kako bi, da nije umro proboden Damonovim mačem, Katherinina krv s vremenom oslabjela i onda usahnula, a on ponovno bio normalno ljudsko biće. Dakle, moguće je i to da vampirski otrov nestane, kao u *Sumraku* gdje Edward Belli isisa otrov od ugriza iz krvi (Smith, 2010: 176). U *Dnevnicima* proces preobrazbe nije toliko strašan i bolan kao u *Sumrak sagi* jer se žrtva samo probudi nakon nekoliko dana, a dotad nije svjesna ničega i samim time ne osjeća

bol. Faust (1999: 84) navodi da novonastali vampir jednom nahranjen krvlju, bilo ljudskom ili životinjskom, više ne može zaustaviti ili okrenuti proces – stvoren je novi vampir, a to se događa u svim djelima koja se analiziraju. Dakle, jednom kada se proces dovrši, ne može ga se vratiti natrag.

Vampirski ugriz pruža nesvakidašnji užitak i to je primijetila Faust (1999: 20). Tako je u *Akademiji* i *Dnevnici*ma gdje ugriz pruža ekstazu. U *Akademiji* čak postoje takozvane *krvne kurve* kao i dobrovoljni hranitelji (ljudi na usluzi morojima) koji su ovisni o osjećaju koji im ugriz pruža. *Krvna kurva* je naziv za one dhampirke koje morojima dopuštaju da ih ugrizu i piju im krv, a dopustiti to morojima je perverzno [posebice tijekom seksa] (Mead, 2010a: 51). Ugriz u osobi stvara osjećaj kao da je pod djelovanjem opijata i Rose smatra da je taj osjećaj bolji od bilo kojeg pijanstva ili droge (Mead, 2010a: 3). Dok Rose Lissi dopušta pijenje krvi, osjeća se kao da ju je netko zavio u deku iskonskog, rafiniranog užitka i obećao da će sve na svijetu biti u redu, a razlog tomu su kemijski spojevi u morojskoj slini koji izazivaju navalu endorfina (Mead, 2010a: 3).

U *Borbi*, drugom dijelu *Dnevnika*, tijekom hranjenja vampira nastaje veza između vampira i čovjeka. Spominje se sličan osjećaj zadovoljstva, strahovite radosti i ushita, slično kao u *Akademiji* (Smith, 2011: 44). Valja još napomenuti da Stefan u prvom dijelu opisuje kako vampir kojeg ugrize drugi vampir osjeća parajuću bol, poniženje i bespomoćnost lovine, plijena, a onda i bol zbog krvi koja se izvlači vani protiv njegove volje. Pritom dolazi do gubitka svijesti, a agonija se razbuktava cijelim tijelom (Smith, 2010: 190).

Preobrazba u vampira sa sobom povlači pitanje cijene besmrtnosti. U mnogim pričama o vampirima besmrtnost dolazi s velikim posljedicama u smislu fizičkih i emocionalnih promjena. Iako je besmrtnost nešto što mnogi ljudi priželjkuju, u svijetu vampira ta želja za vječnim životom često dolazi uz tamnu stranu, jer iako dobivaju bolji izgled i razne moći, oni puno toga gube. Većina njih prisiljena je hraniti se ljudskom krvlju i stavljaju svoje potrebe ispred moralnih načela. S obzirom na to da vampiri rijetko žive u zajednicama, prisiljeni su na odvojenost i izolaciju. Mnogi od njih osuđeni su na gubitak voljenih osoba (roditelja, prijatelja, partnera). Besmrtnost i nije baš tako savršena jer nakon mnogih stoljeća i nakon što su sve vidjeli, nekim vampirima sve dosadi i oni gube smisao za životom. Neki od njih čak proživljavaju moralne dvojbe (Edward i Stefan).

3.3. Vampirske moći

Besmrtan život, dakle, donosi brojne prednosti, ali i određene nedostatke i ograničenja. Prednosti (nadnaravne moći koje dolaze uz preobrazbu) se vežu uz besmrtan životu, a ograničenja se uglavnom odnose na njihovu smrtnost jer su izgubivši smrtnost izgubili vezu s određenim ljudskim pojavnostima. Faust (1999: 12–13) navodi kako su vampiri često ograničeni u svojim nadnaravnim moćima posve prirodnim elementima poput sunca, vatre, vode, ali su zato sposobni vladati drugim prirodnim elementima kao i nekim bićima. Nešto slično može se pronaći u *Dnevnici*. Što su vampirske moći jače, to na vampira jače djeluju određena ograničenja. Što više pripadaju tami, to ih više vezuju zakoni tame, što bi značilo da vampiri koji se hrane ljudskom krvlju imaju veća ograničenja, poput nemogućnosti prelaska vode ili kućnog praga, od onih vampira koji se hrane životinjskom krvlju (Smith, 2011a: 73).

Prema Faust (1999: 79), prva i osnovna moć koju vampiri imaju je stvaranje novih vampira. I u *Carmilli* se napominje da je vampirima u prirodi da se množe i šire (Le Fanu, 2016: 134). Faust (1999: 61) je zabilježila i sposobnost svojevrstne hipnoze, opčinjavanja kojim vampiri privlače svoje žrtve. Gledanje u njihove oči žrtvama često oduzima želju za životom kao i volju i sposobnost odlučivanja. Ta se sposobnost spominje u *Akademiji* pod nazivom kompulzija (Mead, 2010a: 93), ali i u *Dnevnici*. Smatra se da vampiri imaju sposobnost kontrole nad prirodnim elementima pa tako mogu kontrolirati vjetar, kišu i druge prirodne sile, a njihovo ovladavanje prirodnim silama prijeti ljudskom životu (Faust, 1999: 62). Tako, primjerice u *Dnevnici*, Damon često kontrolira vrijeme i mijenja ga u svoju korist.

Brojne su prednosti i moći koje vampiri imaju i u klasicima žanra. Polidorijeva vampira Ruthavena odlikuje sklonost porocima i loša osobnost, ali zato posjeduje neodoljivu moć i umijeće zavodjenja mladih dama (Polidori, 2010: 18–19). Dracula može upravljati vremenskim uvjetima i može se pojaviti gdje i kad hoće (Stoker, 2010: 232). Osim toga može vidjeti u mraku i može se pomladiti (Stoker, 2010: 234). Dracula može proći kroz otvor kroz koji bi jedva ušla oštrica noža (Stoker, 2010: 207). I Carmilla može izaći iz sobe ostavljajući vrata zaključana iznutra i pobjeći iz kuće, a da ne otvori ni vrata ni prozor (Le Fanu, 2016: 110). Carmillina žrtva bi došla sebi tek kada bi Carmilla povukla ruke [potreban je kontakt da žrtvu baci u stanje transa] (Le Fanu, 2016: 41). Pored vampira žrtve gube snagu i izgled, muče ih snovi, prikazuju im se sablasti u obliku mačke ili neke druge životinje, imaju osjećaj da im dvije velike igle probadaju vrat (Le Fanu, 2016: 111). Snaga ruke vampira poput je stiska čeličnih kliješta (Le Fanu, 2016: 135). U *Intervjuu*

vampire krase brzina i snaga. Novinaru se tako čini da Louis može dosegnuti daleko ne pomaknuvši se. Louis mu objašnjava da se zapravo pomaknuo, ali previše brzo da bi to ljudsko oko percipiralo (Rice, 1996: 27).

U *Sumrak sagi* Edward se odlikuje sposobnošću ulaženja u ljudski um pa on čuje što ljudi misle. Kako bi to mogao, treba biti prilično blizu osobi čije misli želi čuti. Što je s nekim povezaniji, to ga može čuti na većoj distanci, ali svakako ne dalje od nekoliko kilometara. Kako bi to uspio, treba se usredotočiti samo na taj jedan glas, jer kad se nađe okružen s mnogo ljudi čuje žamor njihovih glasova u pozadini (Meyer, 2008a: 152). Aro za razliku od Edwarda može vidjeti sve misli koje je čovjek u čiji um „uđe“ ikada pomislio.

Volturi skupljaju vlastitu vojsku kako bi bili jači i zato mnogi članovi njihove vojske imaju posebne moći. U vampirskom se svijetu *Sumrak sage* cijeni posjedovanje dodatnih moći i oni kojih imaju smatraju se boljima od „vampira“ vampira koji ih nemaju. Osim Ara, koji je već spomenut, tu je i Jane koja može pržiti ljude svojim mislima, ali ona samo stvara iluziju boli i pomisao da se bol osjeća, a ne nanosi direktnu bol (Mead, 2009a: 459–460). Viktorija pak ima moć samoočuvanja i uvijek je korak ispred onih koji je žele ubiti (Mead, 2009a: 311). Njen partner James bio je tragač koji ne bi stao dok ne bi ulovio osobu kojoj želi popiti krv. Alice u određenim trenucima može vidjeti budućnost, posebice budućnost onih koji su joj bliski. Ponekad tako na neki način može upozoriti ostale u slučaju opasnosti. Bellin dar je sposobnost mentalne blokade jer nitko ne može ući u njezin um čak niti dok je još čovjek, a nakon preobrazbe može stvoriti mentalni štit i zaštititi sebe i sve one do kojih joj je stalo. Kroz taj štit ne prodire ničija moć (Meyer, 2009: 430). Carlisle ima o tome zanimljivu teoriju. On smatra kako svi oni koji su pretvoreni u vampire sa sobom u novi život poslije smrti ponesu jedan dio svojih najjačih ljudskih osobina koje se dodatno pojačaju, baš poput njihovih umova i osjetila. Carlisle je sa sobom donio suosjećanje, a Esme sposobnost da snažno voli. Emmet je donio sa sobom neizmjernu snagu, Rosalie upornost, a Jasper može upravljati emocijama svih onih koji se nađu u njegovom okruženju pa tako može smiriti cijelu masu ljutih ljudi (Meyer 2008a: 254).

U *Akademiji* svi moroji i strigoji imaju sposobnost kompulzije. Njome kontroliraju druge i upravljaju njima. Ta je moć osobito jaka kod strigoja. Rose navodi da dhampiri ne posjeduju kompulziju, ali su otporni na nju (Mead, 2010a: 5). Primjer djelovanja kompulzije na ljude opisan je u prvoj knjizi u kojoj Lissa rabi kompulziju kako bi natjerala Jeremyja da joj da ključeve od auta. Proces je sličan hipnozi:

Široko se osmjehnula i pogledala ga ravno u oči. Jeremy je na trenutak samo buljio, još uvijek zbunjen, a potom sam vidjela kako postaje potpuno očaran. Pogled mu se zamutio i sada ju je gledao s obožavanjem (Mead, 2010a: 5).

Moroji uz pomoć svoje magije mogu stvarati zaštitne štitove koje se može razbiti srebrnim kolecima (Mead, 2010b: 3). Osim kompulzije, moroji se opredjeljuju za jedan od četiriju elemenata kojima će vladati: zrak, vodu, vatru ili zemlju (Mead, 2010b: 1) jer mogu vladati samo jednim elementom.

Slično kompulziji u *Akademiji*, vampiri u *Dnevnici* imaju brojne moći, a jedna od njih je moć upravljanja umovima drugih živih bića. Te moći mogu upotrijebiti čak i izdaleka, neovisno o tome je li osoba budna ili spava. Mogu djelovati na njih tako da ih nagovore da izađu iz kuće ili da ih puste u kuću (Smith, 2011a: 98). Posjedovanje moći u vampirima budi osjećaje koje je bilo bolje ostaviti da spavaju; budi potrebu za lovom, žudnju za progonom, mirisom straha i divljačkim trijumfom ubijanja. Vene im pod utjecajem moći počnu gorjeti poput vatre i jedino o čemu mogu razmišljati je vrući bakreni okus iskonske živosti – vatre (Mead, 2010: 53). „Ljudska krv. Esencijalni eliksir, zabranjeno vino. Opojnije od bilo kakvog napitka, isparavajuća srž samog života“ (Smith, 2010: 53). Uz pomoć moći koju imaju, vampiri hipnotiziraju svoje žrtve kako one ne bi bile u stanju pobjeći. Ako se vampiru odvuče pozornost sa žrtve, ona se može prenuti iz transa (Smith, 2010: 137). Imaju moć preobrazbe u životinju pa se tako Damon može pretvoriti u vranu koja se ponaša neobično za jednu životinju. Nepomično promatra ljude svojim sjajnim tamnim okom i gotovo ljudskim ukočenim pogledom. Stefan pak može poprimiti lik sokola (Smith, 2010: 130). No, ne mogu se pretvoriti u bilo koju životinju već se moraju odlučiti za jednu ili najviše dvije životinje u koje će se pretvarati. Čak ni oni vampiri s najvećim moćima ne mogu postići više od toga (Smith, 2011a: 74). Smith (2011a: 124) opisuje pretvaranje vampira u vranu:

Izenada se tvrdoća njegovih ruku istopila oko nje, a njegovo je lice izgledalo kao da se briše. Kao da ga tama uzima nazad. Zatim su tamna krila zahvatila zrak i zamahnula, a ogromna vrana se vinula u zrak .

Odnos vampira i životinja je ambivalentan jer je u predaji zabilježeno da se životinje vampira boje, da ih izbjegavaju, da su im hrana, da ih vampiri mogu kontrolirati, ali i da se mogu pretvoriti u njih pa se to može promatrati kao jedna od vampirskih moći. Prema Faust (1999: 62), životinje osjećaju prisutnost natprirodnoga i izbjegavaju ga (žele biti što dalje od njega). Slično se može pronaći kod Paula Barbera (1988: 69) prema čijem zapisu životinje poput pasa i konja mogu detektirati vampire. Iz tog razloga je na mjestima gdje se vjerovalo da ima vampira često tišina (cvrčci ne cvrče, ptice ne pjevaju). Životinje bježe od nadnaravnog i zaobilaze ga (Faust, 1999: 80). Već u 12. stoljeću William od Newburgha opisuje kako su se psi izbezumili u blizini vampira i njihovo se ponašanje otelo kontroli (William od Newburgha u Bartlett i Idriceanu, 2006: 151). Vampiri mogu i kontrolirati životinje, odnosno koristiti ih kao svoje glasnike ili slugu. Primjer za

to može se pronaći u Stokerovu romanu *Dracula* gdje vukovi opsjedaju njegov dvorac, a on ih rastjeruje kratkim pokretom ruke: „Kad je zamahnuo svojim dugim rukama, kao da odgurava neku nezamjetnu prepreku, vukovi su ustuknuli i stali se udaljavati“ (Stoker, 2010: 16). Rajković Iveta i Iveta (2017: 52) navode da su, osim što se mogu pretvoriti u njih, vampirima životinje hrana, što se može pronaći u nekim od analiziranih djela. Vjerovanje u vampirsku moć pretvaranja u životinje bilo je uvelike rašireno u Rusiji i ostatku istočne Europe [gdje su vjerovanja u vampire bila najzastupljenija] (Bartlett i Idriceanu, 2006: 152). Dakle, životinje najčešće ne podnose vampire i ne reagiraju dobro na njih, ali mogu biti pretvorene u njihove slugе i u svim se analiziranim serijalima mogu pronaći neke od navedenih karakteristika.

U *Draculi* vampir može zapovijedati nižim bićima poput sove, štakora, šišmiša i vuka (Stoker, 2010: 232). On može mijenjati obličje i pretvoriti se na primjer u šišmiša (Stoker, 2010: 232). Posebice je istaknut prethodno spomenuti Draculin odnos s vukovima. Carmilla se Lauri prikazuje u obliku mačke. U drugim se klasicima žanra ne pridaje osobita pozornost odnosu vampira sa životinjama.

U *Sumraku* ih se one klone jer s njima često imaju fizičke okršaje prilikom vampirskog lova. Edward i obitelj biraju pume, grizlije, jelene i ostale velike životinje kao hranu. Edward navodi da se njih ne klone samo životinje, nego i većina ljudi zbog toga što ih odbija njihova različitost (Meyer, 2008a: 228).

Mead u *Akademiji* obrađuje temu odnosa između vampira i životinja na jedan drugačiji način pa tako iz nekog razloga životinje nisu voljele dhampire (polu vampire polu ljude), ali s morojima (pravim vampirima) nisu imale problema (Mead, 2010a: 2). Promotri li se predaja i narodna vjerovanja o vampirima, slaganje je sa životinjama krajnje neobično i nekarakteristično za vampire. Bilo bi logičnije da se životinje bolje slažu s dhampirskom vrstom koja u sebi nosi pola ljudskih gena, ali Mead po tom pitanju odbacuje tradiciju i stvara nešto novo.

Vampiri negativno djeluju na životinje i u *Buđenju*. Pas Yangtze izbezumljuje se u trenutku kada se pored njega našao vampir. Isti pas je vidjevši Damona u obliku vrane pobjegao na drugu stranu, naslućujući da je vrana Damon (Smith, 2010: 130). Zapravo, čovjek može shvatiti je li vampir u životinjskom obliku u blizini promatrajući druge životinje. One ne reagiraju dobro na vampire jer osjećaju da su lovci (Smith, 2011a: 75). U *Borbi* je mačka Grudica loše reagirala na Damona. Krzno joj se nakostriješilo, a tijelo udvostručilo u odnosu na njenu normalnu veličinu. Jauknuvši, zarežala je i odskočila pa izjurila iz prostorije u kojoj je bio vampir (Smith, 2010: 134). Vampirske moći opisane u odabranom ciklusu su: snaga, živost, izoštravanje svih osjetila, osobito

noću, čitanje misli, zbunjivanje i svladavanje slabih umova, prisiljavanje ljudi da rade ono što je vampirima u interesu te već spomenuta promjena oblika u životinjski (Smith, 2010: 177). Nadalje, još jedna u arsenalu moći je mogućnost mijenjanja vremena i kontroliranja prirodnih sila, za što je potrebna strahovita moć. Mijenjanje vremena vampirima olakšava putovanje po danjem svijetlu. Dokle god Damon održava nebo oblačnim, ne mora čak štititi ni oči (Smith, 2011a: 74). Koliko je Damon dobar u mijenjanju vremena i prizivanju oluje može se vidjeti u *Borbi*, kada Elena bježi od njega: „Vjetar je urlao, vrištao, trgao joj kosu. Zrnati led joj je upadao u oči zasljepljujući je...” (Smith, 2011a: 172). Snažni vjetar prouzrokovao je i ljuljanje automobila, a uz njega i led – Damon je prizvao munje koje su praskale na nebu (Smith, 2011a: 173).

U *Vampirskim dnevnicima* vampiri uz to mogu komunicirati mislima. Mogu razgovarati međusobno o čemu god žele, a da ih nitko ne čuje. Tako Stefan i Damon prijete jedan drugome bez izgovorene riječi, čak i kad je Stefan sokol, a Damon vampir (ne vrana) mogu ostvariti razgovor mislima (Smith, 2011a: 180–18). Ni u *Sumrak sagi* ni u *Akademiji* vampiri ne mogu međusobno komunicirati isključivo mislima (bez izgovorene riječi), kao što je to slučaj s vampirima u *Dnevnicima*. Kada su vampiri u društvu ljudi specifično je da podižu takozvane mentalne barijere koje skrivaju njihove moći ili očigledna i karakteristična vampirska obilježja od ljudskog oka, kao što su na primjer očnjaci ili crvene oči. Takve se barijere po potrebi mogu otkloniti i vampiri se mogu ogoliti pred ljudima onda kada to iz nekog razloga žele, kao na primjer u trenutku kada je Stefan pokazao Mattu tko je i što je (Smith, 2011b: 24).

Vampirske moći sve su intenzivnije i jače što je vampir snažniji, a snažniji je kada pije ljudsku krv i ubija svoje žrtve. Stefan u prvom dijelu *Dnevnika* kaže:

Ljudska bića imaju najjaču životnu esenciju, a njihova krv daje moć. A kada budu ubijeni, na neki način životna esencija koju oni daju je najjača od svega. Kao da u tim posljednjim trenucima strave i borbe duša postane najblistavija. Budući da je Damon ubijao ljude, mogao je crpiti Moći više nego ja (Smith, 2010: 177).

Wayne Bartlett i Flavia Idriceanu (2006: 84) slično zaključuju: „U krvi je sadržana životna snaga bića čijim žilama teče. Sveta je i dragocjena te se mora prema njoj odnositi s dužnim poštovanjem.“ Iz ovoga proizlazi logičan zaključak da se snaga i život sadržani u krvi ljudskog bića prebacuju u vampira koji tu krv konzumira. Ovladavanje prirodnim elementima, kontrola nad životinjama, kompulzija i druge moći samo pojačavaju naglasak koji je stavljen na vampirsku besmrtnost i pokazatelj su da se vampiri uvelike razlikuju od običnih smrtnika od kojih nitko ne može primjerice kontrolirati vremenske uvjete.

Kao što imaju određene nadnaravne moći, tako imaju i ograničenja to jest po pitanju nekih stvari su potpuno nemoćni, a najistaknutije ograničenje je nemogućnost prelaska preko kućnog

praga. Analizirajući predaje koje dolaze iz naroda, Florescu i McNally (1988: 7) primjećuju da vampiri iz folkloru mogu ući gdje požele i zato nitko u svome domu nije siguran jer vampiri pronađu put kroz ključanicu ili pak dimnjak, koje bi bilo dobro natrljati bijelim lukom. Suprotno tome, Faust (1999: 86) naglašava:

Poznato je da zlo može doći samo tamo gdje je prizvano. Sotona se neće pojaviti u ovom svijetu osim ako ga ne prizovemo. Izreka je „ne zovi vruga“ jer samo tada on će se pojaviti. Ista je stvar i s vampirima. Ne mogu kročiti u kuću u koju nisu pozvani. Zbog toga vampiri najradije izmame svoje žrtve van u noć, koja je njihov dom, i kojom oni vladaju, čineći to svojim neizgovorenim, telepatskim glasom, koga mnogi imaju, jer to je glas duhova, a za vampire se kaže da su zlodusi.

Slično vrijedi i za Draculu koji nigdje ne smije ući ako ga ne pozove netko od ukućana, ali nakon toga poziva može ulaziti kad god hoće (Lecouteux, 2013: 20). U *Carmilli* je velika nepoznanica kako vampiri izlaze iz grobova i vraćaju se u njih, a da pritom ne otkopaju zemlju ili ostave trag (Le Fanu, 2016: 132).

U *Sumrak sagi* nema nikakvih ograničenja vezanih za kuću i kućni prag pa tako Edward može neometano posjećivati Bellinu sobu bez njezina prethodnog poziva. Edward i svi ostali vampiri mogu ući u ljudsku kuću iako prethodno nisu pozvani u nju. Jednom je prilikom Edward čak otvorio Bellinu kuću ključem koji se nalazio ispod zabata, a znao je ulaziti u njenu sobu kroz prozor i promatrati je kako spava (Meyer, 2008a: 242).

U *Plavoj krvi* dhampiri i moroji mogu se slobodno kretati i ulaziti gdje požele, pa čak i na sveto tlo na koje jedino strigoji ne mogu kročiti nogom (Mead, 2010b: 225). Dakle, ni jednoj od ovih vrsta ne treba poziv za ulazak. Poziv pak treba vampirima u *Borbi* gdje Elena u razgovoru sa Stefanom shvaća da je istina kako vampiri moraju biti pozvani. No, zbunjuje je to što je Damon ušao u gimnastičku dvoranu bez pozivnice. Stefan joj objašnjava kako je to moguće zato što dvorana nije boravište živih. Drugim riječima, prostor kao takav nije važan, važno je da živa bića u tom prostoru jedu i spavaju. U tom slučaju vampiri moraju biti pozvani unutra. Poziv ne mora biti usmen. Ako postoji namjera, to je dovoljno, a osoba koja je pozvala vampira ne mora biti netko tko zapravo živi u toj kući, bilo koje ljudsko biće može to učiniti (Smith, 2011a: 72–73). Što se događa vampiru koji pokuša ući u prostoriju u koju nije pozvan, opisano je u drugom nastavku *Vampirskih dnevnika* gdje se Damon zaustavlja ispred Elenine sobe očito sputan – pokušao je zakoračiti naprijed, ali nije mogao. Činilo se kao da ga nešto sprječava da se dalje pomakne, što ga je strašno naljutilo (Smith, 2011a: 141).

3.4. Vampiri i krv

Florescu i McNally (1988: 126) zaključuju da je krv duboko ukorijenjena u mnogim kulturama i religijama jer je prvi čovjek koji je lovio davno otkrio da ljudski život napušta tijelo istodobno s istjecanjem krvi. Sukladno tome krv je simbolično poprimila značenja koja su bila povezana sa životom, smrću, duhovnošću i identitetom. Povezana je i s obrednim žrtvovanjima i nasiljem. Glavni je simbol snage i mladosti što je čini neizostavnim dijelom mitova o vampirima i besmrtnosti (Bartlett i Idriceanu, 2006: 83). „Bit vampirskih mitova sadržana je u riječima *krv je život...*“ (Bartlett i Idriceanu, 2006: 83). I u *Bibliji* je krv život, a ona se gotovo posvuda smatra sredstvom koje služi za prijenos života kao i počelom stvaranja (Chevalier i Gheerbrant, 2007: 352). U tom je smislu krv povezana sa besmrtnosti jer vampiri pijenjem krvi ostvaruju svoj besmrtni život. Krv ima iscjeliteljske moći, ali je često i oruđe smrti (Bartlett i Idriceanu, 2006: 97). Krv je vampirima izvor života, ultimativni eliksir i ono za čim žude. Krv se, dakle, kao tekućina i simbol života oduvijek javlja u ljudskoj svijesti kada se razmišlja o mističnom. Pijenje krvi, kao jedan od načina da se osjeti tuđa energija, logična je nadgradnja uzročno-posljedične veze između krvi i snage, jer kako ova tekućina napušta tijelo, smrt u njega ulazi. Ako je krv život, onda je pijenje krvi upijanje tog života (Twitchell, 1981: 13).

Osim što se krv vezuje uz stvaranje života, vezuje se i s konceptom žrtve važnim u proučavanju vampira koji uglavnom biraju žrtve koje će im postati hrana. Koncept žrtve (ljudske ili životinjske) utemeljen je na činjenici da krv nosi i predstavlja život pa je tako simbol žrtve čest u religiji, literaturi i filmu (Bartlett i Idriceanu, 2006: 92). Sa žrtvom se u *Dnevnici*ma vezuje i pojam inicijacije, a krv je dobra za inicijaciju. Vampiri ne trebaju rezati svoje žrtve, oni upotrebljavaju zube. Jedino ako vampir želi pustiti nekom drugom da pije krv onda će žrtvu razrezati (Smith, 2012a: 120). Vampiri i njihov donator, njihov plijen, kratko dijele um dok izmjenjuju krv, što znači da jedan drugom imaju uvid u misli. Ponekad donator tako može saznati ponešto o vampiru. To se događa samo povremeno (Smith, 2012a: 156). Da se vampir doista povezuje sa svojom žrtvom tvrde Bartlett i Idriceanu (2006: 104) koji su zabilježili da su vampir i njegova žrtva zauvijek povezani snažnom krvnom vezom.

Krv je oduvijek bila ključni element u prikazu vampira. U 21. stoljeću pojava je „nadnaravnih romansi“ (namijenjena mlađoj odrasloj publici) predstavila vampira kao junaka priče (Mariño Faza, 2012: 7). Potreba vampira za krvlju počela se u novije vrijeme doživljavati kao nešto normalno i tako doprinijela zamagljivanju granica između dobra i zla ili ljudi i čudovišta

(Mariño Faza, 2012: 7). No, usprkos takvom pripitomljavanju vampirske figure, on i dalje ostaje monstrozni lik koji može donijeti smrt. Krv u *Dnevnicima* i *Sumrak sagi* ne služi samo za oblikovanje diskursa o monstroznom, već o požudi i seksualnosti, jer je čin ugriza čovjeka intiman i uključuje određenu vrstu penetracije [zubi moraju proći kroz kožu] (Mariño Faza, 2012: 5). Vampiri su uvijek predstavljali ono što je zabranjeno, a u isto vrijeme poželjno. Oni označavaju granice između prihvatljivog i devijantnog (Mariño Faza, 2012: 5). Dva serijala (*Sumrak saga* i *Vampirski dnevnicima*) oblikuju priče koje istražuju vezu ispijanja krvi sa seksualnošću iz perspektive fikcije za mlade. Stoga, imaju iznimnu važnost u načinu na koji tinejdžeri percipiraju ovu problematiku i pridonose oblikovanju ideologija, promičući određena stajališta (Mariño Faza, 2012: 5–6). Da je ispijanje krvi često simboliziralo seksualnost i bilo erotski konotirano vidljivo je u Stokerovom *Draculi* gdje grof u svojem dvorcu ima vampirice koje prilaze Jonathanu Harkeru, pri čemu se u njemu se javlja čežnja za njihovim ugrizom (Mariño Faza, 2012: 5). Krv je, dakle, za ljude svakako povezana sa smrću jer, kada izgubi veliku količinu krvi, čovjek umire. I dok velika količina izgubljene krvi ljudima donosi smrt, vampirima donosi besmrtnost. Glavni im je i jedini izvor hrane i u tome se najbolje vidi njihova različitost, to jest njihova neljudska egzistencija. Kod vampira je krv usko vezana uz besmrtnost jer se u besmrtni život mogu vratiti samo kada, nakon što umru i ponovno se probude, konzumiraju krv. Dakle, vampiri se vode geslom „ubij ili budi ubijen“ jer konzumiranje krvi održava njihov život, dok s druge strane taj isti život osiguravaju prekidanjem tuđeg. Vampiri prijete ljudskom opstanku upravo uzimajući krv koja kola njihovim venama.

Edward objašnjava Belli da im najviše snage daje ljudska krv, iako je razlika u snazi minimalna (Meyer, 2009a: 255). Zanimljivo je da se novorođeni vampiri teško mogu suzdržati kad vide krv. Primjerice, kad se Bella poreže, Jasper mahnito juri prema njoj jer mu zamiriše krv. Nekoliko vampira ga drži kako bi ga svladali. Novorođenim vampirima teže je odolijevati mirisu ljudske krvi jer nemaju toliko prakse u samokontroli kao stariji vampiri (Meyer, 2008b: 33–34). Još jedan interesantan pojam povezan s krvlju je *bella cantante* (u prijevodu lijepa pjevačica). U Volterri Aro naziva Bellu Edwardovom *cantante*. Bella je njegova pjevačica je njen primamljivi miris krvi Edwardu „pjeva“, odnosno doziva ga (Meyer, 2008b: 372). I Damon u *Dnevnicima* osjeća novu krv kako pjeva u njegovu tijelu i naziva to stimulirajućim iskustvom (Smith, 2010: 187).

Za razliku od aspekta pijenja životinjske krvi u *Dnevnicima* i *Sumraku*, u *Akademiji* nitko od vampira ne pije životinjsku krv. Moroji i strigoji piju ljudsku, a dhampiri uopće ne piju krv. U *Dnevnicima* vampir koji se dugo nije hranio bude omamljen kada napokon popije krv. Velika

količina krvi koju prima slabi njegovu kontrolu (Smith, 2010: 51). Nakon što je bio u zatočeništvu, Stefan pije Eleninu krv kako bi povratio snagu. Ipak, morao se suzdržavati kako je ne bi uzeo previše. Elena to uspoređuje s izgladnjelim čovjekom na gozbi koji ne može odvojiti pogled od jela, ali odbija jesti (Smith, 2011a: 43). Vampiri mogu liječiti ljude i njihove rane tako što im mogu dati svoju krv da piju jer njihova krv zacjeljuje sve (Smith, 2012b: 124).

Kad je riječ o „normalnoj“ hrani, vampir će najčešće odbiti jesti obrok uz prigodne izgovore jer mu je nemoguće probaviti ljudsku hranu (Faust, 1999: 88). Pa tako Draculu nitko nikad nije vidio da jede (Stoker, 2010: 234). Međutim, iako ni Carmilla ništa ne jede, čudno je što često popije šalicu čokolade (Le Fanu, 2006: 44). Čim se spomene vampir, podrazumijeva se da je to biće koje preživljava jedino ako konzumira krv. U analiziranim serijalima za opstanak i preživljavanje vampirima je također potrebna krv (bilo ljudska bilo životinjska), a hrana im nije potrebna, čak im je odbojna. Stefan kaže da se hrana može teoretski sažvakati, ali im nimalo ne koristi i za nju su izgubili svaki interes (Smith, 2011a: 61), a nešto slično Edward objašnjava Belli i uspoređuje jedenje hrane s jedenjem zemlje, napominjući da je njima ljudska hrana nešto što, ako je potrebno, mogu pojesti (Meyer, 2008a: 174). Čak za sebe govore da su vegetarijanci zbog toga što se hrane životinjskom krvlju, a i među životinjama neki od vampira imaju favorite pa je tako Emmettu najdraži grizli, dok je Edwardu to puma. Termin vegetarijanstvo vezuje se za vampire koji su odabrali suzdržati se od pijenja ljudske krvi, umjesto čega piju životinjsku. Cullenovi sami sebe nazivaju vegetarijancima i to im je mala interna šala. Edward navodi da je život na životinjskoj krvi kao život na tofuu ili sojinom mlijeku, a odabiru ga vampiri koji ne žele biti nemani, neprirodna čudovišna stvorenja što su već samim postojanjem (Meyer, 2008a: 158). I Louis je u *Intervjuu s vampirom* otkrio da može ubijati životinje umjesto ljude i radije to čini (Rice, 1996: 29).

Dakle, svim je vampirima prirodno da žeđ utaže ljudskom krvlju, ali oni koji žele biti dobri othrali su se tom porivu te zadovoljavaju svoje nagone i osnovnu potrebu hranjenja životinjskom krvlju kojom ne utažuju glad (odnosno žeđ) potpuno, ali im daje dovoljno snage da se odupru želji za ljudskom krvi (Meyer, 2008a: 158).

Međutim, moroji i dhampiri u *Akademiji* mogu jesti ljudsku hranu. Moroji uz ljudsku hranu trebaju i krv te imaju dobrovoljne ljudske darivatelje. Strigoji pak ne mogu jesti običnu hranu, njima treba samo i isključivo ljudska krv, a dhampirima treba samo i isključivo ljudska hrana pa tako Rose za sebe kaže da je dobar mesožder koji rado posegne za kobasicom (Mead, 2010b: 133). Dakle, svim vampirima, osim dhampirima u *Akademiji*, krv je hrana.

Krv je čimbenik koji vampira smješta u međuprostor između dva svijeta i tu granicu čini prohodnom: on je mrtav, ali besmrtn i u stalnoj interakciji sa smrtnim svijetom.

3.5. Sunce, voda, spavanje

Zbog besmrtnog života vampiri imaju određene probleme sa osnovnim elementima čovjekove egzistencije bez kojih on ne može. Besmrtnost sa sobom donosi niz problema, a neki od njih su upravo problemi s prirodnim pojavama poput sunca, vode i sna koje utječu negativno na vampire. Predaja govori da vampiri kao mitološka bića ne vole sunce, izlaze samo po noći i nestaju s prvim danjim svjetlom. No, tretiraju li doista suvremene interpretacije tako taj motiv, obradit će se u ovom poglavlju.

Izlazak, ali i zalazak sunca bitan su dio dinamike vampirskog života pa se samim time imaju važno mjesto u vampirskoj književnosti. Oduvijek su ljudi shvaćali da je sunce izvor života (svjetlo) koje najavljuje dolazak dana, a samim time i prestanak mraka te tjeranje bića tame. Vjeruje se da prve sunčeve zrake i prvi zvuci pijetlova tjeraju duhove tame, vještice i vampire (Bartlett i Idriceanu, 2006: 143). Slično spominje i Mead (2011a: 15) u *Poljupcu sjene*: „Noćne more i strahove ljudskih bića uglavnom otjera danje svjetlo.“ Međutim, u suvremenim interpretacijama to nije slučaj jer sva nadnaravna bića žive i po danu.

Florescu i McNally (1988: 129) zabilježili su da se vampiri ne boje samo sunca nego i bilo kakve svjetlosti. Da bi ih se otjeralo mora se zapaliti jaka vatra, a kuće se trebaju okružiti bukčinjama. I Faust (1999: 88) navodi da vampirske oči drugačije reagiraju na svjetlost i to je ono što ih čini ranjivima i nemoćnima danju. Da vampiri dobro vide u mraku potvrđuje i Lecouteux (2013: 20) koji govori kako je to velika prednost u svijetu čija je polovica bez svjetla.

Louisu u *Intervjuu s vampirom* ne smeta umjetno svjetlo od svjetiljke sa stropa, što iznenađuje novinara (Rice, 1996: 6). Međutim, sunčeva svjetlost svim vampirima smeta i u knjizi je na slikovit i efektan način opisano kako je Louis gledao svoj posljednji izlazak sunca prije nego što je preobražen (Rice, 1996: 17). Kada pak ljudi postanu vampiri, ne postoji ništa što ih može zaštititi jednom kad sunce izađe (Rice, 1996: 34). I Draculina snaga kao i snaga svih zlotvora slabi dolaskom dana (Stoker, 2010: 234).

Vampirima u *Sumrak sagi* sunce nije pravi neprijatelj kao što je to vampirima u *Vampirskim dnevnicima* jer oni, kada se nađu na suncu, svjetlucaju poput najsjajnijeg dijamanta,

a njihova koža sjaji. Sunce ih ne može spaliti, niti im nanijeti štetu, ali ih razotkriva ljudskim bićima. U *Sumraku* Bella gleda kako se sunčeva svjetlost odražava na Edwardovu kožu pri čemu izgleda kao da je sazdan od kristala ili dijamanata: „Edward je izgledao šokantno na suncu. (...) Koža mu je bila bijela, iako blago zajapurena od jučerašnjeg lova, ali doslovce je sjala kao da su u nju usađene tisuće sitnih dijamanata“ (Meyer, 2008a: 216).

U *Vampirskoj akademiji* nastava se organizira danju jer su zamijenili noć za dan. Prozori su unutar Akademije zatamnjeni kako ne bi ulazila dodatna svjetlost: „Još jednom, noć je značila bijeli dan“ (Mead, 2011c: 73). Moroje sunce umara i zbog toga ne mogu dugo boraviti na njemu, dhampirima sunce ne predstavlja nikakvu prijetnju, a strigoi žive samo noću jer ih sunce može ubiti. Moroji su čak i mogli podnijeti nešto danjeg svjetla, ali morali su paziti koliko su mu dugo izloženi, dok ga strigoi nisu uopće mogli podnijeti (Mead, 2010a: 46).

U *Dnevnici* vampiri mogu izaći na sunce od kojeg ih štiti prsten s lapisom, dragim kamenom. Katherine braći objašnjava kako takav prsten (amulet od *lapisa lazulija*) nije lako napraviti. Prsten može biti iskovan u srebru ili zlatu, ali obavezno mora sadržavati dragi kamen (lapis). Bez njega bi vampiri umrli jer bi ih sunce spalilo žive. Ono utječe na njihovu besmrtnost na način da im je životna prijetnja i da ga se moraju kloniti ako žele živjeti zauvijek. Katherine objašnjava: „Obojica ste vidjeli ovaj prsten, rekla je tiho. I znate da bih bez njega umrla. Nije lako načiniti takve amulete, ali, srećom, moja sluškinja Gudren je lukava“ (Smith, 2010: 166). Katherine je čak prevarila braću Salvatore navevši ih da povjeruju kako je umrla izlaganjem suncu bez prstena. Spalila je i ostavila svoju odjeću zajedno s lažnim pepelom kako bi braća povjerovala da ju je spalilo sunce s kojim je došla u izravan kontakt (Smith, 2010: 173). Sunce ih jako zamara (Smith, 2010: 55), a jaka svjetlost ili direktna sunčeva svjetlost za njih može biti veoma bolna, stoga moraju odabirati život u tami, na mjesecini ili moraju često mijenjati vrijeme u mjestu u kojem borave (Smith, 2011a: 74). Stefan to objašnjava Eleni: „Jaka svjetlost ili izravna sunčeva svjetlost može biti jako bolna. Možeš primijetiti kako se vrijeme promijenilo“ (Smith, 2011a: 74). Treba istaknuti da je veza između Damona i Katherine bez sumnje kompatibilna, oboje uživaju u sličnim stvarima i vole vampirski život. Damon je svoj je smrtni život proživio u svrhu užitaka, a Katherine će mu ponuditi proširenje života o kojem je oduvijek sanjao. Vampirizam, život u tami i noć za Damona i Katherine predstavljaju dimenziju u kojoj mogu uživati u svakoj svojoj želji, potpuno i bez ustručavanja (Azmi; Moderin; Sidek, 2018: 163). Za razliku od njih dvoje, Stefan je volio svoj život prije preobrazbe i uživao je u svijetu ispunjenom sunčevom svjetlosti. Za ljude je svjetlo temelj svakodnevnog života. Ono označava početak dana, vrijeme za rad, druženje i aktivnosti, dok je noć vrijeme za odmor i regeneraciju. Međutim, za vampira, svjetlost (sunce)

postaje neprijatelj i to se može protumačiti kao metafora za osjećaj gubitka, jer vampiri gubljenjem smrtnosti gube mogućnost uživanja u suncu u čijim blagodatima uživa velik broj ljudi. Sunce je jedna od temeljnih odrednica vampirskih predaja, ono je i arhetip koji se pojavljuje kako u predaji tako u književnosti, što su suvremene autorice prihvatile i odlučile tome dati mjesta u svojim romanima. Sunce je najveća i direktna prijetnja većini vampira. Ono je simbol života, a vampiri, koji su u suprotnosti sa životom, ne mogu izdržati njegovu energiju i snagu.

Nemoguće je govoriti o suncu a da se ne spomenu sumrak i mrak. Sumrak, koji je važno doba dana za vampire i koji se spominje u svim suvremenim romanima, prikazan je po uzoru na grobljansku poeziju koja se javlja u engleskoj književnosti u 18. stoljeću. Glavna joj je tema bila podsjećanje na smrtnost, a neki od najznačajnijih predstavnika su Thomas Parnell, Edward Young, Robert Blair, James Hervey i drugi. Grobljanska poezija donosi motive koje će koristiti gotička književnost, a to su sumrak, grobnice, grobnu tišinu, duhove, sove... (Armanda Šundov, 2014: 23). Sve od navedenih motiva suvremene autorice uvode u svoja djela.

Ako promotrimo klasike žanra, vidimo da je u Polidorijevu *Vampiru* sumrak opisan kao doba dana koje donosi puno toga nepoznatoga (čim sunce zađe, noć počinje). U tom je pogledu sumrak neizostavan dio vampirskog života, posebice u južnoeuropskim zemljama poput Grčke u kojoj se nalazi Aubrey (Polidori, 2010: 22), ali u *Draculi* i Carmilli sumrak nema važnu ulogu u vampirskom postojanju. Smith (2010: 106) pak odmah u prvom dijelu *Dnevnika* spominje sumrak: „Sumrak...ljubičasta duboka tama sumraka...“ Edward navodi kako je za vampire sumrak najsigurnije doba dana, a Katherine odabire sumrak kao doba dana u kojem će otkriti kojeg od dvojice braće Salvatore želi preobraziti. U *Dnevnici* se još javljaju motivi grobnica, groblja i sova. U grobnicama se nađu vampiri nakon što ih ljudi sahrane, groblja su mjesta na kojima se događaju neobične i pomalo jezive stvari, a sova je životinja u koju se Katherine može pretvoriti (poveznica s gotičkom tradicijom). Za sove se smatralo da su bile poslanici sila tame jer u koječemu podsjećaju na vampire. Već se u Starom Rimu spominje sova u kontekstu naviještanja propasti, a strix (vrsta drevne rimske sove) pila je dječju krv i smatra se da su prema njoj nastala bića *striges* koja su imala obilježja vještica, a jedno od njih je bilo poprimanje obličje sove (Bartlett i Idriceanu, 2006: 160). Poput praznovjerja o crnim mačkama i vranama, mnoge su kulture (domorodački Amerikanaci i stari Rimljani) smatrale prisutnost sova kao nagovještaj propasti i smrti, dok su ipak druge kulture (poput starih Grka i Francuza) na sove gledale blagonaklono.²⁸

²⁸ *Do Owl Sightings Have Special Meaning?* Dostupno na: https://www.birdsandblooms.com/birding/birding-basics/owl-meaning/?srsltid=AfmBOorCAeg2HkXeRmhwCKBVQcuh_782s-snoDFRw6IR1SsHIQI0ohAD (pristupljeno 22. 1. 2025.).

U ovom kontekstu važno je spomenuti i ulogu mraka u životu jednog vampira. Mrak i tama igraju veliku ulogu u gotičkoj književnosti, a dokaz da su vampiri gotička bića je i taj da se kreću noću i preferiraju mrak za obavljanje svojih potreba (Botting, 1996: 93–94). U *Buđenju* se Damon obraća Eleni (nakon što ju je prepaio i nakon što mu je rekla da vrebava u mraku) i govori o tome kako se zanimljive stvari događaju u mraku (Smith, 2010: 125). Bella se u *Mladom mjesecu* pita:

Pa kakvo je ovo mjesto? Zar je moguće da postoji svijet gdje prдавne legende lutaju po rubovima sićušnih, beznačajnih mjestašaca, odmjeravajući snagu s mitskim nemanima? Znači li to da se svaka nemoguća bajka negdje temelji na apsolutnoj istini? Ima li uopće igdje ičega što je suvislo ili normalno, ili je sve satkano samo od čarolija i priča o duhovima? (Meyer, 2008b: 227).

Vampirima je drag sumrak, ali još im je draži mrak i autorice su to imale na umu pa su u skladu s tim promijenile mjesto radnje suvremenih vampirskih priča. Dok su u osamnaestom stoljeću gotski krajolici uglavnom gorski predjeli s ruševnim dvorcima i neprohodnim šumama, poslije ih mijenja moderni velegrad s labirintom mračnih ulica koje su jednako prijeteće i odišu nasiljem (Mrakužić, 2010: 137). Možemo i ovdje povući paralelu sa *Sumrak sagom* u sceni u kojoj Bella odlazi u Port Angeles s prijateljicama u šoping gdje je napadaju momci koji su je pratili i vrebali. Iako smatra da je sigurnija među ljudima: „Bit će više ljudi oko mene nakon što se maknem s ove puste ulice“ (Meyer, 2008a: 135) događa se ono čega se pribojavala te shvaća da je prate: „Tada sam shvatila da me oni to nisu slijedili. Tjerali su me u stupicu“ (Meyer, 2008a: 136). Port Angeles predstavlja moderni velegrad prepun mračnih ulica u kojima vrebaju razne opasnosti. U njima ne vrebava samo opasnost od pokvarenih ljudi, nego i od vampira, jer su veliki gradovi u kojima cirkuliraju mase ljudi i u kojima se netko lako može „zagubiti“ san svakog vampira (Faust, 1999: 21). I u *Intervjuu s vampirom* New Orleans pokazuje se kao savršeno mjesto za vampirski život jer je u njemu velik broj ljudi različitih nacionalnosti i zanimanja. Grad je to u kojem se vampir može izgubiti i pronaći ulice iz kojih može vrebati poput mačke (Rice, 1996: 39).

Voda također ima bitnu ulogu u mitovima o vampirima i opće je prihvaćena teorija da vampire voda ograničava. Faust (1999: 58) navodi:

Neumrli također imaju problema s vodom i ne mogu prijeći rijeke ni druge tekućice, koje su opet simbol života kojem je vampir suprotstavljen u obliku oživjele smrti.

Ustaljeno je vjerovanje u većem dijelu Europe da povratnici ne mogu prijeći vodu. Barber (1988: 150) pretpostavlja da je to vjerovanje nastalo zbog toga što se opažanjem moglo ustanoviti da mrtvo tijelo dospijeva na površinu vode ili natopljene zemlje i ondje ostaje. Morala se objasniti ne samo prisutnost tijela na površini vode, nego i njegova smrt pa je ponuđeno obrazloženje da je povratnik pokušao, ali ne i uspio, prijeći vodu (Barber, 1988: 150). Držalo se još i da se žrtva može

„povampiriti“ ako umre utapanjem koje se smatra nasilnim načinom prekidanja života (Faust, 1999: 93).

Tako je i Dracula na vodi lišen svih svojih moći i ona ga može poklopiti živa (Stoker, 2010: 344). Tekuću vodu može prijeći samo za izmaka plime (Stoker, 2010: 234). Za razliku od Dracule, u *Intervjuu* vampiri mogu boraviti u vodi jer je Louis bio do čizama u njoj kada je pustio Lestatove ostatke niz vodu (Rice, 1996: 127–128). I Carmillin su pepeo prosuli u rijeku.

Faust (1999: 93) je zabilježila da vampiru ne treba zrak za disanje. Tako u *Sumrak sagi* vampiri ne trebaju zrak za disanje, ali oni nemaju strah niti od vode niti od plivanja, što je u suprotnosti s tradicionalnim vjerovanjem da se vampiri boje vode i da je ne mogu prijeći (Barber, 1988: 150). Navodi se da su, s obzirom na to da ne moraju disati, Edward i ostali vampiri izvrsni plivači. Brzi su i prilično se dobro snalaze u vodi. Dakle, nemaju nikakvih ograničenja po pitanju vode (Mead, 2009b: 81). Tako u *Praskozorju* Bella i Edward tijekom lova preskaču rijeku:

Pažljivo sam pratila bljesak pokreta dok je u luku letio preko vode, prevnuvši se na kraju preko glave prije nego što će nestati u gustom drveću na drugoj strani rijeke (2009b: 301).

I Mead (2011c: 303) u *Zovu duha* kratko obrađuje mit o vampirima i vodi. Za njene je vampirske junake to zaista obični mit u kojem nema istine. Rose tako prilikom pokušaja bijega od okršaja sa strigojem Dimitrijem shvati da nije istinit mit da vampiri ne mogu prijeći tekuću vodu jer je on prelazi bez ikakva problema: „U legendama vampiri nisu mogli prijeći tekuću vodu. Čovječe, da je barem istina. To je bio puki mit“ (Mead, 2011b: 303). S obzirom na specifičnu vampirsku egzistenciju, oni ne mogu prijeći vodu jer voda simbolizira život.

U *Dnevnici* se Smith ove teme dotiče u *Borbi* gdje govori da iako tekuća voda sama po sebi može biti zapreka, za neke ju je vampire gotovo nemoguće prijeći. Elena se čudi kako Stefan može prijeći vodu jer ju je preveo preko mosta, a on joj odgovara da je to zato što je slab. Slab je od životinjske krvi, a kada bi se hranio poput Damona i pio ljudsku krv, bio bi puno jači i tada ne bi mogao prijeći rijeku (Smith, 2011b: 73). Što su vampiri bliži svojoj istinskoj zloj prirodi, to su više ograničeni nekim prirodnim pojavama. U *Ponovnom susretu* vampiri imaju iskopane tunele ispod rijeke jer to što ne mogu prijeći preko nje ne znači da ne mogu proći ispod nje (Smith, 2012a: 175). Voda je za one vampire koji je ne mogu prijeći stalni podsjetnik na to da su besmrtni jer ih ograničava, za razliku od ljudi koji su smrtni i kojima je izvor života (baš poput sunca).

Spavanje ima veze s dinamikom vampirskog života koja je obrnuta od ljudske. Zanimljivo je promotriti vezu između normalnoga ljudskog funkcioniranja i vampirske egzistencije. U *Draculi* se vampira treba ostaviti bez mjesta za počinak [lijes] (Stoker, 2010: 344). Međutim, treba ih lišiti

svih mjesta za počinak jer ih imaju više od jednoga kako bi se osigurali (Stoker, 2010: 344). I u *Intervjuu* je vampirima, kao i Draculi, potreban lijes za počivanje tijekom dana. Potvrđuje se teorija da im treba san i važno je znati da im je tijelo mrtvo dok spavaju (Rice, 1996: 23). Osim što spavaju, oni i sanjaju i to često, međutim ponekad požele da ne sanjaju jer su im snovi uvrnute noćne more od kojih žele pobjeći (Rice, 1996: 72–73).

Suvremene interpretacije ne posvećuju osobitu pažnju ovom motivu. U *Dnevnici* i *Akademiji* vampiri spavaju, a u *Sumrak sagi* ne spavaju. Zanimljivo je da vampiri u *Sumraku* ne mogu spavati, ali ni sanjati ili sanjariti. Edward tako jednom prilikom govori Belli: „Kad bih ja uopće mogao sanjati, sanjao bih o tebi“ (Meyer, 2008a: 243). Oni ne spavaju jer im san ne treba zato što nemaju fizičke potrebe kao ljudi.

U *Akademiji* moroji i dhampiri koji se rađaju, stare i umiru kao ljudi trebaju san da bi funkcionirali. Jedino strigoji koji su besmrtni ne trebaju san. Na Akademiji je zamijenjena noć za dan tako da vampiri spavaju danju, a noću obavljaju sve obveze. Adrian je primjerice posjećivao Rose u snu i tako komunicirao s njom (Mead, 2011b: 137). Rose je jednom prilikom, shvativši da razmišlja na glas, izjavila kako joj treba sna (Mead, 2011b: 97).

Stefanu treba san kako bi se odmorio pa se jednom prilikom posrćući od umora srušio na krevet. Obično se noću teško odmarao jer to nije bilo njegovo prirodno vrijeme za spavanje. Običavao je spavati i odmarati danju (Smith, 2010: 54). I ovdje vampiri preferiraju dan za spavanje, a noć za aktivno življenje.

Mead je za svoje dhampire i moroje iz tradicije preuzela ideju da vampirima treba san, baš kao i Smith. Za razliku od njih, Meyer je svoje vampire prikazala kao superiorna bića koja nadilaze čak i potrebu za snom. To je učinila i Mead sa svojim strigojima. Činjenica da vampirima ne treba san naglašava njihovu besmrtnost i ideju da su „viša bića“ od ljudi pa samim time nadilaze i osnovne ljudske potrebe kao što je spavanje.

3.6. Vjera i druga nadnaravna bića

U kršćanskoj je tradiciji uvriježeno mišljenje da su vampiri zla bića koja ne dolaze od Boga već njegova najvećeg rivala: Sotone. Pa bi tako, promotri li se činjenica da je proketo postojanje duhova i demona utemeljeno na rivalstvu između Boga i đavla u borbi za kršćanske duše, vampirske duše definitivno trebale pripadati mračnoj strani. Ako je Bog jedini koji može stvoriti

život, onda se vampir, koji smrti daje život, može promatrati samo kao grozota koja mora nužno doći od Sotone (Cardoso de Oliveira, 2016: 9). Prema kršćanskom nauku samo Bog može stvoriti život i, ako je to uistinu tako, onda je samo postojanje bića koje može generirati život iz smrti (a i samo je proizvod života u smrti) protiv zakona prirode i vjerskoga kanona (Cardoso de Oliveira, 2016: 10). Neki istraživači drže da bi figura vampira mogla predstavljati iskrivljenje svete Euharistije (Bohn, 2019: xv). Naime, u Novom zavjetu, Isus Krist dao je vlastito tijelo i krv svojim učenicima u obliku kruha i vina, kao znak sklapanja novog saveza. Osim čina pijenja krvi, besmrtnost duše i fizički povratak u tijelu prisutni su u Bibliji i crkvenom nauku, a dvije od navedenih stavki mogu se pronaći kod vampira. To su povratak u život nakon smrti, povratak u tijelu i pijenje krvi (Bohn, 2019: xi), što svjedoči o demonskoj prirodi vampira. Vampirski se mit, dakle, može protumačiti i kao mračna interpretacija temeljnih slika kršćanske misli od kojih je krv možda najistaknutija (Cardoso de Oliveira, 2016: 10–11). Radi se o sotonskom izvrtnju kršćanske ideje. Dakle, osim u antičkim djelima kao što su Homerova *Odiseja* i Euripidova *Hekuba* gdje se može pronaći motiv pijenja krvi, i u Starom i u Novom zavjetu ponavlja se izreka „krv je život“ (Twitchell, 1981: 13). Zapravo, sakrament zajedništva temelji se na prijenosu energije krvlju i sam Krist potiče vjernike da piju njegovu krv te su na taj način s njim u sudioništvu (Twitchell, 1981: 13). To je spomen na Kristovu žrtvu, ali istovremeno i uprisutnjivanje iste žrtve te zahvala Bogu. Krv je element koji svim ljudskim bićima daje život, a u kršćanskoj tradiciji krv Isusa Krista je predstavljena kroz vino. Tijekom obreda pričesti ljudi piju vino, krv Kristovu i jednu hostiju, koja simbolizira tijelo Kristovo. Kroz ovaj obred ljudsko biće dolazi u dodir s božanskim. Međutim, kada je riječ o vampirima, krv poprima drugačije značenje i može značiti smrt, što se može vidjeti na Draculinu primjeru. Vampiru je potrebna krv drugih da bi napredovao, dakle donosi im smrt (Cardoso de Oliveira, 2016: 10–11).

Veza vampira s kršćanstvom, osobito pravoslavljem, jer su prvi od slučajeva vampirizma upravo zabilježeni na područjima istočne Europe na kojima stanovnici pretežno pripadaju dvjema kršćanskim denominacijama (katolici i pravoslavni), važna je za tumačenje mnogih vjerovanja o vampirima. Upravo je većina rumunjskog stanovništva pravoslavne vjeroispovijesti i to je ono što uvelike utječe na narodne predaje o vampirima (Florescu i McNelly, 1988: 125). Budući da je došlo do spajanja vampirskih predaja i lika Vlada Tepeša, Rumunjska se u tom kontekstu počela gledati kao posebno mjesto. Vampiriska se vjerovanja, tako, zasnivaju i na pravoslavnim uvjerenjima da zemlja odbija prihvatiti leš grešnika. Zato su leševi onih koji su prije smrti bili ekskomunicirani prisiljena ostati netaknutima i očuvanima od prolaznosti vremena (Florescu i McNelly, 1988: 126). Pravoslavci smatraju da se pokopano tijelo pokojnika treba raspasti

prirodno, kako to vjera nalaže (Bartlett i Idriceanu, 2006: 299). Od slučajeva neraspadnutih tijela nastalo je vjerovanje u vampire za koje se smatralo da lutaju noću, a danju spavaju u grobovima. Kod Rumunja se još uvijek vjeruje i da je zagrobni život uvelike nalik na ovozemaljski pa im je prihvatljivo da povratnik šeta zemljom. Povratnik ne mora nužno biti loš pa zato razlikuju pojmove *moroi* (ne mrtvi) i vampir, od kojih je *moroi* zastupljeniji (Florescu i McNelly, 1988: 126). Fenomen javljanja vampira na području istočne Europe u prvom redu može se protumačiti na način da su vjerovanja nastala na području gdje su pripadnici dviju religija u kontaktu: pravoslavci i katolici. Dok je za pravoslavce neraspadanje tijela bilo vezano samo za one koji ne dijele njihovu vjeroispovijest, za katolike je isti fenomen nosio oznaku svetosti (tijela svetaca se ne raspadaju) (Bartlett i Idriceanu, 2006: 46–47). Promotri li se kršćanski nauk kroz povijest, može se primijetiti vjerovanje da su svi koji su bivali pokapani u neposvećenoj zemlji imali problema s pronalaženjem vječnog počinka i zato postajali vampirima. Katolička je crkva upozorila i na to da bi se zbog toga zagrobni život mogao provesti u vječnoj agoniji i u neprestanom nanošenju štete vlastitoj obitelji i prijateljima (Twitchell, 1981: 14–15). Ta je ideja utjecala na muslimane i grčke pravoslavce, koji su također vjerovali u zagrobni život pa ne treba čuditi da je mjesto gdje je bilo najviše priča i vjerovanja u vampire bila jugoistočna Europa (mjesto susreta istoka i zapada) (Twitchell, 1981: 14). Može se postaviti pitanje zašto je vampir raširena pojava baš na kršćanskom području? Razlog tome može biti vjerovanje da vampirska žrtva doživljava najgoru sudbinu – prokletstvo duše. Još je Eva u Starom zavjetu uzevši jabuku od Sotone izgubila pravo na besmrtnost koju je Bog dao prvim ljudima. Može biti da je izgubljena besmrtnost ono što je potaklo mnoge narode da osmisle način na koji će je vratiti i to su upravo dobili preko vampira, prikazujući njihovu besmrtnost kao neprirodnu i sotonsku.

U *Draculi* vampiri imaju poštovanje prema svetim predmetima i vampirica je Lucy ustuknula pred raspelom (Stoker, 2010: 208). U *Intervjuu s vampirom* odigrala se rasprava između Armanda i Louisa o tome jesu li vampiri Sotonina djeca. Armand smatra da nisu jer je Bog onaj koji je stvorio svijet i sve u njemu pa tako i njih i Sotonu čija moć dolazi od Boga pa on sam po sebi nema neku posebnu moć osim onu koju mu je Bog dao. Ako je sam Sotona dijete Božje onda su i vampiri njegova djeca i ne postoji nešto kao Sotonina djeca (Rice, 1996: 212). Louis se pita je li proklet i dolazi li od đavla, kao i je li mu u prirodi da bude zao, a ako je tako zašto onda drhti od gađenja kada Lestat ubija (Rice, 1996: 68). Raspravljaju i o zlu te kako je ono došlo na svijet. Louis smatra da su vampiri bića koja dobro razumiju kako prolazak vremena tako i vrijednost svake minute nečijeg života. Oduzimanje nečijeg života smatra se zlim, neovisno o tome bi li taj čovjek svakako umro sutradan ili tek s vremenom (Rice, 1996: 214). S druge strane, vampir

Armand koji je star preko 400 godina navodi da za svoga životnog vijeka ni on, a ni nitko koga poznaje nikad nije sreo ni Boga ni Sotonu (Rice, 1996: 215).

U svim se suvremenim serijalima mogu pronaći vampiri koji vjeruju u Boga i njegovo postojanje. Ova pojava malo je neobična s obzirom na to da bi vampiri po svojoj prirodi trebali biti zli i kao takvi najvjerojatnije nisu stvorenja koja pripadaju Bogu, nego Sotoni. No, sve se autorice odlučuju na povezivanje čudovišnog bića s božanskim. Edward, Carlisle, Stefan i Dimitri vjeruju da Bog postoji. Carlisle u *Mladom mjesecu* u razgovoru s Bellom navodi kako nikad u 400 godina svoga postojanja nije vidio ništa što bi ga nagnalo na to da posumnja u postojanje Boga, čak ni vlastiti odraz u ogledalu. Nada se da čak i za njih postoji smisao u takvom životu iako svi izvori navode da su prokleti. Tijekom svoga života Carlisle se uvjerio da Bog, raj i pakao postoje, ali Edward ne vjeruje da za vampire postoji zagrobni život. To misli zbog toga što smatra da su vampiri postavši besmrtni izgubili dušu (Meyer, 2008b: 39).

U *Akademiji* Mead poveznicu između vampira i vjere podiže na viši nivo. Moroji su mahom vjernici, a u *Zovu duha* postoji pravoslavna kapelica koja se nalazi na Akademiji. Pravoslavna je zato što je pravoslavlje dominantna vjera među morojima jer je velik broj moroja vukao podrijetlo iz istočne Europe, najviše Rusije (Mead, 2011c: 150). Moroji čak imaju svoje svece koji su također bili moroji (dakle i sveci u ovoj interpretaciji mogu biti vampiri). Sveti Vladimir bio je zaštitnik škole Akademija. Bio je ispunjen duhom, ljudi su se okupljali oko njega zadivljeni, a mogao ih je i liječiti (Mead, 2010a: 62). Vladimir je jednom prilikom izliječio ženu i rekao kako mu Bog nije dopustio da to lako izvede jer je utjecalo na njega tako da ga je oslabilo, počelo mu se vrtjeti i osjećao je da će poludjeti:

Danas izliječih majku Savinu koju su već poduze mučili oštri bolovi u truhu. Njezina boljka je nestala, ali Bog mi nije dopustio da olako izvedem taj čin. Slab sam i vrti mi se, osjećam kako ludilo pokušava prodrijeti u moj um (Mead, 2010a: 163).

Nakon preobrazbe opisane u *Buđenju*, Stefan je osjetio toliku potrebu za krvi da se pogledavši u sluškinjin vrat jedva othrvao porivu da joj ispije svu krv. S obzirom na to da nije imao iskustva ni s čim sličnim, počeo je misliti na Katherine koja ga je preobrazila i počeo se moliti Bogu da mu se smiluje, ako se stvorenje poput njega uopće može moliti (Smith, 2010: 170).

Vampiri žive u svojevrsnom zagrobnom (vječnom) životu, s obzirom na to da mogu živjeti beskonačno dugo, a vjera ima dubok utjecaj na to kako ih se prikazuje, kako u književnosti tako i u folkloru. Vampiri se često prikazuju kao bića koja su u sukobu s vjerskim zakonima, bilo zato što su nečisti bilo zato što ne mogu doći do spasenja. Vjera tako postavlja vampirima moralne dileme i iskušenja, jer mnogi od njih traže iskupljenje ili način da pobjegnu od vlastitog

prokletstva. To može biti i razlog za Edwardovu i Stefanovu vjeru u Boga: nadaju se da i za bića poput njih ima spasa.

Nemoguće je govoriti o vampirima, a da se ne spomenu druga nadnaravna bića koja se često s njima dovode u vezu. Za razliku od sunca koje je oduvijek pozitivno konotirano, mjesec je često negativno konotiran jer ga se povezivalo sa zlim silama, što je bitno za proučavanje vukodlaka. Čak se vjerovalo da za punog mjeseca ljudi gube razum i polude, vukodlaci izlaze, a moć se zlih sila iznimno povećava (Bartlett i Idriceanu, 2006: 143). Veza između mijenjanja oblika i vuka prisutna je još od davnina. Opaki predatori među životinjama love pod mjesečinom, a osim što love, vukovi uglas zavijaju. Mjesečeve su se sile počele povezivati s mahnitim ili iracionalnim ponašanjem kod ljudi. Smatralo se da je mjesečina imala jak utjecaj na ljudski um na način da je nekako smanjivala njegovo razumsko djelovanje, što je omogućavalo da na površinu izbiju iskonske strasti (Curran, 2006: 83). Otuda dolazi ideja transformacije kulturnog čovjeka u grabežljivu zvijer, a vukodlaci su kroz povijest prikazivani kao posebno divlji (Collins Jenkins, 2009: 117). Čak riječ *lunatic* (luđak) dolazi od francuske riječi *lune* koja označava mjesec (Curran, 2006: 83). U *Vampirskim se dnevnicima* može primijetiti kako se za punog mjeseca vukodlaci preobražavaju. I dok su u modernim djelima vampir i vukodlak dva odvojena i različita stvorenja, u mnogim su predajama bili jedna isto biće. Nasuprot takvim viđenjima, da su vukodlak i vampir jedno te isto stvorenje, postoje oni koji su uočavali razlike. Poveznicu između vukodlaka i vampira uočili su Bartlett i Idriceanu (2006: 154–155) koji ih vide kao dva različita bića, od kojih je svako bilo popularno u svoje vrijeme:

Obojica zauzimaju važno mjesto u panteonu stravičnih bića i prerasli su u povijesni fenomen naširoko obrađen u narodnoj predaji i književnosti. Kao što je osamnaesto stoljeće bilo era vampirskih epidemija, tako je šesnaesto bilo rezervirano za vukodlake: između 1520. i 1630. godine zabilježeno je 30 000 slučajeva pojavljivanja vukodlaka (Bartlett i Idriceanu, 2006: 154–155).

Od nadnaravnih bića u *Sumrak sagi* spominju se samo vukodlaci, u *Akademiji psiho-psi*, a u *Dnevnicima* vukodlaci, Kitsune i vještice. Vukodlaci su zakleti neprijatelji vampira. U *Mladom mjesecu* Jacob otkriva Belli kako vukodlaci štite ljude samo od jednog: svoga jedinog neprijatelja. Pritom misli na vampire i tako potvrđuje da su ove dvije vrste suparnici. U *Sumrak sagi* se pojava vukodlaka vezuje za pojavu vampira pa tako vukodlaci postoje zato što vampiri postoje. Mladići i djevojke počinju se pretvarati u vukodlake onda kada se u njihovu blizinu, u njihovo mjesto, dosele vampiri (Meyer, 2008b: 239). Vampiri za njih smatraju da su nestabilni i da ljudi uz njih katkad stradaju (Meyer, 2009a: 36). Vukodlaci su smrtni i kad su u vučjem obliku jedni drugima mogu čuti misli (Mead, 2009a: 110–111). Tjelesna temperatura im je malo viša nego kod ljudi (oko 42, 43 stupnja) i nikad im nije hladno. Rane im brzo zarastaju i brzi su (Meyer, 2008b: 264). Ne postoji

određena životna dob u kojoj se događa transformacija, već se to dogodi kad im nešto izazove snažne osjećaje, najčešće kad ih nešto jako naljuti. Oni su prisutni tamo gdje su vampiri i njihov se broj povećava s povećanjem broja vampira (Meyer, 2008b: 265). Legende o njima proizlaze još od legendi o velikome potopu i precima koji su bili ljudi-vukovi: znači postoje od pamtivijeka (Meyer, 2008a: 73). Vampirski otrov vukodlake istinski truje i oni na njega ne reagiraju kao ljudi (Meyer, 2009b: 332).

U imaginarnom svijetu *Akademije* ne spominju se ni vukodlaci ni vještice nego psiho-psi. To su umjetno stvoreni psi koji imaju vrstu psihičke povezanosti i komunikacije koja ih čini posebno smrtonosnima za njihov plijen. Psiho-psi izgledaju poput mutiranih vukova i njima se može upravljati tako da ih se začara. Moraju slušati sve naredbe vampira koji ih je začarao (Mead, 2010a: 31).

U *Dnevnici* se vukodlački gen prenosi generacijama, a vukodlakom se postaje prilikom napada i ugriza drugog vukodlaka. Iako mnogi mogu imati taj gen u sebi, ne mora značiti da će se preobraziti u jednoga, već je potrebna inicijacija o kojoj Stefan govori u *Ponovnom susretu*:

Prema Gervaseu od Tilburyja (...) vukodlak koji sam nije ugrizen mora biti iniciran. To znači da cijeli život možeš imati vukodlački virus, a da to čak ni ne znaš, jer nikad nije aktiviran. Generacije Smallwoodovih živjele su i umirale, no virus je mirovao u njima jer nisu znali tajnu kako ga potaknuti. No čovjek u kišnoj kabanici je znao. Znao je da moraš ubiti i okusiti svježu krv. Nakon toga, prvog punog Mjeseca možeš se izmijeniti (Smith, 2012a: 122).

Prema nekim verzijama narodnih priča o vukodlacima likantropija je bolest koja se prenosi na ljude kada ih ugrize ili ogrebe vukodlak dok je u vučjem obliku.²⁹ Druge predaje govore o likantropiji kao nasljednom stanju koje se genetski prenosi obiteljskom krvnom lozom. Međutim, bilo kako bilo, mnogi se vukodlaci, nakon što se preobrazu natrag u svoj ljudski oblik, ne sjećaju užasa koji su izazvali dok su bili vukovi.³⁰

Srebro se držalo uobičajenom zaštitom od zla pa se kao najčešći način ubijanja vukodlaka spominju srebrni meci. Postoje različita tumačenja zašto je to tako. Prema nekim legendama srebro truje krv vukodlaka, a pucanje u srce srebrnim metkom najbrži je način za to. Prema drugim legendama, likantropija je virus koji se prenosi krvlju i koji srebro (čisti metal) može suzbiti ili izliječiti zbog svojih antibiotskih svojstava.³¹ Antibakterijska svojstva srebra su ga učinila svetim metalom, a u antičkim ga se kulturama povezivalo s božanstvima poput Artemide, Hekate i Dijane.

²⁹ *A Spooky Tale of Wolves and Silver*. Dostupno na: <https://blog.providentmetals.com/a-spooky-tale-of-wolves-and-silver.htm> (pristupljeno 21. 1. 2025.).

³⁰ *A Spooky Tale of Wolves and Silver*. Dostupno na: <https://blog.providentmetals.com/a-spooky-tale-of-wolves-and-silver.htm> (pristupljeno 21. 1. 2025.).

³¹ *A Spooky Tale of Wolves and Silver*. Dostupno na: <https://blog.providentmetals.com/a-spooky-tale-of-wolves-and-silver.htm> (pristupljeno 21. 1. 2025.).

Budući da je srebro imalo ljekovita svojstva i da je dijelilo sličnu boju s mjesecom, postalo je simbolički povezano s njim. Što se tiče ranjivosti vukodlaka na srebrno oružje (kao što su meci, strijele ili kolci), ona se zapravo smatra modernim izumom predstavljenim u filmu *Čovjek vuk* (*The Wolf Man*) iz 1941. godine.³² U *Dnevnici*ma za liječenje vukodlačkih gena postoji još jedan lijek osim srebrnog metka, a to je lišavanje vukodlaka jednog od njegovih udova i vukodlak je tada prisiljen vratiti se u svoje izvorno tijelo (Smith, 2012a: 124).

Neobično nadnaravno biće koje se pojavljuje u *Dnevnici*ma zove se *Kitsune*. *Kitsune* su lisice varalice iz tradicionalnoga japanskog folklor. Radi se o vrsti nadnaravnih stvorenja s božanskim moćima, često izjednačenih s engleskim duhom ili demonom. *Kitsune* su poznate po svojim paranormalnim sposobnostima, posebice metamorfozi. Kako stare, te sposobnosti mogu postati snažnije.³³ Za *Kitsune* se kaže da žive stotinama, ako ne i tisućama godina. Popularne su u mnogim aspektima japanske kulture i redovito se prikazuju u vizualnoj umjetnosti, u tekstu i u vjerskim svetištima. Postoje prvenstveno dvije vrste kitsuna: one zle i one dobre.³⁴ U *Dnevnici*ma su prikazane samo zle *Kitsune* (lisičji duhovi), brat i sestra Shinichi (Šiniči) i Misao (Smith, 2012b: 152–153). Obje su iznimno zle i podle lisice koje posebno uživaju u stvaranju kaosa i nanošenju štete drugima. Provlače se kroz tri dijela *Dnevnika*: *Povratak: Prvi mrak*, *Povratak: Sjenke duša* i *The Return: Midnight* (dio nije preveden).

Od vještica u *Dnevnici*ma, Elenina prijateljica Bonnie je najistaknutija. Bonnie je vidovita i tvrdi da je to i njezina baka iz Edinburgha te da je to dar koji uvijek preskoči jednu generaciju. Baka zna stvari koje ljudi ne mogu znati, kao na primjer za koga će se netko udati i kada će umrijeti (Smith, 2010: 43). Prisezanje krvlju je posebno opasno u vještičjem svijetu jer se te prisege treba strogo držati ma što se dogodilo (Smith, 2010: 45). Vještica i vampir pojmovi su koji su u folkloru dugo vremena označavali istu pojavu iako su se njihove „epidemije“ javile odvojeno (prvo vještice pa vampiri kao što je prethodno objašnjeno). U Rumunjskoj su *strigoi* vampiri, dok su *strigele* duhovi vještica. U Italiji je strega vještica ili vampir, ovisno o prilici. Oba su bića dijelila iste osobine (Collins Jenkins, 2009: 116). Za vještice se govorilo da imaju duge zube, da su im tijela opsjednuta demonima i da su mogli napustiti grob kako bi jeli ljude. Vještice su mogle ući u kuću kroz ključanicu, a morale su nestati prije nego što se prvi pijetlovi oglase. Sve se navedene

³² *Why Werewolves Hate Silver: 4 Mythological Reasons*. Dostupno na: <https://atlasmythica.com/why-werewolves-hate-silver/> (pristupljeno 21. 1. 2025.).

³³ *Kitsune*. <https://www.britannica.com/topic/kitsune> (pristupljeno 1. 5. 2024.).

³⁴ *Kitsune*. <https://www.britannica.com/topic/kitsune> (pristupljeno 1. 5. 2024.).

karakteristike pripisuju i vampirima. Stoga nije ni čudno da slavenska izreka kaže da su vampir i đavo u krvni rođaci vještica (Collins Jenkins, 2009: 116).

Druga se nadnaravna bića najčešće javljaju kao neprijatelji vampira i to oni koji prijete njihovoj besmrtnosti i opstanku. Vukodlaci su im neprijatelji, psiho-psi mogu biti opasni po njih, a i Kicune im također žele nauditi iz čiste zabave. Može se zaključiti da druga nadnaravna bića mogu biti prijetnja vampirskoj besmrtnosti i da su njihovi mogući uništavatelji; potencijalne ubojice koje ih podsjećaju na njihove slabe točke i njihovu smrtnu stranu.

3.7. Kako se zaštititi od vampira

Barber je proučavajući predaje o vampirima zapisao sljedeće apotropeje (metode odvracanja zla): sakaćenje leša, fizičko sputavanje, razne pogrebne obrede i metode obmane s namjerom da se prevari svijet duhova (Barber, 1988: 46). Vampiri se prema narodnim vjerovanjima mogu otjerati uz pomoć svijeća, češnjaka, svete vode (koja bačena na vampira spaljuje njegovo tijelo kao kiselina), križeva, cvijeta šipka, ribarskih mreža, konopa s čvorovima, noževa, trnja ili čavala koje se stavlja u lijes kako bi se spriječilo povratnika da iziđe iz njega (Faust, 1999: 70–75). Može ih se zaustaviti i prosipanjem sjemenja (gorušice, maka, lana, riže, zobi, prosa) po putu, jer se smatralo da će vampir zastati kako bi ga prebrojao. Tamjan isto tako tjera zle sile, a zaštita mogu biti i zrcala koja se stavljaju na vrata jer vampirima smeta to što se ne mogu u njima ogledati (Faust, 1999: 70–75). Češnjak ima osobitu važnost i fascinantno je uočiti da ga se stavlja na vrata i prozore, nosi ga se na tijelu, a može ga se pomiješati sa svetom vodom i pošpricati na određeno područje koje se želi zaštititi (Faust, 1999: 72). U antičko i srednjevjekovno doba češnjak je bio cijenjen zbog svojih ljekovitih svojstava i nosio se kao amajlija protiv vampira i drugih zala.³⁵ Lecouteux (2013: 20) također spominje češnjak i raspelo kao stvari na koje je vampir toliko osjetljiv da zbog njih gubi moć. Raspelo mu ne znači ništa, ali pred njim će ustuknuti i ušutjeti s poštovanjem (Lecouteux, 2013: 20). Za zaštitu naroda od vampira dobro je probosti mrtvo tijelo ostrim predmetima. Najčešće se to radi glogovim kolcem koji se još naziva i Isusov trn. Ljudima mogu poslužiti i češnjak, luk, voda, svjetlost, svijeća, odjeća odjevena naopako ili šupalj kamen zavezan za vrata (Rajković Iveta i Iveta, 2017: 75–79). Da bi se narod zaštitio i osigurao protiv vampira, prema Raymondu i McNallyju (1988: 129), ljudi moraju imati križeve

³⁵ Garlic. <https://www.britannica.com/plant/garlic> (pristupljeno 20. 1. 2025.).

od trnja divljih ruža. Isto tako bi trebali zapaliti vatru tako da im kuće budu okružene buktinjama, a tu je i jedna neobična metoda odbijanja vampira prema kojoj se na čela crnih pasa treba nacrtati dodatni par očiju. Može se zaključiti da se kod različitih autora većina metoda ponavlja, što znači da su ih preuzimali iz predaje s kojom su očito bili dobro upoznati. Sredstva zaštite se mogu i grupirati, tako da su u jednoj skupini kršćanski simboli (križ, sveta voda, tamjan), u drugoj su različite biljke (češnjak, razno sjemenje), a u trećoj magijski postupci (odijevanje odjeće naopako, korištenje zrcala).

U *Draculi* svi oni koji se žele zaštititi od vampira kao zaštitu nose srebrno raspelo i češnjak drže oko vrata (Stoker, 2010: 244). Doktor Seward je u ruci držao raspelo i hostiju, pri čemu je osjetio silnu snagu koja mu je prostrujila rukom, na što se Dracula uplašio i zašutio s poštovanjem (Stoker, 2010: 300). Vrata se trebaju zapečatiti raspelom i češnjakom jer su to metode koje djeluju na mlade vampire (Stoker, 2010: 198). U *Intervjuu* ne funkcioniraju ni krunica ni križ u borbi protiv vampira. Ne mogu proći kroz ključanicu, kao što se s koljena na koljeno pripovijedalo, a drveni kolac kroz srce je također neučinkovit i, kako Louis kaže, budalaština (Rice, 1996: 24).

Kod suvremenih vampira većina navedenih tradicionalnih metoda poput križa, svete vode, češnjaka, tamjana ne funkcionira i autorice ih nisu smatrale vrijednima preuzimanja. Dapače, u *Pomrčini* vampirima ne smeta miris tamjana, već su Volturi njim okruženi (Meyer, 2009a: 456). U *Sumraku* Edward navodi da su vjerovanja kako su češnjak, križevi, spaljivanje na suncu, spavanje u lijesu i sveta voda učinkoviti samo zablude (Meyer, 2008a: 156). No, postoji vjerovanje ustaljeno u vampirskom svijetu, da od svetog Marcusa u *Mladom mjesecu* potječu legende o križevima i češnjaku jer se on tim sredstvima vrlo uspješno poslužio kako bi otjerao vampire (Meyer, 2008b: 336).

U *Akademiji* su dhampiri oni vampiri koje je lakše ubiti pa ih tako i obični metak može ubiti ili ozlijediti, za razliku od strigoja kojima metak nije prijatna. Isto tako im može nauditi nož jer im se može prerezati grkljan ili ih se može ubosti (Mead, 2010b: 195). Strigoji su mogli dirati svete stvari, prema tome priče da se boje križeva nisu istina. Čak je jedan od njih u ruci držao križ i prevrtao ga po prstima (Mead, 2010b: 225). Dobro oružje protiv strigoja mogu biti duhovi koji ih mogu ometi jer, kako Rose navodi: „Nisu ga mogli ozlijediti, ali utjecali su na njegov um i ometali ga. (...) Mrtvi mrze nemrtve. Kada sam vidjela kako su nahrupili na Dimitrija, bilo je očito da je istina“ (Mead, 2011b: 305). Na posjedu škole Akademija, moroži su uz pomoć svoje magije podigli obrambene štitove koje strigoji ne mogu probiti, jer je magija živa, a oni su mrtvi, pa je prema tome ne mogu dotaknuti. Ti štitovi strigojima postaju veliko ograničenje i prepreka, a morože i dhampire uspješno čuvaju od njihovih napada (Mead, 2010b: 51). Ovo je jedini pronađen

primjer u suvremenim interpretacijama gdje duhovi pomažu u obrani protiv mračnih sila i zlih stvorenja i gdje im mogu naštetiti. Odnos duhova prema vampirima nije zabilježen niti u predaji. Nije jasno otkud je Mead preuzela tu ideju.

Češnjak ne pomaže ni u *Dnevnicima* gdje je kao i u *Sumrak sagi* ta metoda zaštite ne samo neučinkovita već i nepopularna. Međutim postoji biljka pod imenom *verbena officinalis* koja itekako štiti ljude od uroka i može um držati bistrim, čak i ako neki vampir koristi moći protiv njih. Ljudi su je nekad nosili oko vrata i bila je sveta druidima (Smith, 2011a: 73–74). Poznata kao čarobna biljka, ima dugu povezanost s magijskim i duhovnim praksama još od vremena starih Egipćana, Grka i Rimljana, kao i keltskih druida. Primarna uloga verbene bila je zaštititi vjernike od zlih čarolija ili negativne energije i pročistiti sveta mjesta, poput oltara, hramova i privatnih stanova.³⁶ Iz sjemenki verbene ekstrahira se ulje koje se može utrljati u kožu ili dodati u kupku. Suho se pak lišće može jednako dobro koristiti kao zaštita kada se stavi u platnenu vrećicu i tako nosi ili po noći stavi pod jastuk (Smith, 2011a: 99). Jednako kao češnjak, ni križevi nemaju učinka osim ako ih osoba koja ih drži vjeruje da su joj zaštita. To može poprilično ojačati sposobnost otpora (Smith, 2011a: 74). Stefan smatra da je najbolja zaštita protiv vampira znanje, to jest da osoba koja se želi zaštititi mora znati što više informacija o vampirskoj vrsti, ali i o vampiru od kojeg se želi zaštititi (Smith, 2011a: 73). To uvelike može pomoći zato što vampir pripremljenu osobu neće moći zateći nespremnu, a osoba se može informirati i pokušati pronaći njegove slabe točke. Često se likovi u romanima udružuju s dobrim vampirima koji im pomažu u borbi protiv onih zlih. Dakle, može se zaključiti da tradicionalne metode, koje su bile učinkovite stoljećima u borbi protiv vampira, sada više ne pomažu. Nije čudno da su se i metode obrane od vampira promijenile jer su se i sami likovi vampira promijenili.

3.8. Kako zauvijek ubiti vampira

Obezglavlјivanje, izloženost suncu koje ih spali, spalјivanje vatrom i zabijanje kolca u srce, neke su od metoda koje uvijek funkcioniraju, kako u predaji tako i u suvremenim romanima. Ako se načini sprječavanja ili obrane od tradicionalnog vampirizma ispostave neuspješnima, tada se mora pronaći stvorenje i mora ga se ubiti (Barber, 1988: 66). Klasična metoda ubijanja vampira je zabijanje kolca kroz njegovo srce. To čine neustrašive ubojice vampira koje im prislanјaju zašilјeni

³⁶ Vervain. <https://cornellbotanicgardens.org/the-supernatural-side-of-plants-2/> (pristupljeno 19. 1. 2025.).

kolac na srce, a zatim ga zabijaju maljem. Vampir na to bijesno reagira, gledajući ih s mržnjom dok vrišti iz svega glasa i grčevito drhti. Odjednom njegovo tijelo naglo ostari, jer ga sustižu godine, te se pretvara u mumificirani leš ili kostur (Barber, 1988: 71). Iako je to najrašireniji način ubijanja, nije jedini, pa se kao moguće metode javljaju i obezglavljivanje ili spaljivanje (Barber, 1988: 75).

U predaji se javljaju različite vrste drveta koje mogu pomoći u borbi protiv vampira. Kolac od divlje ruže, jasike ili jasenova drveta mora biti proboden kroz vampirovo tijelo i srce (Florescu i McNally, 1988: 129). Metoda zabijanja kolca u srce uvijek je dobrodošla i to s naglaskom na to da kolac treba biti glogov ili jasenov, a dobro je i drvo borovnice. Nadalje, kolac treba biti između 60 i 75 centimetara dug, s jednim tupim, a drugim oštrim krajem. Uz ovu metodu uništenja vampira tu je i odrubljivanje glave jer vampir ne može regenerirati tkivo i povratiti udove (Faust, 1999: 91–92). Štrigune se u narodnim predajama također uništavalo tako što bi im se iskopala tijela s namjerom da im se u srce zabije glogov kolac, a to se činilo onim mrtvacima koji ne mogu pronaći mira pa zbog toga lutaju mjestom i muče mještane (Perić i Pletenac, 2008: 41).

Van Helsing i Harker pripremili su za Draculu drveni kolac dug metar, a širok šest do sedam centimetara i noževu i malj (Stoker, 2010: 208). Važna je i spoznaja da Dracula ima tvrdo srce i to na umu moraju imati lovci (Stoker, 2010: 234). U djelu je prisutan opis postupka ubijanja vampira maljem i kolcem koji je izrađen u skladu sa starim običajima. Vidjevši ga, vampirica se počela tresti i vrištati, a iz srca joj je potekla krv (Stoker, 2010: 210–211). Carmilli su pak zabili kolac u srce, pri čemu je ispustila krik žive osobe. Potom su joj odsjekli glavu, a iz vrata joj je potekla bujica krvi. Glavu i tijelo položili su zatim na gomilu drva i kad su je spalili, pepeo su bacili niz rijeku (Le Fanu, 2016: 129).

U novije vrijeme zabijanje kolca u srce postaje sve popularnija i privlačnija metoda. Taj kolac treba biti izrađen od posebne vrste drva i zabijen na pravi, propisani način kako bi se uništilo vampira (Twitchell, 1981: 12). Vještica Bonnie u *Borbi* navodi da je druidima sve drveće, posebice hrastovo, bilo najsvetije, jer u smatrali da im duh drveća donosi moć (Smith, 2011a: 27). I Lecouteux (2013: 101) spominje metodu probijanja srca kolcem od hrastovine, jasenovine ili tisovine. Drugi pak vjeruju da vampiru samo odsijecanje glave može donijeti vječni spokoj, kao što će ga blagoslovljeni metak ispaljen u lijes ubiti i pretvoriti u pravoga, stvarnog mrtvaca (Lecouteux, 2013: 20). Twitchell (1981: 12) je zabilježio kako se vjerovalo da tijelo vampira, s obzirom na to da je već mrtvo, treba uništiti, a ne samo ubiti. U starim pričama se to najefikasnije činilo spaljivanjem. Ako se vampira ne spali, njegova je usta trebalo napuniti lukom.

Prema narodnoj predaji vjeruje se da vrlo stari vampiri gube volju za životom pa prepuštaju lovcima da ih ubiju ili sami počine samoubojstvo izlaskom na sunce (Faust, 1999: 63). U *Dnevnicima* je Katherine prevarila braću Salvatore navodeći ih da povjeruju da je počinila samoubojstvo izlaskom na sunce bez prstena. Poslije se ispostavilo da je to sve bila samo jedna velika predstava kako bi njima manipulirala (Smith, 2010: 173). U prvom su se dijelu *Vampirskih kronika* učinkovitim mjerama protiv vampira pokazale trovanje i spaljivanje. Claudia ubija Lestata tako što ga truje absintom (Rice, 1996: 125). Vatra im može jako nauditi (Rice, 1996: 54).

Na Bellino propitkivanje na koje se sve načine može ubiti vampira, Edward odgovara da je malo načina na koje se to može učiniti. Sa sigurnošću se može reći da je vampir mrtav ako ga se, nakon što je ubijen, potpuno raskomada a njegovi ostaci spale (Meyer, 2008a: 326). Primjer za to se može naći u *Pomrčini* kada su Edward i Seth zajedno ubili novorođenog vampira tako što su mu otkinuli glavu, raskomadali cijelo tijelo koje se pretvorilo u kamene komade koje su potom naslagali na hrpu i zapalili (Meyer, 2009a: 438). Morali su biti sigurni da su spalili svaki dio njegova tijela, a iz vatre se podigao gusti dim čiji je miris bio previše težak i jak (Meyer, 2009a: 439).

Srebrni su kolci vrijedno i smrtonosno oružje čuvara u *Akademiji* jer samo jednim udarcem u srce mogu ubiti strigoja. Prilikom izrade, moroži moraju začarati kolce svojom magijom. Potrebna su četiri moroja od kojih svaki mora vladati različitim elementom (zrakom, vodom, zemljom i vatrom), jer kolac mora biti začaran svim četirima elementima kako bi bio učinkovito oružje u borbi protiv strigoja (Mead, 2010b: 14).

Srebro ima snažan utjecaj na svako nadnaravno (začarano) biće: može im ili pomoći ili ih ozlijediti ako u njemu ima dovoljno energije. Srebro je najsmrtonosnije za strigoje (najvampirskije vampire) koji su kao i u *Dnevnicima* najviše ograničeni nekim prirodnim zakonima (primjerice, sunce i srebro mogu im nanijeti veću štetu nego drugim vampirima). Osim srebrnih kolaca, lovci na zle vampire mogu se poslužiti i drvenim kolcima koje se treba ostaviti u tijelu strigoja kako se ne bi mogao pomaknuti nekoliko minuta i kako bi lovac dobio na prednosti (Mead, 2011b: 288). Učinkovitim metodama pokazale su se još spaljivanje, prepuštanje strigoja sunčevoj svjetlosti i odsijecanje glave (Mead, 2010b: 34). Dhampiri su pola ljudi pola moroži i zato ih nije tako teško ubiti. Prijetnja su im i vatrena oružja i oštro oruđe. Metak u srce, truh ili glavu bi ih vrlo lako mogao ubiti kao i nož koji im može prerezati grkljan (Mead, 2010b: 195).

Drveni kolac kroz srce uvijek je učinkovita metoda protiv vampirske vrste u *Dnevnicima*, a tu se mogu pribrojiti spaljivanje, odrubljivanje glave te jedna krajnje neobična metoda, a to je

zabijanje čavala kroz sljepoočnice (Smith, 2011a: 74). Još uvijek jedni drugima mogu biti prijatelja, posebice kada se jači i stariji vampir okomi na slabije i mlađe. Mogu im odrubiti glavu, mogu ih zapaliti, uzeti im prsten i ostaviti na sunčevoj svjetlosti da izgore. Zli vampiri znaju uništavati druge vampire iz čiste zabave i uvijek vole dugo mučiti svoje žrtve jer im brza i laka smrt nije dovoljno zanimljiva i uzbuđljiva, što Katherine objašnjava Eleni, Stefanu i Damonu koje je zatočila: „Sada vas namjeravam ubiti. (...) Nisam još odlučila kako to učiniti. (...) Mogla bih vas spržiti. (...) No, ne znam je li to dovoljno *sporo*“ (Smith, 2011b: 179). Još jedna ideja za mučenje, koja je Katherine pala na um, bila je prepuštanje trojice štakorima da ih grizu jer štakorima može upravljati i narediti im što da rade, a voli gledati kako drugi proživljavaju bol i patnju. Dosjetila se i da im može ispiti cijelu krv i gledati kako im život napušta tijelo: „Postoje i drugi načini. (...) Mogla bih te porezati i gledati kako krvariš. Volim gledati. (...) Ili štakori. (...) Štakori bi mogli biti zabavni. Mogla bih im reći kada da krenu i kada da stanu“ (Smith, 2011b: 180). Na kraju je Elena uspjela savladati Katherine i skinuti joj zaštitu od sunca te je baciti na svjetlo, pri čemu je Katherine vrištala sve dok joj se lice nije raspuklo. Plamen joj je zahvatio kosu pa cijelo tijelo koje je naglo pocrnjelo. To je bio znak da joj više nije bilo spasa (Smith, 2011b: 181–182).

Može se zaključiti da se vampire, s obzirom na to da više ne spavaju u grobu danju, a izlaze samo noću kao što su to prije činili, ne može tako lako ni prepoznati ni uhvatiti ni ubiti. Oni su se toliko rasprostranili, prilagodili svim vremenskim uvjetima i osuvremenili da ih je jako teško prepoznati, a još teže uništiti. Ali, iako su besmrtna stvorenja, ne znači da su neuništivi. Zaustavljanje vampira ne može se jednostavno dogoditi tako da se otvori njegov grob dok spava i zabije mu se drveni kolac kroz srce. Međutim, ljudi više niti ne žele uništiti vampire koji su postali puno bolji i sličniji ljudima. Oni su prikazani kao kompleksna bića s emocijama, osobnim borbama i željom za promjenom. Takvi vampiri nisu samo predatori, već su ponekad mučeni vlastitom prirodom i postojanjem, što izaziva razumijevanje i suosjećanje. Zato ljudi lako odbacuju sliku vampira kao neprijatelja i prihvaćaju suživot s njima, a sve to pomaže vampirima da održe svoju besmrtnost i štiti njihovo postojanje.

3.9. Lovci na vampire

Lovac na vampire jedna je od najhrabrijih figura koje se mogu naći na stranicama horor književnosti. Lovac je najčešće običan čovjek koji se upušta u svijet nemrtvih naoružan samo raspelom, drvenim kolcem, bocom svete vode, češnjakom i iznad svega vlastitom hrabrošću

(Haining, 1996: xi). Osim čovjeka, lovci na vampire mogu biti drugi vampiri ili dhampiri (što je slučaj u suvremenim romanima gdje se ljudi samo udružuju s njima).³⁷ Lovac na vampire (*vampire hunter*) ili ubojica vampira (*vampire slayer*) je onaj tko se posvetio pronalaženju i uništavanju vampira. Razlozi za to su razni: osveta, nužda, plemenite namjere ili vjerska uvjerenja.³⁸ Faust (1999: 96–98) je u svojoj knjizi cijelo jedno poglavlje posvetila lovcima na vampire koji su prvenstveno potkovani vjerom, a onda znanjem i iskustvom. Tako navodi Faust (1999: 101–104) da je osamnaesto stoljeće jako važno za razvoj ideja o vampirima i začetke same „vampirologije“, a i da je isto to razdoblje iznjedrilo neke poznate lovce na vampire poput Montaguea Summersa, Dom Augustina Calmeta, Mathewa Hopkinsa (lovio je i vještice), Johanna Christophera Rohla i Johanna Heinricha Zopfiusa (posljednja dva smatraju se najvećim stručnjacima za vampire osamnaestog stoljeća). Svaki je lovac prema tradiciji morao sa sobom nositi torbu s korisnim predmetima koji služe za odbijanje i ubijanje vampira. Lovčeva torba treba sadržavati sljedeće predmete: drveni kolac (jasen, glog, borovina, bijeli glog), čekić, zrcalo (služi za provjeru odraza), križ ili raspelo, svetu vodu, posvećene noževe, pilu i srebrne metke nužne za ubijanje vukodlaka (mogu poslužiti kako bi usporili ili omeli vampira). Uz sve nabrojano, nije loše imati i svijeću, kako lovac ne bi bio sam u mraku. Svakako je mudro staviti ogrlicu oko vrata ili čelični okovratnik jer je to čovjekova slaba točka za kojom vampir najprije posegne (Faust, 1999: 101–104). Curran (2006: 33) je zabilježio vjerovanje, posebno rašireno u središnjoj i istočnoj Europi u kasnom trinaestom stoljeću, da za svakoga postojećeg vampira mora postojati i netko stvoren da ga ubije.

Lovac na vampire iz *Dracule* je profesor Abraham Van Helsing. Van Helsing je izvanredan čovjek kojega krasi odlučnost i predanost. Baš kao što svaki lovac na vampire treba biti, hrabar je pred nepoznatim i pred velikom opasnošću (Haining, 1996: xi). U *Carmilli* se kao lovci na vampire profiliraju Laurin otac i barun koji vampirici zabijaju kolac u srce. U *Intervjuu s vampirom* vampiri se ubijaju među sobom.

U *Sumrak sagi* gotovo se nigdje ne spominju lovci na vampire već su oni koji ih love i ubijaju ponajviše vukodlaci. Međutim, Carlisleov otac bio je pastor koji je u svoje vrijeme ubijao i proganjao vještice, vukodlake i vampire te Edward pripovijeda Belli o njemu: „Otac mu je bio netrpeljiv čovjek. (...) Također je vrlo snažno vjerovao u stvarnost zla. Vodio je lov na vještice, vukodlake... i vampire“ (Meyer, 2008a: 273). Pastor je i sam živio u vrijeme progona vještica i vampira (17. stoljeće) pa ne čudi što kao obični čovjek lovi vampire jer je tada to bilo uobičajeno.

³⁷ Vampire hunter. https://vampires.fandom.com/wiki/Vampire_Hunter#In_folklore (pristupljeno 23. 1. 2025.)

³⁸ Vampire hunter. https://vampires.fandom.com/wiki/Vampire_Hunter#In_folklore (pristupljeno 23. 1. 2025.)

Osim dhampira koji ubijaju strigoje, neka vrsta lovaca na vampire u *Akademiji* su alkemičari koji ne ubijaju vampire, već se pobrinu za njihove leševe. Prvi put se pojavljuju u *Krvnoj zakletvi* kao ljudi koji postoje od srednjeg vijeka i imaju na obrazima zlatne tetovaže. Tada su već sklopili dogovor s morojima prema kojem se obvezuju da će im pomoći očuvati tajnost postojanja vampira. Moroji su im zauzvrat dali začaranu tetovažu od zlata, zemlje i vode kao i dugovječnost i jak, otporan imunitet. Alkemičari se pojavljuju na mjestima gdje su neprilike, što bi značilo da kad dhampir ubije nekog strigoja, treba se pobrinuti za njegov leš, a za to služe alkemičari koji imaju kemikalije za pretvaranje leša u prah. Oni ne vole vampire i kad su god u blizini jednoga, naježe se od nelagode (Mead, 2011b: 16–18).

Meredith, Elenina i Bonniena najbolja prijateljica je lovac na vampire u *Dnevnicima* gdje se ova pojava najviše obrađuje. Meredith je taj posao usađen rođenjem jer lovački gen teče u obitelji generacijama i prenosi se s koljena na koljeno. Damon pri susretu s njom uočava da u jednoj ruci drži borbeni kolac koji je bio gotovo dug kao i ona sama, što mu je dalo naslutiti da je Meredith lovac, ubojica vampira. Damon se susretao s lovcima na vampire kroz stoljeća, ali većina je bila netrpeljiva, nerazumna i još gluplja od prosječnih ljudi jer su obično odgajani na legendama o vampirima s očnjacima poput kljova koji su čupali grkljane svojim žrtvama i ubijali ih. Damona zadivljuje oružje koje je Meredith držala. Savršeno uravnotežen kolac s odabranim draguljima oko rukohvata koji su pokazivali da je njegov tvorac imao izvrstan ukus. Krajevi su bili ukrašeni. Što se oblika tiče, napravljeni su tako da nalikuju jednom od najstarijih oružja čovječanstva: koplju s kremenim vrhom i sitnim šiljcima. Sićušni šiljci bili su načinjeni od različitih materijala: srebro za vukodlake, drvo za vampire, bijeli jasen za Prvobitne, željezo za sva mračna/zlobna/loša stvorenja i nekoliko njih čiju namjenu Damon nije mogao dokučiti (Smith, 2020a: 55–57).³⁹

Mogu se ponovno napuniti, objasnio je lovac-ubojica. Hipodermijske igle ubrizgavaju se pri udaru. I naravno, različiti otrovi za različite vrste – brzo i jednostavno za ljude, modri jedić za one zločeste psiće, i tako dalje. To je doista pravi dragulj od oružja (Smith, 2020a: 57).⁴⁰

Damon prilikom interakcije s Meredith zaključuje da kao lovci nemaju telepatske sposobnosti. Meredith za svoju vrstu kaže da su to samo obični ljudi koji pokušavaju obaviti posao kako bi

³⁹ <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-midnight-the-vampire-diaries-the-return-3-download/> (pristupljeno 27. 5. 2024.)

⁴⁰ “They’re refillable,” the hunter-slayer explained. “Hypodermic needles inject on impact. And of course different poisons for different species—quick and simple for humans, wolfsbane for those naughty puppies, and so on. It really is a jewel of a weapon. so on. It really is a jewel of a weapon.” <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-midnight-the-vampire-diaries-the-return-3-download/> (pristupljeno 27. 5. 2024.) [Prevela autorica za potrebe rada].

nevini ljudi bili sigurniji, a to čine ubijanjem jednog ili dva vampira. Pritom moraju ostati u tajnosti, kako ljudi ne bi otkrili njihovo postojanje (Smith, 2020a: 58).⁴¹

Vampiri se najviše boje lovaca koji znaju sve njihove slabe točke, kao i načine na koje ih se zauvijek može uništiti. Lovci zapravo vampirima vraćaju smrtnost. Iako su jedni drugima prijetnja, ipak imaju nešto zajedničko. I jedni i drugi donose smrt.

4. Zaključna razmatranja

Ljudi su odavno razvili duboku fascinaciju prema nepoznatim i nadnaravnim pojavama, često se suočavajući s njima kroz prizmu straha, ali i zanimanja. U mnogim se kulturama smrt nije doživljavala kao konačan kraj, već kao prijelaz u drugi oblik postojanja. Međutim, upravo neizvjesnost i neznanje oko onog što dolazi nakon smrti, izazivali su duboki strah da duša neće pronaći mir, već da će ostati zatočena u ovom svijetu, nesposobna nastaviti svoje daljnje putovanje (Šimunić, 2019: 6). Isto tako svaki neobjašnjiv događaj pripisivao se djelovanju vračeva, vještica ili vampira (čak i sasvim prirodni događaji poput oluje ili zarazne bolesti). Maštarije o vračevima i vješticama prenosile su se s koljena na koljeno, iz stoljeća u stoljeće. Djeca su o njima slušala u strašnim bajkama dok su bila još u kolijevkama (Klaniczay, 1987: 167–168). Štoviše, upravo strah od „neumrlih“ igra ključnu ulogu u trajnoj popularnosti vampirskog mita (Šimunić, 2019: 6).

Da su vampiri iz predaje ušli u književnost navode brojni autori, poput Perića i Pletenca, Faust, Lecouteuxa, Collins Jenkinsa i drugih. Mit o vampirima koji je potekao iz Istočne Europe proširio se diljem Europe u razdoblju prosvjetiteljstva. Vampirski lik u razdoblju romantizma ulazi u književnost. Do tada, vampir je bio čudovište koje noću ustaje iz groba i muči svoje sumještane. U romantizmu on poprima nešto drugačiji oblik koji će se pak u zadnje vrijeme gotovo u potpunosti promijeniti. Dok su prije u čitateljima izazivali čistu jezu i užas, vampiri sada izazivaju pozitivne osjećaje poput empatije, divljenja, zaljubljenosti, pa čak i ljubavi. I dalje imaju životinjske osobine i nagone, ali ih pokušavaju obuzdati i prikriti, kako se ljudima ne bi učinili strašnima.

U ovom radu istraživalo se kako se vampir pretvorio iz zlikovca u heroja i kako je od metafore za razne pošasti postao metonimija (pripitomljena verzija) i kao takav postao dijelom

⁴¹ <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-midnight-the-vampire-diaries-the-return-3-download/> (pristupljeno 27. 5. 2024.).

popularne kulture. Da bi se to postiglo, bilo je potrebno promatrati njegove nove karakteristike koje se javljaju u analiziranim, suvremenim, romanima i koje se razlikuju od onih tradicionalnih. Trebalo ih je još usporediti s karakteristikama vampira iz predaje, kao i s vampirima iz nekih od klasika žanra poput *Vampira*, *Carmille*, *Dracule* i *Intervjua s vampirom*, gdje su one više u skladu s tradicijom. Zadatak je, u prvom redu, bio pronaći, objasniti i usporediti odabrane karakteristike vampira kao likova u trima suvremenim vampirskim serijalima i vidjeti kako su u njima oblikovane. Pokazano je da su pojedine predaje u odabranim serijalima potvrđene, a druge su pak odbačene. Osim što su se vampirske karakteristike i motivi analizirali i uspoređivali, kako u serijalima tako i u predaji i klasicima, promatrali su se i u okviru kategorija smrtnosti i besmrtnosti koje su neizostavan dio tog fenomena.

Vampir je poprimio bitno drugačiji oblik u suvremenim romanima, usporedi li ga se s njegovim tradicionalnim prikazima. Pokazalo se da su suvremeni vampiri ljepši i dobroćudniji te da imaju puno više moći s kojima raspolažu. Brojni autori, posebice ženske autorice, odlučili su ga uvrstiti u svoje romane u kojima se pojavljuje kao glavni lik. Takvi su vampiri najčešće prilagođeni suvremenom načinu života pa idu u srednju školu, voze skupe automobile, poput svih živih bića imaju osjećaje, družu se s ljudima i nastoje se uklopiti među njih, a čak se i zaljubljuju u pripadnike ljudskog roda. Nastoje, dakle, biti što manje slični životinjama s kojima ih se dovodi u vezu zbog hranjenja krvlju, brzine, dobrih refleksa i drugog. Novi se vampiri predstavljaju kao tinejdžeri (Edward, Alice, Stefan, Rose, Lissa) koji naizgled žive slične živote kao i svi ostali tinejdžeri. Međutim, iako taj novi vampir ne želi imati veze s tradicionalnim vampirom od kojeg je potekao i želi se od njega što više odmaknuti, još uvijek s njim dijeli neke od karakteristika koje tradicija pripisuje vampirima i koje suvremene autorice ipak uzimaju u obzir.

Primjerice, ideja o nemogućnosti izlaska vampira na sunce privukla je autorice u svim serijalima jer su je vidjele kao vrijednu preuzimanja. Jedino se u *Sumrak sagi* ona iznosi na malo drugačiji način pa vampir može slobodno izići na sunce koje mu neće naštetiti, ali će ga razotkriti pred ljudima. Novostvoreni vampir više ne treba živjeti samo noću jer on može izići na danje svjetlo i sunce, za koje mu je dovoljna samo zaštita u obliku dragoga kamena. Ako mu smeta sunce, on će se prilagoditi na način da će otići živjeti u sjevernije krajeve gdje gotovo da i nema sunčevih zraka tijekom cijele godine i gdje je uvijek suho i oblačno vrijeme koje se izmjenjuje s kišom.

Suvremeni vampiri vjeruju u Boga pa su u *Akademiji* oni čak pripadnici pravoslavne vjere i idu na svete mise. Uz njih se javljaju i vukodlaci (s kojima nisu u najboljim odnosima jer se međusobno ne podnose) ili vještice. Kao što je očekivano kad su u pitanju vampiri, većina ih je

besmrtna. No, Mead je koncept besmrtnosti malo promijenila pa su njeni vampiri, koji se dijele na dhampire, moroje i strigoje, i smrtni i besmrtni. Strigoji su oni koji žive vječno i teže ih je ubiti jer su najbližnji tradicionalnom vampiru, a dhampiri i moroji su smrtni jer se rađaju, stare i umiru, a kao takve ih se može ubiti i običnim metkom ili ubodom noža. U serijalima se pojavljuju i prvobitni vampiri koji su stariji, ali i superiorniji od svih ostalih vampira koji su ponegdje čak i potekli od takozvanih izvornih. U *Sumrak sagi* su to Volturi, a u *Dnevnicima Prvobitni* (nazivaju ih još i Izvorni ili Drevni). Sve odabrane autorice (Meyer, Mead i Smith) prave razliku između dobrih i loših vampira koji su prijatniji za ljude. Loši ponekad imaju neke od tradicionalnih karakteristika. Takvi vampiri često su bića bez kontrole koja uživaju u patnji i mučenju drugih. Kako bi se ta razlika naglasila, zločesti vampiri piju ljudsku krv i ubijaju ljude, a dobri su nazvani vampirima vegetarijancima jer konzumiraju isključivo životinjsku krv (Kaid, 2017: 52). Kategorizacija unutar vampirskog svijeta naglašava društvenu komponentu vampira i usložnjava dinamiku njihovih međusobnih odnosa. Meyer, nadalje, pažnju posvećuje pojmovima kao što su *incubus* i „besmrtna djeca“ koje definira jer se usko vezuju za vampire.

Iz tradicije su ipak preuzete učinkovite metode koje im donose smrt i koje prijete udobnosti njihove besmrtnosti. Neke od njih su zabijanje drvenoga kolca u srce, odrubljivanje glave, spaljivanje ili izlazak na sunce, ali protiv suvremenog vampira ne pomažu ni križevi, ni sveta voda ni češnjak. Najbolje su oružje ljudima upravo sami vampiri, ali oni koji su na dobroj strani i koji će se sami (poput dhampira) boriti protiv loših vampira i uništavati ih. Spisateljice, dakle, nisu preuzele konvencionalne strategije zaštite, nego su izmislile neke nove (pomoć duhova u obrani protiv vampira ili nošenje prstena od dragog kamena kao zaštita od sunca). Od vampira se može zaštititi na nekoliko načina koji se pak razlikuju od serijala do serijala. Smith je, primjerice, bila kreativna pa je biljku verbenu uzela kao jedini mogući način zaštite. To je dokaz da je novonastali vampir na stranicama suvremene književnosti morao promijeniti samu svoju bit kako bi se uklopio u novo doba koje nosi nove društvene norme i kako bi postao što sličniji ljudima. U to se uklapa i pijenje životinjske krvi umjesto ljudske, da ne bi bio čudovište i da ga se ljudi ne bi bojali.

Ono o čemu se još može raspravljati je koji su vampiri (sagledavajući tradicionalne, „klasične“ i suvremene) prikazani slabijima, a koji jačima. Dok tradicionalni i klasični vampiri spavaju u lijesovima, pa ih je zato lakše pronaći i ubiti na spavanju, suvremeni ili ne spavaju uopće ili spavaju u sigurnosti svojih domova. Suvremeni su vampiri, nadalje, prikazani kao oni koji imaju brojne nadnaravne moći. Osim toga, postali su bolji prema ljudima koji ih niti ne žele istrijebiti, dok su to prije htjeli učiniti s obzirom na to koliko su štetu radili svojim žrtvama. Za neke suvremene vampire, kako je navedeno, voda, sunce, vjerski predmeti ili određene biljke više ne

predstavljaju prepreku, dok je starijim vampirima sve to itekako moglo nauditi. Uspoređujući vampire iz suvremenih romana međusobno, uočava se da se ne može utvrditi tko je jači i bolji jer svaki od njih posjeduje niz „alata“ i „oružja.“

Posve je jasno da je došlo do radikalne promjene u suvremenim književnim prikazima vampira budući da se pojavio njihov sofisticiraniji oblik, osjetno drugačiji od onih iz književnosti devetnaestog stoljeća. Suvremeni vampir je po svom ponašanju blizak ljudima, to je ono što je novo, ali način na koji se čovjek pretvara u vampira (ugrizom) ostaje isti, kao i u većini vampirskih priča (Kaid, 2017: 51). Međutim, iako su današnji vampiri potpuno prilagođeni, s vremena na vrijeme se dogodi da ih oda način njihova govora ili kretanja. Tada se može naslutiti da dolaze iz nekoga prošlog vremena, kao na primjer kada Bella u noći svoje maturalne zabave primjećuje da Edwardova obitelj ne pleše u stilu primjerenom vremenu u kojem se nalaze (Božiković, 2018: 41).

Što se tiče popularizacije vampirskog žanra, za širu publiku vampir je postao zvijezda, medijska senzacija iz Hollywooda. Najprodavaniji autori, kao što su Bram Stoker, Anne Rice i Stephenie Meyer, nastavljaju rasplamsavati maštu mlađih i starijih čitatelja i svoje likove krvopija čine besmrtnima i vječnima kroz filmove poput *Dracule*, *Intervjua s vampirom* i *Sumraka*. Nije stoga čudno da su današnjim tinejdžerima vampiri zanimljiviji i od Harryja Pottera (Bohn, 2019: x). Već odavno su individualizirani te ih se počelo doživljavati kao prijatelje i simpatije. No, iako možda posjeduju nadljudske moći, oni su i dalje opterećeni svojom besmrtnošću i moraju se naučiti pomiriti sa svojom žudnjom za krvi (Bohn, 2019: x). Također, upravo je fascinantna evolucija vampira od seoskog čudovišta do grofa, plemića, bogataša; dok je vampir prvobitno ušao u poeziju osamnaestog stoljeća kao izraz „animalističkih i bogohulnih tendencija“, gotički roman 19. stoljeća preobrazio je neuništivu krvopiju iz nakaznoga seoskog čudovišta u uglađenog mladića iz visokog društva (Bohn, 2019: 6). Osim njegove nove osobnosti i privlačnog izgleda, ovo bi također mogao biti jedan od razloga njegove nagle popularnosti među čitateljima. K tome, treba uzeti u obzir i činjenicu da vampir, biće koje ne pripada ni među mrtve ni među žive, vrlo lako postaje podatna metafora za svaku poruku koju pisac pokušava prenijeti pa to može biti još jedan od razloga zašto je njegova uporaba u književnosti toliko proširena (Cardoso de Oliveira, 2016: 18). Osim toga, lik vampira snažno doprinosi konzumerizmu današnjice jer vampiri svojim mladolikim izgledom simboliziraju vječnu mladost, što je trajna ljudska težnja.

Dekonstrukcija je tradicionalnog shvaćanja vampira vidljiva i u razlikama u scenografiji (promjena mjesta radnje – iz gotičkih dvoraca u ruralnu Ameriku ili druge ruralne gradove), moralnoj dvojbivosti, dihotomiji dobra i zla prikazanoj na tradicionalni način u suvremenim pričama, drugosti i preispitivanju identiteta, seksualnosti ili pripadnosti, predatorskom narativu,

klasnim razlikama i toksičnoj romantiziranoj vezi vampira i čovjeka. Brojne promjene koje su se dogodile u liku vampira samo su dodatno pomogle održavanju njegove besmrtnosti, jer ga je sada puno teže prepoznati i ubiti, on više nije isključivo zao pa se može dogoditi da ljudi suosjećaju s njim i gledaju na njega kao na čovjeka pa ga zato ne žele ubiti. Problemima koje su tradicionalni vampiri imali, suvremeni su doskočili na način da su pronašli rješenje za njih: ili predmeti koji su služili da ih otjeraju više nemaju učinka (kao na primjer češnjak, sveta voda, križevi i slično) ili su se „opametili“ i pronašli načine na koje se mogu nositi sa ograničenjima koja su imali (problem sa suncem riješili su nošenjem prstena, održavanjem neba oblačnim ili stanovanjem na oblačnim mjestima, a većina nema ni problem s prelaskom preko vode). Neki od njih nisu više ni u iskušenju da ubijaju ljude jer mogu piti životinjsku krv. Može se utvrditi da se suvremenim autoricama sviđela mogućnost da svoje likove vampira učine što besmrtnijima.

Ovaj rad dokazuje da se suvremene interpretacije vampira i poimanje njihove smrtnosti, odnosno besmrtnosti, u popularnim serijalima dosta udaljavaju od tradicije, ali da u njoj ipak imaju svoje uporište. Jasno, autorice današnjice unose promjene koje su u skladu s vremenom u kojem žive pa tako svoja djela na neki način prilagođavaju publici. Napeta radnja, fantastični elementi, mitska bića i ljubavni zapleti upravo su ono što zanima mlade i drži ih prikovanima za knjige takve tematike, a mladim se djevojkama posebice sviđa ideja romantične veze s besmrtnim i moćnim stvorenjem. Izgleda da je od romantizma do današnjih dana vampir ostao predmetom zanimanja čitateljske publike. Čak se može primijetiti, uzevši u obzir slavu koju suvremena djela o vampirima donose njihovim autoricama, da se publici više sviđaju nove interpretacije udaljene od prikaza gotičkog vampira, monstrozno noga noćnog predatora.

SAŽETAK

Vampir, biće koje se vratilo iz mrtvih i kao takvo preživljava samo i isključivo konzumiranjem krvi, živi na stranicama književnosti već nekoliko stoljeća. Vampir se u mnogočemu promijenio i udaljio od svojega tradicionalnog oblika, ali serijali *Sumrak saga*, *Vampiraska akademija* i *Vampirski dnevnici* dokazuju da su autorice Meyer, Mead i Smith ipak odlučile zadržati neke od općepoznatih karakteristika i motiva koji se vezuju za pojam vampira. U ovom radu naglasak je na analizi, tumačenju i usporedbi suvremenih interpretacija u odnosu na tradicionalne prikaze vampira i na one kakve nalazimo u klasicima poput *Vampira*, *Carmille*, *Dracule* i *Intervjua s vampirom*. Besmrtnost je ono što karakterizira gotovo sve vampire, a smrtnost se odnosi samo na dhampire i moroje u *Akademiji*. Smrtnost i besmrtnost u kontekstu vampira mogu se istraživati u fikciji i folkloru, a ova dva pojma ključna su za razumijevanje prirode vampira kao bića između života i smrti. Suvremeni je vampir detaljno analiziran, od njegova izgleda, raznih moći koje posjeduje, do mitova o vampirima i suncu, vodi i spavanju, različitih načina hranjenja i načina na koje ga se može ubiti te njegove korelacije s ostalim nadnaravnim bićima poput vještica i vukodlaka. Suvremeno je doba vampiru ponovo donijelo slavu jer se danas, više nego ikad, djela s vampirskom tematikom rado čitaju među mladim ljudima. Novi vampir je privlačan, on je biće s natprirodnim moćima, ali svakako blisko ljudima jer živi među njima i nalikuje princu iz bajke, a prema ljudima se ne odnosi predatorski (kako je to činio „stari“ vampir), nego zaštitnički. On tijekom svoje preobrazbe proživljava slične promjene kao i tinejdžeri pa se s takvim vampirom mladi čitatelji mogu lako poistovjetiti i zavoljeti ga. Čak i vampirski ugriz pruža velik užitak pa vampir više ni u tom pogledu nije strašan kao što je bio prije.

Ključne riječi: vampir, narodna predaja, književnost, *Vampir*, *Carmilla*, *Dracula*, *Intervju s vampirom*, *Sumrak saga*, *Vampiraska akademija*, *Vampirski dnevnici*, besmrtnost, smrtnost, sunce, spavanje, vampirski ugriz

SUMMARY

A vampire, a being that has returned from the dead and as such survives only and exclusively by consuming blood, has been living on the pages of literature for several centuries. The vampire has changed in many ways and moved away from its traditional form, but the series *Twilight Saga*, *The Vampire Academy* and *The Vampire Diaries* prove that the authors Meyer, Mead and Smith still decided to keep some of the well-known characteristics associated with the concept of the vampire. The emphasis of this work is on the observation and study of these characteristics and on the comparison of their contemporary interpretations in relation to the traditional ones, and the ones noticeable in *The Vampyre*, *Carmilla*, *Dracula* and *Interview with the Vampire*. Immortality is what characterizes almost all vampires, and mortality only applies to dhampirs and morois in the *Academy*. Mortality and immortality in the context of vampires can be explored in fiction and folklore and these two concepts are crucial to understand the nature of vampires as beings between life and death. The contemporary vampire has been studied in detail, from its appearance, to the various powers it possesses, the myths of vampires and the sun, water and sleep, all of the possible ways it feeds and how it can be killed, and even to its correlation with other supernatural beings like witches and werewolves. The modern era has brought great fame to the vampire again, because today, more than ever, works with a vampire topic are read with pleasure among young people. The new vampire is attractive, he is a being with supernatural powers but certainly close to people because he lives among them and resembles a prince from a fairy tale, and he does not treat people predatorily (as the „old“ vampire did) but protectively. During his transformation, he goes through similar changes as teenagers, so young readers can easily identify with such a vampire and fall in love with him. Even a vampire's bite provides great pleasure, so the vampire is no longer as scary as it has been throughout history.

Key words: vampire, folklore, literature, *The Vampyre*, *Carmilla*, *Dracula*, *Interview with the Vampire*, *The Twilight Saga*, *The Vampire Academy*, *The Vampire Diaries*, immortality, mortality, sun, sleeping, vampire bite

Literatura

Izvori

Mead, Richelle (2010a). *Sestre po krvi*. Zagreb: Znanje.

Mead, Richelle (2010b). *Plava krv*. Zagreb: Znanje.

Mead, Richelle (2011a). *Poljubac sjene*. Zagreb: Znanje.

Mead, Richelle (2011b). *Krvna zakletva*. Zagreb: Znanje.

Mead, Richelle (2011c). *Zov duha*. Zagreb: Znanje.

Mead, Richelle (2011d). *Posljednja žrtva*. Zagreb: Znanje.

Meyer, Stephenie (2008a). *Sumrak*. Zagreb: Algoritam.

Meyer, Stephenie (2008b). *Mladi mjesec*. Zagreb: Algoritam.

Meyer, Stephenie (2009a). *Pomrčina*. Zagreb: Algoritam.

Meyer, Stephenie (2009b). *Praskozorje*. Zagreb: Algoritam.

Smith, L.J (2010). *Buđenje*. Zagreb: Algoritam.

Smith, L.J (2011a). *Borba*. Zagreb: Algoritam.

Smith, L.J (2011b). *Bijes*. Zagreb: Algoritam.

Smith, L.J (2012a). *Ponovni susret*. Zagreb: Algoritam.

Smith, L.J (2012b). *Povratak: Prvi mrak*. Zagreb: Algoritam.

Smith, L.J (2013). *Povratak: Sjenke duša*. Zagreb: Algoritam.

Smith, L.J (2020a). *The Return: Midnight*. Dostupno na: <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-vampire-diaries-7-the-return-midnight-download/> (pristupljeno 5. 4. 2024.).

Smith, L.J (2020b). *The Hunters: Phantom*. Dostupno na: <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-phantom-the-vampire-diaries-the-hunters-1-download/> (pristupljeno 5. 4. 2024.).

- Smith, L.J (2020c). *The Hunters: Moonsong*. Dostupno na: <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-moonsong-the-vampire-diaries-the-hunters-2-download/> (pristupljeno 5. 4. 2024.).
- Smith, L.J (2020d). *The Hunters: Destiny Rising*. Dostupno na: <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-the-vampire-diaries-the-hunters-destiny-rising-download-65374448052/> (pristupljeno 5. 4. 2024.).
- Smith, L.J (2020e). *The Salvation: Unseen*. Dostupno na: <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-unseen-the-vampire-diaries-the-salvation-1-download/> (pristupljeno 5. 4. 2024.).
- Smith, L.J (2020f). *The Salvation: Unspoken*. Dostupno na: <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-unspoken-the-vampire-diaries-the-salvation-2-download/> (pristupljeno 5. 4. 2024.).
- Smith, L.J (2020g). *The Salvation: Unmasked*. Dostupno na: <https://oceanofpdf.com/authors/l-j-smith/pdf-epub-unmasked-the-vampire-diaries-the-salvation-3-download/> (pristupljeno 5. 4. 2024.).

Stručna literatura

- Anić, Vladimir (1991). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Anster, John (1835). *Faustus, The Bride of Corinth; The First Walpurgis Night*. London: Longman, Rees, Orme, Brown, Green and Longman. Dostupno na: <https://archive.org/details/faustusadramati01anstgoog> (pristupljeno 7. 10. 2024.).
- Armanda Šundov, Lucijana (2014). *Gotički motivi u hrvatskoj književnosti*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Armanda Šundov, Lucijana (2020). „Dokumenti o vampirima iz 1833. u Nadbiskupijskom arhivu u Splitu.“ *Lingua Montenegrina*, 26 (2); str. 381–408. Dostupno na: <https://linguamontenegrina.me/index.php/lm/article/view/816/823> (pristupljeno 14. 9. 2024.).
- Azmi, Mohd Nazri Latiff; Moderin, Cyril Ryan; Sidek, Harison Mohd (2018). “A study of humanity in Smith’s *The Vampire Diaries: The Awakening*.” *International Journal of*

- Asian Social Science*, 8 (3); str. 155–166. Dostupno na: [https://www.academia.edu/49352587/A Study of Humanity in Smiths the Vampire Diaries The Awakening](https://www.academia.edu/49352587/A_Study_of_Humanity_in_Smiths_the_Vampire_Diaries_The_Awakening) (pristupljeno 2. 7. 2024.).
- Backstein, Karen (2009). “(Un)safe Sex: Romancing the Vampire.” *Cineaste Publishers*, 35 (1); str. 38–41. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/41690852> (pristupljeno 12. 6. 2024.).
- Barber, Paul (1988). *Vampires, Burial and Death: Folklore and Reality*. New Haven and London: Yale University Press.
- Bartlett, Wayne; Idriceanu, Flavia (2006). *Legende o krvi: Vampiri kroz povijest i mit*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Baudelaire, Charles (1978). *Cvjetovi zla*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Benyovsky, Irena (1996). „Vampiri u dubrovačkim selima 18. stoljeća.“ Dostupno na: <https://www.scribd.com/doc/157844785/Vampiri-u-dubrova%C4%8Dkim-selima-u-18-stolje%C4%87u> [*Otium. Časopis za povijest svakodnevnice*, 4 (1/2); str. 118–130] (pristupljeno 20. 9. 2024.).
- Beowulf* (2017). Preveo i napisao predgovor Mate Maras. Zagreb: ArTresor naklada.
- Biblija (2010). *Levitski zakonik (Zabrana krvi i strvine)*. Split: Verbum.
- Bohn, Thomas M. (2019). *The Vampire: Origins of a European Myth*. New York City: Berghahn Books.
- Botting, Fred (1996). *Gothic*. New York – London: Routledge.
- Božiković, Maja (2018). *Vampiri između straha i žudnje*. Diplomski rad. Split: Filozofski fakultet u Splitu.
- Cardoso de Oliveira, Diana Alexandra (2016). “Vampire in Literature: Piety and Sacrilege.” Oxford: Oxford Brookes University, Faculty of Humanities and Social Sciences. Dostupno na: [https://www.academia.edu/40616000/Vampire in Literature Piety and Sacrilege](https://www.academia.edu/40616000/Vampire_in_Literature_Piety_and_Sacrilege) (pristupljeno 19. 8. 2024.).
- Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain (2007). *Rječnik simbola*. Zagreb: Jesenski i Turk –KIC.
- Collins Jenkins, Mark (2009). *Vampire forensics, Uncovering the origins of an enduring legend*. Washington, D.C.: National Geographic.

- Curran, Bob (2006). *Encyclopedia of the Undead: A Field Guide to the Creatures That Cannot Rest in Peace*. Franklin Lakes New Jersey: Career Press.
- Faust, Viktoria (1999). *Vampiri: legenda koja ne umire*. Zagreb: Zagrebačka naklada.
- Florescu, Radu; McNally, Raymond (1988). *U potrazi za Drakulom: Istinita priča o Drakuli i legendama o vampirima*. Beograd: Prosveta.
- Freud, Sigmund (2010). *Pojam jeze u književnosti i psihologiji*. Zagreb: Scarabeus-naklada.
- Gallagher, Lindsay (2022). "Self-control, Suppression, Abstinence: Vampirism as Metaphor in *The Vampire Diaries*." *Veritas: Villanova Research Journal*, 4; str. 27–32. Dostupno na: [file:///C:/Users/sedmo/Downloads/4-Gallagher+Article%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/sedmo/Downloads/4-Gallagher+Article%20(1).pdf) (pristupljeno 29. 5. 2024.).
- Gluhak, Alemko (1993). *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec Zagreb.
- Gordon, Joan; Hollinger, Veronica (1997). "Introduction: The Shape of Vampires." U: J. Gordon i V. Hollinger (ur.). *Blood Read. The Vampire as Metaphor in Contemporary Culture*, str. 1–7. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Guðmundsdóttir, Berglind (2015). "The Vampire's Evolution in Literature: The Influence Bram Stoker's *Dracula* Has Had on the Works of Writers of Modern Young Adult Vampire Fiction." B. A. Essay. University of Iceland, School of Humanities, Department of English. Dostupno na: https://skemman.is/bitstream/1946/20944/1/Berglind_Gudmundsdottir_BA_Thesis_The_Vampire's_Evolution_in_Literature.pdf (pristupljeno 30. 5. 2024.).
- Jackson, Rosemary (1996). „Književnost subverzije.“ *Mogućnosti*, 4–6; str. 126–132.
- Kaid, Nassima (2017). "Moving away from tradition: Portrayal of modern werewolves and vampires in *The Twilight Saga*." *REDISCO*, 11 (1); str. 48–61. Dostupno na: https://www.academia.edu/116941090/Moving_Away_from_Tradition_Portrayal_of_Modern_Werewolves_and_Vampires_in_the_Twilight_Saga (pristupljeno 14. 6. 2024.).
- Klaniczay, Gabor (1987). "Decline of Witches and Rise of Vampires in 18th Century Habsburg Monarchy." *Ethnologia Europaea XVII*, 17 (2); str. 165–180. Dostupno na: https://www.academia.edu/1377197/Decline_of_Witches_and_Rise_of_Vampires_in_18th_Century_Habsburg_Monarchy (pristupljeno 7. 5. 2024.).

- Latham, Rob (1997). "Consuming Youth: The Lost Boys Cruise Mallworld." U: J. Gordon i V. Hollinger (ur.). *Blood Read. The Vampire as Metaphor in Contemporary Culture*, str. 129–150. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Le Fanu, Sheridan (2016). *Carmilla*. Zlatar: Partenon d.o.o.
- Lecouteux, Claude (2013). *Povijest vampira: Autopsija mita*. Zagreb: Biblioteka Naslijeđe.
- Levanat-Peričić, Miranda (2014). *Uvod u teoriju čudovišta, Od Humbabe do Kalibana*. Zagreb: AGM.
- Lukić, Marko; Matek, Ljubica (2011). „Vampir u popularnoj kulturi: od smrtonosnog negativca do junaka ljubavne priče.“ *Književna smotra: Časopis za svjetsku književnost*, 161–162 (3–4); str. 135–143.
- Mariño Faza, Maria (2014). "Flesh and Blood. Reading monstrosity and desire in the *Twilight Saga* and *The Vampire Diaries*." U: C. Santos (ur.). *Monsters and Monstrous*, 4 (2); str. 25–34. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/295813371_Flesh_and_Blood_Reading_Monstrosity_and_Desire_in_the_Twilight_Saga_and_The_Vampire_Diaries (pristupljeno 25. 6. 2024.).
- McFadden, Mary (2021). "A History of Vampires and Their Transformation From Solely Monsters to Monstrous, Tragic, and Romantic Figures." *Curiosity: Interdisciplinary Journal of Research and Innovation*, 2. Dostupno na: <https://doi.org/10.36898/001c.22205> (pristupljeno 9. 7. 2024.).
- Mrakužić, Zlatan (2010). *Književnost eskapizma: Studije o žanrovskoj književnosti*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Oki, Sayaka (2021). "Crossing the Border Between Elitist and Popular Literature: A Comparative Analysis of Goethe's *Bride of Corinth* and Meyer's *Twilight Saga*." *Journal of Humanities, Arts and Social Science*, 5 (1); str. 166–178. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/352657773_Crossing_the_Border_Between_Elitist_and_Popular_Literature_A_Comparative_Analysis_of_Goethe's_Bride_of_Corinth_and_Meyer's_Twilight_Saga (pristupljeno 3. 1. 2025.).
- Perić, Boris; Pletenac, Tomislav (2008). *Fantastična bića Istre i Kvarnera*. Zagreb: Vuković Runjić.

- Perić, Boris; Pletenac, Tomislav (2015). *Zemlja iza šume: Vampirski mit u književnosti i na filmu*. Zagreb: Biblioteka Naslijeđe.
- Peternai Andrić, Kristina (2011). „Parodija vampirske pripovijesti kao kritika popularne kulture.“ *Književna smotra: Časopis za svjetsku književnost*, 161–162 (3–4); str. 145–153.
- Polgar, Nataša (2021). *Vještica na kauču: psihoanalitički ogledi o suđenjima vješticama u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Polidori, John (2010). *The Vampyre*. Tempe, Arizona: Arizona State University.
- Rajković Iveta, Marijeta; Iveta, Vladimir (2017). *Oni koji noću ustaju iz groba: Vampiri od lokalnih priča do popularne kulture*. Zagreb: Srednja Europa.
- Rice, Anne (1996). *Interview with the Vampire*. New York: Ballantine Books.
- Skok, Petar (1973). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 3: Poni – Ž*. Zagreb: JAZU.
- Stoker, Bram (2010). *Dracula*. Koprivnica: Šareni dućan.
- Šimunić, Ana (2019). *Vampirski predaja i vampirski metafora u hrvatskoj književnosti*. Diplomski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku. Dostupno na: <https://repositorij.unizd.hr/islandora/object/unizd%3A2889/datastream/PDF/view> (pristupljeno 26. 4. 2024.).
- Todorov, Tzvetan (1987). *Uvod u fantastičnu književnost*. Beograd: Edicija Pečat.
- Twitchell, James B. (1981). *The Living Dead: A Study of the Vampire in Romantic Literature*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Vampiri u Srbiji u XVIII. veku - knjiga i komentari* (2018). Komentare napisala Marija Kleut. Beograd: Službeni glasnik.
- Varma, Devendra P. (1957). *The Gothic Flame*. London: Arthur Barker LTD. 1923.
- Vinšćak, Tomo (2005). „O štrigama, štrigunima, i krsnicima u Istri.“ *Stud. ethnol. Croat.*, 17; str. 221–235.
- Zanger, Jules (1997). “Metaphor into Metonymy: The Vampire Next Door.” U: J. Gordon i V. Hollinger (ur.). *Blood Read. The Vampire as Metaphor in Contemporary Culture*, str. 17–26. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Mrežni izvori

Anonimus (2012). *Centrality and Vulnerability of the Female Form in Gothic Literature*.

Dostupno na: <https://indecentandimmortal.wordpress.com/2012/10/26/centrality-and-vulnerability-of-the-female-form-in-gothic-literature/> (pristupljeno 30. 9. 2024.).

Anonimus (2016). *A Spooky Tale of Wolves and Silver*. Dostupno na:

<https://blog.providentmetals.com/a-spooky-tale-of-wolves-and-silver.htm> (pristupljeno 21. 1. 2025.).

Anonimus (2024). *Ash mythology and folklore*. Dostupno na: <https://treesforlife.org.uk/into-the-forest/trees-plants-animals/trees/ash/ash-mythology-and-folklore/> (pristupljeno 19. 1.

2025.).

Anonimus. *Why Werewolves Hate Silver: 4 Mythological Reasons*. Dostupno na:

<https://atlasmythica.com/why-werewolves-hate-silver/> (pristupljeno 21. 1. 2025.).

čudovište. Hrvatski jezični portal. Dostupno na: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

(pristupljeno 6. 5. 2024.).

fantastika. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.

–2024. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/fantastika> (pristupljeno 27. 9. 2024.).

garlic. Anonimus (2025). Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/plant/garlic>

(pristupljeno 20. 1. 2025.).

gotički roman. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža,

2013.–2024. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/goticki-roman> (pristupljeno 24. 9. 2024.).

Hannemann, Emily (2023). „Do Owl Sightings Have Special Meaning?“ Dostupno na:

https://www.birdsandblooms.com/birding/birding-basics/owl-meaning/?srsId=AfmBOorCAeg2HkXeRmhwCKBVQcuh_782s-snoDFRw6IR1SsHIQl0ohAD (pristupljeno 22. 1. 2025.).

incubus. Merriam-Webster Dictionary. Dostupno na: [https://www.merriam-](https://www.merriam-webster.com/dictionary/incubus)

[webster.com/dictionary/incubus](https://www.merriam-webster.com/dictionary/incubus) (pristupljeno 20. 7. 2024.).

kitsune. Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/kitsune> (pristupljeno 1. 6. 2024.).

Malleus maleficarum. Britannica. Heinrich Institoris & Jacob Sprenger. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Malleus-maleficarum> (pristupljeno 21. 2. 2025.).

monster. Merriam-Webster Dictionary. Dostupno na: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/monster> (pristupljeno 7. 5. 2024.).

Morte amoureuse (Clarimonde). Teophile Gautier. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/22661/22661-h/22661-h.htm> (pristupljeno 8. 11. 2024.).

pregled porfirija. Herbert L. Bonkovsky, MD; Sean R. Rudnick, MD. HeMED. Dostupno na: <https://hemed.hr/Default.aspx?sid=15015> (pristupljeno 3. 9. 2024.).

succubus. Merriam-Webster Dictionary. Dostupno na: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/succubus> (pristupljeno 20. 7. 2024.).

štrigun. Hrvatski jezični portal. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1dvURY%3D&keyword=%C5%A1trigun (pristupljeno 15. 7. 2024.).

The Giaour. University of Pennsylvania - School of Arts & Sciences. Dostupno na: <https://ccat.sas.upenn.edu/indianocean/modules/group3/byron/gia.html> (pristupljeno 10. 9. 2024.).

The Viy. Nikolai Gogol. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/36238/36238-h/36238-h.htm> (pristupljeno 8. 11. 2024.).

vampir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/vampir> (pristupljeno 6. 4. 2024.).

vampire hunter. Fandom. Dostupno na: https://vampires.fandom.com/wiki/Vampire_Hunter#In_folklore (pristupljeno 23. 1. 2025.).

vampire. Alison Eldridge (2024). Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/vampire> (pristupljeno 7. 4. 2024.).

vampire. Cambridge Dictionary. Cambridge University Press. Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/vampire> (pristupljeno 7. 4. 2024.).

vervain. Pam Shade (2022). *The supernatural side of plants*. Dostupno na: <https://cornellbotanicgardens.org/the-supernatural-side-of-plants-2/> (pristupljeno 19. 1. 2025.).

WASP. Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/dictionary/WASP> (pristupljeno 10. 12. 2025.).

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG RADA*

Opći podatci o studentu/studentici

Ime i prezime	IVA RENIĆ
Vrsta ocjenskog rada	ZAVRŠNI/DIPLOMSKI (odabrati i označiti vrstu rada)
Naslov rada	SMRTNOST, BESMRTNOST I SVE ŠTO IDE UZ TO U SUMRAK SAGI, VAMPIRSKOJ AKADEMIJI I VAMPIRSKIM DNEVNICIMA

Izjava mentora o izvornosti studentskog rada

Ime i prezime mentora/mentorice	dr. sc. GORDANA GALIĆ KAKKONEN, izv. prof.
Rad zadovoljava uvjete izvornosti	DA/NE (označiti)
Obrazloženje mentora	Rad pod naslovom „Smrtnost, besmrtnost i sve što ide uz to u <i>Sumrak sagi</i> , <i>Vampirskoj akademiji</i> i <i>Vampirskim dnevnicima</i> “ uspješno je prošao postupak provjere izvornosti uz pomoć Turnitin programa. Pokazalo se da je riječ o izvornom radu koji uključuje opsežan popis literature, a relevantni izvori citirani su u skladu s uobičajenim akademskim standardima.

Nadnevak

20. 02. 2025.

Potpis mentora/mentorice

*popunjava se i prilaže u digitalnom obliku

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja IVA RENIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje kvalifikacije sveučilišnog prvostupnika / sveučilišne prvostupnice / sveučilišnog magistra / sveučilišne magistre EDUKACIJE HRVATSKOG I TALIJANSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da niti jedan dio moga diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Nadnevak

26.02.2025.

Potpis studenta/studentice

Iva Renić

IZJAVA O POHRANI I OBJAVI ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG RADA

Student/studentica: IVA RENIĆ

Naslov rada: SMRTNOST, BESMRTNOST I SVE ŠTO IDE UZ TO U SUMRAK SAGL
VAMPIRSKOJ AKADEMIJI I VAMPIRSKIM DNEVNICIMA

Znanstveno područje i polje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI, FILOLOGIJA

Vrsta rada (završni ili diplomski): DIPLOMSKI RAD

Mentor/mentorica rada (titula, ime i prezime): IZV. PROF. DR. SC. GORDANA GALIĆ
KAKKONEN

Komentor/komentorica rada (titula, ime i prezime): _____ / _____

Članovi Povjerenstva (titula, ime i prezime):

1. IZV. PROF. DR. SC. LUCIJANA ARMANDA ŠUNDOV
2. IZV. PROF. DR. SC. GORDANA GALIĆ KAKKONEN
3. DOC. DR. SC. NIKOLA SUNARA

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanog diplomskog rada i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog ocjenskog rada.

Kao autorica izjavljujem da se slažem da se moj diplomski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split, 26. 02. 2025.

Potpis studentice: Iva Renić

Napomena:

U slučaju potrebe odgađanja pristupa ocjenskomu radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanu/dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.